

**Gno?thi Seauton. Hoc est, De homine integro. Corrupto.
Renato. Glorificato. : Et de uicinis rebus, simplex, dilucida, &
solida doctrina**

<https://hdl.handle.net/1874/406644>

ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥ
ΤΟΝ.

Hoc est,
DE HOMINE

INTEGRO.
CORRVPTO.
RENATO.
GLORIFICATO.

Et de uicinis rebus, Simplex, dilucida,
& solida doctrina, ordine tra-
dita in Academia Ie-
nensi, à

Iohanne Vuigando,

FRANCOFORTI APVD PE-
trum Brubachium, Anno
M. D. LXII.

THEORY OF
TOM

BY
H. H. H. H.

NEW YORK
G. P. PUTNAM'S
SONS

1898

NEW YORK

FRANCIS & TAYLOR
M. D. H. H.

AMPLISSIMO AC

PRUDENTISSIMO SENATVI

ac Reipublicæ Argentoratensi, Domi-
nis & amicis suis colendis,

G. & P. per Christum.

ERSÆ in contiuijs solici
sunt mortis quãdam imagi-
nem arte sculptam hospiti-
bus suis spectandam propo-
nere, qua unusquisq; de suã
naturã fragilitate & exitu uitã commone-
fieret, ne quid immoderati faceret. Sic me-
moriã traditum est, Philippum deuictis A-
theniensibus quotidie sibi mane surgenti
de lecto uoluisse suggeri, Memineris te ho-
minem esse, ne uidelicet nimium successu
rerum elatus, quã nõ decerent ageret, sibiq;
exitium accerferet. Multa etiam alia in Eth-
nicis scriptis, prudenter, solerter, ac præcla-
rè in eam sententiam tradita sunt. In primis
uerò omnium literis atq; sermone celebra-
ta est hæc sententia: Nosce teipsum, quam
quidem ipsi Apollini tribuerunt, eiusq; pha-
no inscripserunt.

Viderunt itaq; omnes sani inter Ethni-
cos, ingentem hominis naturã inesse im-
becillitatem, neq; esse ullum animal in or-
be terrarum, quod singulis momentis tam
multis tamq; mirabilibus & grauibus arũ-

PRÆFATIO.

nis atq; casibus fit expositum, ac homo. Iudicârunt deinde ex hac perpetua consideratione & meditatione, impetus animorum luxuriantes, & ad pessima quæq; tentanda procliues, ueluti quodam freno coercendos, uel certè mitigandos esse. Nam lux quædam in mente licet obscurior, etiam gentibus dictauit, non esse conueniens naturæ humanæ, uitam turpibus factis dehonestare, imò ex plurimorum exemplis statuerunt, atrocia delicta comitari atroces pœnas. Vnde natæ sunt istæ gnomæ: Vnusquisque est suæ fortunæ faber. Item, Quælia quis agit, talia & patitur, & similes.

Sed ô infœlices mortales omnes, quantumq; sapientia, doctrina, uirtute, excellent, si luce uerbi diuini destituantur. Nam neq; naturalis lux in ratione omnium hominum aliquomodo fulgens, & à brutis eos discernens, neque ulla illorum Ethnicorum sapientia & eruditio ex ullis literis humanis acquisita, propriam, ueram & solidam de ipso homine doctrinam perspicit, nouit, explicat. Primam enim illam & præstantem hominis creationem ignorat penitus. De ruina eius & origine mortis, ac miseriarum humanarum, nihil tenet. De Satanæ in homines imperio & triffi tyrannide, nihil explicati habet. De regeneratione admirabili, recuperatione uirium
 spiri-

PRÆFATIO.

Spiritualium, de inhabitatione Dei in sanctis, multò minus scit. Denique de integra hominum restitutione, gloria, uita beata, nihil certi ulla sagacitate inuestigare potest. Versantur igitur in hac tristi caligine, quòd putant, hæc infirmitatem hærentem in natura humana, primos hominum parentes in hunc mundum ab architecto suo attulisse, neque esse aliam sortem iuxta creationem suam hominum, quàm pomi aut flosculi aut uaccæ, quæ omnia non sunt ad perpetuam durationem condita, sed eam ἀδυναμίαν in sua natura habent, ut aliquo tempore existant, postea uerò suo quodam termino diuinitus præfinito iterum intereant, atque in elementa, unde constant, resoluantur. Opinantur disciplinam & uirtutes in hac caduca & fluxili ætate, aliquam fœlicitatem & remunerationem tantum consequi. Denique licet obscuras quasdam coniecturas uel persuasiones de altera post hanc, uita habeant, (fortè quia ueluti ex longinquo ex Ecclesia Dei, quam semper Deus in mundo ex ingenti misericordia conseruauit, aliquem quasi rumorem tantarum rerum perceperunt) tamen eas tenebris suis naturalibus, & receptis philosophorum traditionibus, horribiliter rursus quasi se pelierunt ac deformarunt.

PRÆFATIO.

Neque uerò tantum fuit humanum corpus, quod fontante uera doctrina passim in Asia, præsertim uerò in Palæstina & circa eam regionem, inde usque ab Adam prima hominum radice, per Patres, Prophetas, & denique etiam per Christum eiusq; Apostolos, qui uniuersum penè orbem terrarum peragrarunt, tamè florentissima & frequentissima mundi loca, ubi artium ac disciplinarum studia uiguerunt, ut Athenis, ut Alexandria, & alibi, tam profunde, tam dense, tam palpabiles de tantis rebus tenebræ dominium quasi suum obtinuerint. Sed ea in re incredibilis diaboli potètia cernitur, qui miserrimos mortales redactos sub suum iugum, tam potenter obsecare & aduersus ueritatem coelestem quasi adamantino quodam muro uallare potuit. Tremendū quoque Dei iudicium in mentem ueniat, quòd maximam partem, imò florem quasi, quantum quidem ad res carnales attinet, generis humani, in hoc tristi iugo Satanæ & horribilium errorum pelago reliquit, ut nimium iustam atq; ingentem iram suam aduersus ruinam hominum in tam longa posteritate declararet.

Immensum igitur, gratuitum & clementissimum Dei beneficiū est, æterna memoria ac celebratione prædicandum, q; ueram, certam, perspicuam, solidam doctrinam de
summis

PRÆFATIO.

summis rebus, quarum cognitio hominibus ad hanc præsentem atque æternam uitam summopere necessaria est, non modo reuelare, sed etiam in certa quædam monumenta consignari uoluit, imò quòd ea contra omnes omnium diabolorum & mundi huius furores, infidias, machinationes conseruauit, & aliquem cœtum spiritu suo sancto erudijt, qui tantis Dei donis recreatus, sanctificatus, ornatus, Deum rectè inuocauit, celebrauit, & resurget ad æternam gloriam.

Ex hoc igitur fonte seu copix cornu, nèpe ex uerbo Dei tantum, necessariam, plenam, & utilissimã doctrinam de hominis origine, lapsu, reparatione atq; restauratione hauriamus, neq; patiamur eam rursus tenebris ethnicis obscurari. Nam hïc discis quanta cum præstantia homo primitus à Deo rerum omnium autore fuerit conditus, ad imaginẽ ipsius archetypi, adeò ut nihil prauum, nihil distortum, nihil mortale in ipso fuerit. Fulgebant in mente uera Dei noticia, in uoluntate summa promptitudo & facilitas ad res omnes expediendas, & cultum quem Deus requirebat præstandum. In corde ardebãt ordinati & pucherrimi affectus, congruentes cum uoluntate Dei. Audis in hisce monumentis istam horribilem naturæ humanæ peruerfionem ac disturbatio

PRÆFATIO.

nem (ita ut ipse homo in sese contrarias non rarò habeat actiones, affectiones, motus. Aliud enim ratio suadet, aliò affectus totum hominem rapiunt) non esse à Deo, sed à Diabolo & hominibus, qui peccatis contra uoluntatem Dei perpetratis, istas grauissimas pœnas, cæterasq; miserias & calamitates omnes, quas sacræ literæ uno uocabulo mortis plerumque comprehendunt, sibimetipsis accersuerunt. Vides hanc admirabilem lucem in sacris literis, quomodo Deus ex immensa misericordia misso filio suo in carnem, genus humanum redemerit, eaq; beneficia omnium maxima, quæ hic mundus cognouit, per Verbum & Sacramenta certa applicet, dispenset atque obignet. Præterea, quòd certa spes confirmetur, in resurrectione mortuorum, quæ quidem haud procul aberit, credentes in Christum plenam Dei imaginem & æternam uitam recepturos esse.

Ex hac breui narratione intelligunt sine dubio omnes sani homines, longè utilissimam maximiq; momenti esse doctrinam de homine ex sacris literis dilucidè propositam. Refert enim plurimum scire, quatenus homo sit opus Dei, quatenus uerò non. Nam omnia, quæ nunc in homine sunt, Deo imputare, non modo crassa inscitia, uerum

PRÆFATIO.

uerum etiam detestanda est contra Deum blasphemia.

Deinde sicut in uehementi ægrotatione prima est sapientia, imò primus etiam, ut dici solet gradus ac sanitatem, nosse ac perspicere morbi genus, ita etiam fundamentum pietatis est, hominis non modo imbecillitatem, sed totam illam perditionem suæ naturæ, quantum quidem sacræ literæ erudiunt, exactè habere percognitam. Nam philautia & suarum uirium fiducia funditus pietatem euertunt, & beneficijs Dei omnium amplissimis omnem aditum præcludunt. Sæpe igitur ipse filius Dei istam uocem repetit: Ægroti opus habent medico non sani: Veni peccatores saluos facere non iustos: Pauperibus Euangelium prædicatur, non diuitibus, hoc est, nimirum suæ naturali præstantiæ uel bonitati tribuentibus, quasi ex suis Adamicis uiribus legi diuinæ possint satisfacere.

Tertiò ignorantia, uel non recta cognitio naturæ humanæ, semper plurimos errores peperit, sicuti in patribus non paucis & scholasticorum disputationibus uidere est. Nam doctrina de peccato originis mutilatur, dum alius tantum esse reatum, alius uerò exiguam quandam obnubilationem esse censet, sub qua integra natura & uires hominum inuiolatæ lateant, quæ leui mo-

PRÆFATIO.

mento abradi & tolli possint.

Lex quoq; putatur aliqua ratione posse fieri, uiribus humanis non tantopere debilitatis, ut ipsi quidem autumant. Inde Pontificij asserunt hominem faciendo quod in se est, posse bonis operibus sese preparare ad gratiam.

Huic porrò corruptelę in doctrinis de regeneratione, deq; iustificatione plurimæ sequuntur. Quam tenuiter enim Scholastici de regeneratione, quamq; peruersę de iustificatione docuerint, nõ est obscurum. Nam disertę asseuerarunt, non sola gratia aut fide, sed bonis operibus quoque coram Deo homines iustificari. Imò sicut Interimisticus liber profitetur, hominem renatum inchoatam iusticiam per sanguinem Christi, posse continuare, absolueri, perficere. Hęc est scaturigo illarum tenebrarum, quę multo nunc tempore in Antichristi regno longè lateq; grassatæ sunt.

Quartò, sine hac doctrina nemo poterit rectę Deum inuocare. Nam non rectę perspectis nostris malis & beneficijs Christi, frigidissimè à Deo petemus remedia regenerationis, iustificationis, illuminationis, gubernationis. Nam qui in sese aliquam nouit præstantiam, non potest non esse securior & confidentior in rebus agendis. Sed ahi hi hęc tractantur pluribus.

Cum

PRÆFATIO.

Cum itaque doctrina de homine sit non exigua lux in Theologia, & digna consideratione, uolui eam perspicua methodo, quantum quidem Deus mihi largitus est, in Academia Ienenſi auditoribus & frequentibus & cupidis discendi proponere, præsertim uerò quia in hac postrema mundi senectâ plurimi res tantas negligenter cognoscunt & considerant, imò quia multis in locis ipsi Dei ministri non satis dextrè aut piè etiam de hisce rebus philosophantur, quæ quidem res quid aliud quàm pestem religionis synceræ portendere potest.

In lucem autem hanc qualemcunque explicationem edere uisum est, non modo ut confessio mea de doctrina, quam hoc in loco, quantum Deus me adiuuit, fideliter, syncerè & perspicuè tradidi, quàm diu quidem hîc uersatus sum, extaret, contra omnes irrisores, calumniatores & conuitiatores ueritatis cœlestis, quorum hæc postrema ætas mundi plurimos profert & nutrit, Sed etiam ut quorundam piorum desiderio satisfacerem, qui à me efflagitarunt, ut istam quasi Synopsin rerum, pertinentium ad cognitionem pleniorẽ hominis, pluribus communicarem. Etsi autem non

PRÆFATIO.

ignoro, sponteꝫ ac libens agnosco, alios multò ornatiora & splendidiora dare posse: tamen spero me quoꝫ in hoc libello res ueras, amplissimas & cognitione dignissimas, breuiter & quasi ad oculum proposuisse, & non dubito hunc laborem aliquibus in Domino profuturum esse, præsertim uerò imbecillioribus, quibus opto hanc meam scriptionem seruire. Nam arrogantibus & sublimes doctrina tumentibus, & quiduis non alto supercilio fastidientibus, non inuideo, ut meliora ipsi fundant, nostraꝫ negligant. Interim uerò hanc de homine tractationem, omnium piorum censuræ sine ulla simulatione subijcio, ut rectè eam iuxta uerbum Dei æstiment ac diiudicent. Ego quidem scio me hoc propositi per spiritum sanctum habuisse, nihil nisi in sacris literis fundatum in medium proferre, & ea de causa etiam sedulò opiniones ab ijs, quæ ex sacris literis indubitata & firma sunt, quanta potui diligentia distinxi. Cognatus etiã sum aliorũ sophismata ueluti digito monstrare, ut caueri possint. Subtilitates plerasꝫ remoueri, ut omnia in simplici ueritate extarent & cuius obuia essent, id quod res ipsa testabitur.

Vestræ autem Reipub. & Ecclesiæ amplissimi & optimi uiri hunc meum libellum inscribere & dedicare uolui, non quòd existimarem,

PRÆFATIO.

existimarem, uos mea hac tenui & qualicumque opera indigere, sed quia non modo liberalium artium, uerumetiam ueræ religionis studium apud uos florere audio, quibus rebus nihil est præstantius, nihil magis generi humano necessarium. Hic enim præcipuus finis humanæ societati propositus est, ut uita & disciplina conseruata, homines de Deo & ueris cultib. dextrè erudiantur, & in officina Dei renascantur ad uitam æternam. Neq; uerò casu quodam ciuitates & regiones uerbo Dei illuminantur, ac participes fiunt tantorum bonorum, sed peculiaris & insignis est uocatio ipsius Dei, qui ex ingēti misericordia uocat quoscunq; uult.

Spero igitur uobis propter synceræ pietatis studium & professionem, hoc literarium munus, capita quædam pietatis proponens & explicans, gratius futurum esse, quàm multis alijs, qui uel parum afficiuntur seria pietate, uel alioquì superbè eam fastidiunt.

Cùm autem in una Ecclesia uersemur & membra simus unius capitis Domini nostri Iesu Christi, decet Christianos de doctrina cœlesti inter sese communicare, mutuumq; consensum & confessionem declarare.

Grata insuper fama per Ecclesiam Dei

PRÆFATIO.

Sparsa est, portas in Gallijs Christo regi pa-
refieri, quod quidē opus, ut Deus perficiat,
sinceramq; doctrinam in amplissimo re-
gno seminet, omnes pij totis pectoribus o-
rant. Volui igitur uestra Ecclesie hunc me-
um libellum etiam hanc ob causam nuncu-
pare, si fortē in illis propinquis locis uestro
clarissimo nomine adducti, aliqui eum le-
gere uellent, & inde aliquid doctrinæ hau-
rire. Cum enim simplici Methodo res præ-
cipuas in pietate complexus sim, spe-
ro earum lectionem non fore
infrugiferam. Bene
ualete.

V. P. D.

Iohannes Vuigandus.

SIGNIFICATIONES

ALIQVOT PVBLICÆ, IN PRÆ

lectione doctrinæ de homine
propositæ.

PIÆ IVVENTVTI S.

VI ingenio, doctrina & iudicio extra Ecclesiam Dei excelluerunt, in hominis animum intendentes, ad duas quasdam res præcipuè. summa cum admiratione penè obstupuerunt. Primum, quòd inter omnes corporales ac uisibiles huius mundi creaturas, nihil pulchrius hominis ingenio & actibus omnibus cõspiceretur. Deinde uerò, quòd in nullis uisibilibus creaturis, maiores occurrerent fœditates ac tristiores calamitates. Nam summæ uires, quæ in homine existunt, eiusq; præstantiam potissimum commendant, horribiliter inter sese dissentiunt, & quasi bellum gerunt, extremamq; eius deformitatem simul constituunt. Ratio prospicit interdum in externis rebus bona seu honesta, & tanquã Regina dicitur quid faciendũ sit, Sed cor prauis affectibus astuat, ac uoluntas prorsus facit contraria, sicut Medea inquit, Video meliora proboq;,
Deteriora sequor. Huc congruit pictura de puero tenello & inualido, insidens

PRÆFATIO.

equo generosissimo & fortissimo, imperium & sessorem non raro excutiente. In eadem sententiam inquit Poeta,

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Præterea tam præstans hominis natura, multò horribilius occumbit, quàm rosa aut uacca, imò nullius bestię cadaver tam abhorret natura quàm hominis, & nasci inde serpentes ac bufones, nisi contumelietur, experientia cognitum est.

Sed unde sit hominis præstantia, & rursum, unde sit tanta eius deformitas & destructio, nulla sagacitate per se potuerunt inuestigare homines docti & sapientes, in eoque tantum substiterunt, hominem à prima sui origine hæc habere omnia.

Deus itaque ex immensa misericordia historiam & doctrinam de his tantis rebus sacris literis tradidit, posteritatiq; conseruauit, ex qua ueritas haurienda est.

Est autem sine omni dubitatione summa in hac uita sapientia, seipsum nosse. Quis enim sine hoc fundamento doctrinam de peccato, de beneficio filij Dei omnium amplissimo, de renouatione per Spiritum sanctum, & ut uno uerbo dicam, reformationem hominis intelliget aut expetet?

Agamus itaq; Deo gratias pro patefacta
luce

PRÆFATIO.

luce uerbi sui, & ex cognitione nostri Deum timeamus, expetamus remissionem peccatorum per Christum, & gubernationem per spiritum sanctum, ut simus uasa misericordiæ, & in Christo feramus fructus bonos & utiles nobis & alijs.

Bestijs deteriores sunt, qui doctrinam cœlestem de tantis rebus non delibant, sed in sua deprauatione, ueluti sues in cœno sponte deliciantur, laxant frena suis cupiditatibus, pessimis cogitationibus, obscœnis atq; impijs dictis offendunt Deum, sibi-que & alijs tristissimas pœnas & calamitates accersunt. Eiusmodi piacula & catharmata, siquidem emendari nollent, pię ac honestæ Respublicæ, tanquam contagiosas & exitiosas pestes generis humani, graui censura reprimere, uel etiam exterminare debebant, ne umbra sua alijs nocerent. Verisimè enim dictum est,

πολλὰ κί καὶ ἐν μωσασα πόλις κακοῦ
ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Cùm autem uoce uerbi sui Deus ex hoc uasto mundo sibi non desinat Ecclesiam colligere, non dubiũ est, aliquos adhuc esse, utq; sint quâ plurimi, ex toto pectore optamus, qui mediocri uoluptate doctrinã cœlestem de tantis rebus audiant & discant.
Hac spe fretus cras Deo dante locum de ho

PRÆFATIO.

mine explicandum suscipiam, ac hortor pi-
am iuuentutem, ut in ea doctrina audien-
da & perdiscenda sint diligentes, simulq;
uota misceant, ut Deus pro sua immensa
misericordia furorē huius mundi, quoti-
die magis magisque degenerantis, cohibeat,
quamplurimos ex faucibus Diaboli & pec-
catorum amplissimo gurgite eripiat, nos-
que omnes gubernet, ut simus templa
Dei, usque ad finem uitæ nostræ, *ὅσῳ αὐ-
τοῦτες καὶ ὑπάσσοντες.* Valete.

Vuigandus.

ALIA SIGNIFICA- TIO.

Homīnem ita descripsit Aristoteles: esse
imbecillitatis exemplum, temporis spo-
lium, fortunæ lusum, inconstantia imagi-
nem, inuidiæ & calamitatis trutinam, reli-
quum uero pituitam & bilem, & sunt om-
nium sapientum inter Ethnicos libri eius-
modi tristibus uerbis & querelis, de mise-
rorum mortalium conditionibus referti,
Sed interiorem tamen hominum cladem
& miseriam, ac scaturiginem malorum o-
mnium penitus ignorant. Itaque ex uerbo
Dei luculentior ac certior istarum rerum
doctrina petenda est, ac Deo gratiæ agenda
sunt.

PRÆFATIO.

sunt, quòd eam doctrinam in mundo ex ingenti misericordia conseruat & propagat.

Haftenus igitur de origine hominis & eius apostasia ac ruina, quantum nos Deus adiuuít, simplicem doctrinã ex uerbo Dei proposuimus, Nunc uero locus de homine mortali, animali seu non renato, quales quídem omnes ex nostris parentibus in hunc mundum nascimur subsequitur, continēs grauissimarum scituq; maximè necessariorum rerum explicationem. Optarim igitur studiosos sui ipsius cognitionem diligentes addiscere.

Nam primum ipse Deus uult, ut confidemus atrocitatem damni, quod propter primos homines in nos omnes exundauit. Deinde plurimum refert, ut hanc doctrinã exactè cognitam habeamus, ut nostris miseris rectè perspectis, humilius de nostris uiribus sentiamus, ac insolentiam, quam Diabolus subinde instillat, frangamus. Tertio ut beneficium Dei in redimendo & restaurando genere humano, pluris faciamus & ardentius expetamus. Quarto ut primitias Spiritus sancti in nobis grato pectore celebremus, ne in tetra peccata furenter ruamus, quibus excutitur Dei erga nos beneuolentia, neue simus tantum terræ pondera inutilia, uel etiam tristia piacula & Diaboli organa, sicut multi hoc tempore pas-

PRÆFATIO.

sim foedis erroribus applaudunt, ueritatem & pios Dei seruos irrident & blasphemant, & in reliqua uita omnem honestatem plus quam ullæ bestiaë exuunt. Quintò, ut ad uitam æternam perpetuis gemitibus aspiremus, & oremus Deum excitato pectore, Libera nos Pater cœlestis ab omni malo, & da nobis uitam æternam propter Iesum Christum filium tuum, nostrum propiciatorem & Saluatorem.

Cùm autem non sit dubium, in hoc nostro cœtu, ubi interrupta uox uerbi diuini sonat ingenti Dei beneficio, esse aliquam Dei Ecclesiam, hortor pios adolescentes, ut hanc sacram lectionem, de rebus non leuibus neque peregrinis, sed omnium maximis, & ad unūquenq; pertinentibus, studio sè & diligenter audiant, precesq; suas misceant, ut Deus nos omnes Spiritu suo sancto illuminet & regat, quo uerbo eius rectè percepto, fruamur hinc Dei beneuolentia, firmus templi Spiritus sancti, organa salutaria, & tandem immundicie nostra, quam Diabolus in nos infudit, in uniuersum liberati, isthic æterna cū Deo uita fruamur. Mitiget etiam clementissimus Deus, dum in hac ærumnarum ualle militamus, calamitates præsentis, frena iniiciat Diabolo, Antichristo & falsis doctoribus passim grafsantibus, ne sicut Sodoma & Gomorra fiamus

PRÆFATIO.

mus omnes, sed in uinea Domini plátæ sce-
li & simus & permaneamus in æternum,
Amen. Valet.

Vuigandus.

ALIA SIGNI- FICATIO.

In doctrina pietatis non esse postremum
Articulum de uera hominis cognitiõe, cre-
do omnibus pijs esse persuasissimum. Nam
& multi insignes loci in hac explicatione
concurrunt, ut aliàs diximus, & res maxi-
mæ proponuntur, quarum cognitio omni-
bus mortalibus est necessaria: Ostéditur e-
nim ex uerbo Dei perspicuè, quæ sit origo
hominis, quis finis, quæ ipsius ruina, quæ
restauratio in hoc mundo, & quid denique
in altera uita ei sit expectandum. Qui ista i-
gnorant, non tantum turpem inscitiam a-
lunt, indignam hominibus ratione prædi-
tis, sed etiam ueluti arundines expositi sunt
plurimis erroribus, quibus stolidè applau-
dunt, & ueritatem cœlestem horribiliter ir-
rident & blasphemant, in moribus Cyclopi-
cam feritatem præ se ferunt, ac deniq; sunt
foeda monstra hominum & alastores rerū
& Ecclesiarum Dei. Quòd si autem isti belli
homines apertè profiterentur suam illam

PRÆFATIO.

erassam in rebus istis diuinis & omnium grauissimis insciam, minus esset periculi, Verum cum nihil non sibi in religione magno cum supercilio arrogēt, fit, ut plurima in Ecclesia Dei cū ignominia nominis diuini, & exitio Ecclesie præsentissimo gerantur. Hortor igitur studiosos, ut pietatis fundamenta etiam in doctrina de homine rectè & solidè cognoscant.

Quæ autem hæcenus ex uerbo Dei de homine proposita sunt, non ignoratis. Proximè de ipsa Regeneratione hominis methodum recensuimus, nunc qualis homo prodierit iuxta uerbum Dei, ex quo tantarum rerum scientia tantum haurienda est, attentè expendendum uenit, ut consideremus, quanta hominem dignitate in regeneratione ista spiritali Deus ornet, eique pro tantis diuitijs gratias agamus. Quid enim dici splendidius potest, quàm quod Petrus inquit, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris, ut uirtutes annuncietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum 1. Petri 2.

Deinde etiam, ut simul uideamus quid nobis desit, & quantis periculis simus expositi, ne peccatis contra conscientiam, & impœnitentia, dona illa amplissima, quæ in regeneratione accepimus, excutiamus.

Sed

PRÆFATIO.

Sed hæc alibi repetenda erunt.

Significo igitur me cras inchoaturum
Deo iuuante, locum de homine renato, ac
hortor studiosos, ut pietatis doctrinam,
quam necesse est normam esse uniuersæ
uitæ humanæ & omnium salutarium
actionum, singulari & pio stu-
dio rectè cognoscant.

Vuigandos.

De hac libere tractanda omnia in multis
significatio habet de eius maiestatem
deus in omni loco & in omni tempore
in omni loco & in omni tempore
in omni loco & in omni tempore

Locī seu capita.

De Homine ante lapsum	
numero	1.
De Ruina & lapsu hominis	32
De Corrupto homine post la- psum.	69
De Regeneratione Veteris ho- minis	147
De Renato homine	184
De Glorificatione hominis	231

DE HOMI-

NE ANTE LAP-
SVM.

EMPLO DELPHICO IN-

scripta fuit hæc sententia, omni-
um sapientum literis, tanquam
diuina celebrata, γυνῶντι στυ-
αυ τῶν, qua commonefacti sunt

homines, impetus animorum cohercendos esse,
ne fiducia suarū uirium, quæ sanè perquam im-
becilles sunt, quantæcunq; etiam sunt, multa aut
magna moueant, periculisue sese inuoluant, ex
quibus aut nequeant omnino, aut difficilimè pos-
sint emergere. Sed illi ipsi ethnici autores uel
præcones istius sententiæ, eam neq; intellexe-
runt satis, neq; explicare rectè ualuerunt.

Nam ueram integritatem, præstantiam &
dignitatem primorū hominum, qua fuerunt an-
te lapsum à Deo ornati, ignorarunt penitus, eti-
amsi propter rationem, & alia quædam admi-
randa dona, quibus homo brutis antecellit, κρη-
κρόκοσμον eum appellarint:

Deinde quamuis usq; ad stuporem, dissidium

A

DE HOMINE

& deformitatem uirium in ipso homine, & in-
 numerata mala, quibus uita hominum obnoxia est,
 admirati sint, tamen unde hæc originem sumpse-
 rint, & quam ratione emendentur, non po-
 tuerunt ullo acumine ingeniorum consequi, &
 in magna eloquentia, de tantis rebus ne balbu-
 tire quidem nouerunt

Huius itaq; sententiæ uera intelligentia, &
 solida atq; perspicua explicatio, tantum ex fon-
 tibus sacris Prophetarum & Apostolorum ma-
 nat, qui hoc ipso nomine, omnium Ethnico-
 rum commentarijs quàm longissimè sunt præse-
 rendi.

Cæterum multò grauiores causas quàm gen-
 tiles, in Ecclesia Dei allegare possumus, cur sit
 necessarium, utile ac salutare, nosmet ipsos rectè
 & uerè cognoscere, nempe, ut originem, digni-
 tatem & conditionem primam hominum, quam
 à Deo acceperunt, uerè percipiamus.

Deinde, ut horribilem & deplorandam ho-
 minū à Deo apostasiam, eius erga nos iram, sub-
 stantiæ corruptionem & summorum donorum
 priuationem, seruitutem Satanae, expectatio-
 nem æterni exitij, atq; alia innumera damna &
 mala, quæ subsecuta sunt, cognoscamus & ex-
 pendamus.

Tertio, ut immensum Christi beneficium, in
 restauram

restauracione generis humani discamus, & simul consideremus, atrocitatem destructionis tantam esse, ut in hac uita restauratio integrè absolui non possit, ac differenda sit in alteram usq; uitam, post resurrectionem ex mortuis.

Quarto, ut timeamus Deum, ne aliquid contra Deum & uocationem nostram, stulta quadam philantia, aut temeraria πολυπραγμοσύνη, aut alijs imordinatis motibus aut cupiditatibus suscipiamus, impatienter humanæ sortis calamitates feramus, aut frena peccatis laxemus, & ardentè ac sine intermissione petamus à patre Domini nostri Iesu Christi, Rectorem Spiritum Sanctum, qui & instillet & gubernet bona consilia & salutare actiones, ut in hoc uitæ lubricosissimo cursu, simus & permaneamus uasa misericordiæ Dei, nec permittat nos, alioqui natura imbecilles, insidijs Diabolicis, & filiorum huius sæculi multiplicibus machinationibus euertere, & in tristes huius uitæ ærumnas, ac deniq; æternas pœnas incidere.

Sunt autem status seu mutationes quædam hominum considerandæ, ut, Qualis fuerit natura humana ante lapsum, Quomodo lapsa sit, & quæ sint deformationes ac destructiones naturæ humanæ subsecutæ. De hominis

restauracione, regeneratione, deq; renouatione ac bonitate, quam inde consequitur in hac uita. Deniq; de hominis integra restauracione & glorificatione post resurrectionem in aeterna uita.

Etsi autem loci quidam, ut de creatione, de peccato, de baptismo, de remissione peccatorum, & similes in hanc tractationem simul incurrant, tamen breuius ex eis quaedam saltem attingenda sunt, quantum nimirum ad explicationem praesentis instituti faciunt. Nam in eiusmodi locis compositis, qualis hic est, aliter fieri nequit. Praeterea necesse est eiusmodi res adferre, ex quibus illud praclarum γινώσκεισθε αὐτὸν αὐτῶν alio quanto plenius cognoscamus & perdiscamus.

De homine igitur ante lapsum Deo iuuante primū.

Series partium.

1. De appellationibus.
2. Quid sit homo iuxta primam formationē.
3. Quottuplex.
4. A quo sit.
5. Ex quali materia conditus sit, & quali substantia constet.
6. De proprietatibus ac donis hominis.
7. Cur sit conditus.
8. De compositis quibusdam.

De appel. hom. antelapsum. 5

I.

DE APPELLATIONIBVS.

Pauca extant appellationes in sacris literis, quae integro hominis statui conueniunt, Causa est, quia integritas hominis haud diu durauit, & ante propagationem generis humani labefacta, imò euersa & ablata est.

Appellatur tamen Imago Dei ab ipso Deo, Gene. 1. à causa formali, ac donis omnium preciosissimis. Solet accommodari & illud Psalmi 49. Homo in honore existens, etc. Quis enim honor excellentior dici potest, quàm esse ipsius diuina maiestatis expressam imaginem? Sed uidetur ibi Dauid, potissimum de dignitate & splendore mundano differere.

אָדָם primum non est nomen proprium sed speciei, ut quando Deus inquit, Faciamus hominem ad imaginem nostram, ab אֶרֶם hoc est terra rufa, ex qua primus homo est formatus. Inde etiam Latinis homo nimirum ab humo est dictus, quae quidem uocabula generalia sunt, huic creaturae rationali, ante & post lapsum conuenientes, sicut etiam אִשׁ à אִשׁ quia prior muliere extitit, seu dignitate & officio antecellit. Sicut uir à uirtute putatur dici, uel ab Hebræo אָדָם. ἀνθρώπος uel ab ἀνώ & ἔτι.

6 Quid sit homo ante lap.

πῶν, id est sursum uergens, uel ab ἀναβῶν, ἀ
 ὀπῶπε, contemplans quæ uidet, à rationis præ
 stantia, qua excellit bruta, uel ab ἀνω θεοῶν,
 sursum spectans aut contemplans.

Ambrosius ait ἀνωβῶτων à uiuacitate dici,
 in Hexamero.

Germanicum Mensch aut Misch, ut quidam
 pronunciant, fortè est à ἦ & ὤν id est de
 uiro, quia propagatione existimus.

II.

QVID SIT HOMO IUXTA Dei primam forma- tionem.

Homo est substantia, constans anima & cor-
 pore, mirabili planè unitione seu coniunctio-
 ne, condita à Deo per uerbum ipsius omnipo-
 tens, ex humo & spiritu inspirato, (sæmima
 autem ex costa uiri edificata est) intelligens,
 bona, ornata imagine Dei, & libertate arbitrii,
 collocata in centrum uniuersi, ut Deum agnos-
 ceret, debitaq; obedientia & laudibus perpetuo
 celebraret.

Hec definitio ex 1. & 2. Genes. extructa
 est. Porro singula partes in sequentibus decla-
 rabuntur.

Quid sit homo antelap. 7

CONTRARIA.

Descriptiones hominis *falsæ aut mutile*, ut homo est animal rationale. Hæc definitio nimis est angusta, tantum unam quandam eius proprietatem attingens.

III.

QUOTVPLEX.

Sexu tantum mas & femina, propter propagationem generis humani distincti sunt, in reliquis conueniunt. Genes. 2.

Nec sunt plures homines simul (ut cætus Angelorum) præter hosce duos conditi, idq; propterea, quia Deus uoluit genus humanum propagatione crescere.

CONTRARIA.

Mulierem esse imperfectum hominem. Quid uero hoc somnio potest dici stolidius?

IIII.

A QVO SIT HOMO.

Est autem homo conditus à Deo Patre, Filio & Spiritu Sancto, die creationis sexto, cum iam amplissimum & elegantissimum mundi domicilium paratum, & rerum omnium, quæ ad utilitatem & honestam uoluptatem hominum necessaria uidebantur, affluenti copia ornatum esset.

8 Quottuplex, Vnde homo

Et quidem grauis deliberatio ibi à Sacrosancta Trinitate instituitur, sicut Moses Gen. 1. refert, *Faciamus hominem inquit, ad imaginem & similitudinem nostram.*

Non Angeli, sed ipse Elohim creator rerum omnium, hoc est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, deliberant de incola & æconomus huius mundi condendo. Ac sequitur mox, *Et creauit Elohim hominem ad imaginem suam. Quicquid enim uult Deus, id etiam potest facere.*

Monet autem ista ardua Trinitatis in formando homine deliberatio, de quatuor potissimum rebus.

Primum de beneuolentia Dei erga homines immensa, præ cæteris creaturis. Secundo de magna sapientia Dei, in qua homo præ cæteris creaturis est conditus.

Tertio de dignitate, donis, & excellentia hominis, præ alijs corporalibus creaturis.

Quarto de substantiæ hominis origine, quòd ea non sit aeterna, sed cæperit post istam Dei consultationem.

Porrò creauit idem Deus, interposita tamen aliqua morula, ut Genes. 2. scribitur, utrunq; sexum, sicut Genes. 1. expresse dicitur, *Masculum & fæminam creauit eos. Et Matth. 19. Deus fecit hominem ab initio, masculum & fæminam creauit eos.*

LOGICA

Locus autem ubi primi homines formati sunt,
putatur esse prope Damascum.

CONTRARIA.

Ethnica sententia, homines in quibusdam locis semper extitisse, unde eos *αὐτόχθονες* appellarunt.

Ethnica opinio, quòd homines ex optima terra, adhuc tamè subhumida, solis mediocri calore & mirabili operatione sint producti, perinde ut animalcula quædam ex glebis fertilium agrorum aut ex putredinibus post imbrem, solis calore superueniente formantur. Sed hæc opinio non modo cum sacra scriptura, uerū etiam contra rationis humanæ argumenta pugnat.

Fabulæ poëticæ, quòd Prometheus homines formarit, cum esset autor plastices, Item Deucalion ex saxis, post Thesalicum diluuium, etc.

Hæretica sententia, quòd Angeli sint conditores hominum, sicut nugati sunt Menandriani, Cerinthiani, Saturninus, Manichei, qui dixerunt à principe materie Sacra, hominem esse conditum. Refutantur autem apertè narratione uerissima Moysi Genes. 1. 2.

Fabula Iudaica, hominem initio utroq; sexu creatum, postea uero diuina uirtute dissectum quasi esse, id quod est contra manifestissimum

textum Moſis. Haſce nugae Iudaorum Lyra
annotat.

V.

EX QVALI MATERIA
homo fit conditus.

Non eſt homo ex nihilo conditus, ſed pars
eius corporea ſumpta eſt ex puluere terra,
quem diuina & inenarrabili arte & potentia,
Elohim alterauit, digeſit & conſtruxit. ſpiri-
tualis uero eius pars, ſeu anima à Deo peculiariter
eſt ei inſpirata, ſicut perſpicue Genef. 2.
ſcriptum eſt: Formauit Iehoua Elohim hominem
ex puluere terra, & inſpirauit in faciem eius
ſpiraculum uitæ, & factus eſt homo in animam
uiuentem. Item 1. Cor. 15. Primus homo de terra
terrenus.

Conſtat igitur ſubſtantia hominis ex duplici
materia, primum ex terrena, Deinde etiam ex
cœleſti ſeu ſpirituale, quæ anima dicitur uſitate.
Sicut etiam ipſe Chriſtus Matth. 10. diſerte te-
ſtatur, Nolite inquit timere eos, qui corpus occi-
dunt, animam autem non poſſunt occidere, ſed
potius timete eum, qui poteſt & animam & cor-
pus perdere in gehennam.

Non autem dubium eſt, iſtum ſpiritum à
Deo immediate inſpiratum, eſſe rem conditam,
diſtinctam

distinctam à substantia Dei non creata. Nam si aliquid de increata Dei substantia fuisset hominibus communicatum, necesse esset, ipsos hac sui præstantissima parte esse Deos, id quod pugnat cum doctrina de Deo, & principium est immobile, infinitum esse discrimen inter creatorem & creaturam. Quòd enim homines etiam corrupti, alicubi uocantur Dii in sacris literis, per similitudinem, longè diuersa ratione, dici certum est. Admirabile tamen est, quicquid tandem est, quòd Maestas diuina, eiusmodi radium diuinum in homines immisit, cuius quidem beneficij substantiam & præstantiam, in Schola cœlesti apud filium Dei, rectius aliquando discemus intelligere.

Philosophi etiam saniores, animum hominis asserunt aliquid esse diuinum, moti eius excellenti dignitate, actionibus & immortalitate.

CONTRARIA.

Asserere ex atomis substantiam hominis confluxisse, sicut & cæteras res humanas, quæ rerum portenta, portentosi quidam Philosophi, contra rationis ipsius dictamina protulerunt.

Assuerare ex ipsa substantia diuina hominis animam cõstare, ut Lactantius & alij olim delirarunt, cum ea sit incommunicabilis creaturis.

In solo enim Christo personaliter unitæ sunt, natura diuina & humana, modo inenarrabili, idq; propter hominū redemptionem & salutem.

VI.

DE PROPRIETATIBVS ET
donis hominis integri.

Suprà diximus, hominem peculiari quadam deliberatione Elohim esse formatum, & primum quidem corpoream substantiam, exanimem tamen, ex puluere terræ conditam, cuius sanè est miranda architectura, harmonia, dispositio ac connexio, ut uel sola hæc pars architecto diuino, omnipotenti & sapientissimo, luculentissimum testimonium perhibeat. Nam etiam annuum Anatomici laborant, in omnium membrorum particulis indagandis & explicandis. Deinde uerò adornato corpore, spiraculum uitæ inspirauit Elohim, ut ita homo alteram partem substantiæ suæ, non ex terra, uerum extrinsecus, ex inspirante Deo acceperit.

Miranda igitur bonitate & potentia Dei, istæ materiæ dissimiles ac diuersæ, in unica hominis persona sunt unitæ, & quasi compactæ & conglutinatæ, ut corpus non modo hospitium animæ præbeat, sed organa etiam actionum mirabiliam subministret. Quæ quidem res, ut saniores

niores Ecclesie doctores existimant, adumbratio quaedam est primium istius mirandae copulationis seu unionis diuinæ naturæ & humanæ in Christo. Deinde etiam coniunctionis Christi & Ecclesie suæ. Sicut enim anima corpus regit, & sine ea corpus truncus est, ita etiam Ecclesiam suam Christus moderatur, & absq; eius præsentia & gubernatione, prorsus mortua, imò deterior quouis stipite est.

Et si autem tetram illam & horribilem destructionem hominis, quæ post lapsum subsequuta est, non creauit Deus, tamen proprietas aliqua corporeæ terreæq; materiæ in homine fuit, posse iterum mori, putrescere, reuertiq; in terræ puluerem, si homo laberetur. Spiritualis uero partis substantiæ humanæ proprietas est, immortalis esse, etiam corpore extincto uel seiuncto, sicut docet Christus, animam non posse interfici, etiamsi corpus trucidetur, Matth. 10.

Integram igitur compositionem & exedificationem hominis, hoc est animæ & corporis unionem, membra, actiones, uires, eiusq; erga Deum relationem piæ mentes considerent. Quid enim iucundius, quid pulchrius cognosci, quid utilius considerari potest? Nam in nulla corporali creatura, tot illustria Dei testimonia ac beneficia, atq; in hac, cerni possunt.

14 De proprietat. hom. ante lap.

Secunda hominis proprietates est, quod totam eius substantiam cum facultatibus, bonam creavit Deus, ut prorsus nihil confusionis, nihil mali in ea esset, sicut docet Moses Genesis. 1. Et uidit Deus omnia, quae fecerat, & erant ualde bona, hoc est, tali modo perfecta, quali Deus uolebat ea existere, ac destinata ad bonum Deoq; placentem usum. Vnde autem sit malum in homine, in doctrina de lapsu explicandum erit.

Tertia proprietates hominis omnium illustrissima est, quod factus est ad imaginem Dei, sicut capite 1. Geneseos exponitur. Faciamus (inquit Elohim) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterum: Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum. Iste repetitiones emphaticae sunt, ad commendandam istam hominis proprietatem. Et Geneseos 9. dicitur Quicumq; fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus est homo. Hinc Sapientiae 2. transcriptum est, Deus creauit hominem in integritate, & ad imaginem similitudinis suae fecit eum. Et Ephes. 4. & Colos. 3. Haec autem nonnihil euoluenda sunt, quantum nimirum ex uerbo Dei, praelucente nobis in hac nostra caligine, quam peccatis nostris attraximus, baurire possumus, ut aliquo saltem modo uideamus

De imagine Dei ante lap. 15

uideamus, ex quanto gradu deiecti simus, & quanta bona ac dona morsus pomi contra legem Dei excusserit, & cōtrā quanta mala attraxerit: item quantū sit beneficiū, quōd Filius Dei in re-
stitutione generis humani tantopere labora-
uit, tamq; amanter & liberaliter omnia com-
municat, ista igitur non sunt curiosæ ac super-
uacaneæ scrutationes rerum, sed necessariae ex-
plicationes & utiles. Recitantes enim Decalo-
gum, necesse est nos cogitare, Ecce hæc omnia
potuissimus prestare, nisi peccato corruissimus
& perditī essemus omnes.

IN QVIBVS PARTIBVS HÆC
SIMILITVDO ET IMAGO
DEI POTISSIMVM
CONSISTAT.

Quatuor autem sunt partes, in quibus hæc
Imago Dei integra, sicuti condita est, præcipue
consistit.

I. In sapientia illustri naturaliter indita homi-
nis menti & cordi de Essentia Dei, & eius uo-
luntate erga homines, & de actionibus omnibus,
quas Deus ab hominibus exigebat. Fulgebat igi-
tur in mente hominis præclara lux integri De-

calogi. Non tantum principia Theorica & practica, sed pleniss: cognitio de cultibus diuinis, internis & externis, deq; uniuerso officiorum genere in uita humana. Extendebat se ista sapientia etiam ad cognitionem creaturarum, ad perspicendas ipsarum *Αυτάμεις* interiores, uires & usum, cuius rei exemplum est, quod Adam animalibus nomina ex proprietatibus suis, mira ingenij perspicacia imponit Genesis. 2. Et Heuam mox ubi aspicit penitus pernouit. Huc pertinet quod ad Colossenses 3. scriptum est, Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitione Dei, secundum Imaginem eius, qui creauit eum. Nam ex ista restauratione intelligi potest, quid fuerit Imago Dei primitus in homine.

II. In iusticia ac Sanctitate substantiæ, & motuū atq; actionum omniū internarum & externarum. Hanc partem attingit Paulus Ephes. 4. Renouamini Spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iusticia & sanctitate uera.

Primum autem fuit in substantia hominis, hoc est ipso corpore & anima, integritas pulcherrima & sanctitas purissima, nihil penitus habens uitij aut mali in sese ulla in parte. Fuerunt & potentie seu facultates ita comparate, ita ordinate, ita ornate, ita roborate, ita accense promptitudine

ptitudine conuenienti ac decoro in substantia
 hominis, ut iusta & rectissima esset relatio atq;
 proportio inter normam obedientiæ in mente
 & corde, sine ulla obsuscatione radiantem, & in
 ter motus uoluntatis & cordis, actiones, praxia
 seu ipsam obediētiam, hoc est, quæ lex Dei in cor
 de flagrans dictabat ac poscebat, ea omnia sum-
 ma prōptitudine & alacritate ab anima & cor
 pore expediebantur, & ut breuiter res summas
 complectar, in mente flagrabat uera & non ab
 errans notitia regule, iuxta quam obedientia e-
 rat dirigenda, & rectum iudicium fugiendorum
 & expetendorum. In uoluntate erat rectitudo
 & promptitudo apprehendendi monstrata. In
 corde puritas, & affectuum harmonia. Proinde
 motus omnes inter sese concordēs, non dissona-
 bant à regula. Actiones exactissimè conuenie-
 bant. Talis harmonia ac proportio substantiæ,
 ac motuum actionumq; humanarum inter se, de-
 scribitur in hac legis summa, quæ recitat Chri-
 stus Matthæi 22. Diliges Dominum Deum tuum
 ex toto corde tuo, & tota anima tua, & tota
 mente tua, & diliges proximum tuum sicut te-
 ipsum. Sic erant homines creati, non tantum ut
 deberent hæc præstare, sed etiam ut possent, &
 ut possent, Deus normam istius obediētia in cor
 hominis in seuerat, & totum cor, totam mentem,

totam animam ita adornauerat, instruxerat, & accenderat, ut esset mutua proportio, ut dictum.

Ad istam partem de Iusticia originali, im-plantata à Deo humane nature, refero & libertatem humani arbitrij, quæ erat integritas, congruentia & facultas præstantissimarum uirium in homine inter se, mens nimirum perspicua Dei uoluntatem, ac normam actionum interiorum & exteriorum, Et uoluntas ac cor amplectentia & expedientia summa promptitudine & alacritate, quæ Deus requirebat, quæ tamen libertas eam habebat conditionem, ut posset homo sua uoluntate excutere obedientiam, in regula traditam, & in diuersum ferri, id quod tamen ne fieret, etiam ipsa norma obedientiæ, insita homini, prohibebat, & accedebat postea in super aliud singulare Dei præceptum, cum grauissima comminatione atrocissimæ pænæ, sicut in doctrina de libero arbitrio latius explicatur.

III. In eminentia atq; imperio erga reliquas creaturas inferiores. Nam disertè Elohim inquit, Subijcite terram & dominamini piscibus maris & uolatilibus cæli, & uniuersis animantibus, quæ mouentur super terram, Genes. 1. Huc pertinet dictum Pauli 1. Corin. 11. Vir quidem non debet uelare caput suum, quoniam imago & gloria

De imagine Dei ante lap. 19

gloria Dei est, mulier autem gloria uiri est. Nequaquam enim Paulus mulieribus imaginem Dei eripit, cum præter sexum omnia cum uiro habeant communia, Verum de excellentia dominij uerba facit, & quod uir prior muliere extiterit, ac mulier propter uirum sit condita. Psalmo 82. scriptum est, Ego dixi Dñi estis, hoc est, officium Dei in gubernatione hominum, & uindicta exercenda contra iniustos, sustinentes.

IIII. In uita immortalis atque perpetuæ. Nam præuaricationis tantum pœna constituitur à Deo mors. Nihil ergo prorsus in homines iuris habuisset mors, si retinuissent integritatem suam, quam à Deo acceperant, sicut Genes. 2. scriptum est, Quocunq; die comederis ex arbore prohibita, morte indrieris. Item Roma. 6. Stipendium peccati mors est.

Huc fortè & societas aut familiaritas Dei cum hominibus, & hominū cum Deo referri possit. Deus enim in homine, tanquam templo suo pulcherrimo, perpetua beneuolentia habitasset, gubernasset hominum consilia & actiones, deniq; cumulasset omnis generis dona. Fuisse igitur inter homines & Deum familiaritas colloquiorum, sicut in initio Deus cum Adam familiarissime sermones habebat. Nam hisce

20 De imagine Dei ante lap.

etiam in rebus Imago Dei resplendisset. Sed si quis hæc inter effectus, aut aliam partem doctrinæ de homine recensere uelit, nihil repugno.

Cogitantes itaq; piæ mentes de imagine Dei in primis parentibus ante lapsum, animum & cogitationes in Decalogum intendant. Qualem enim Deus ibi & alibi requirit hominẽ inquiring: Sancti estote sicut & ego sanctus sum, talis erat à Deo cõditus, & talis existere poterat, tum substantia sua, tum actionibus suis omnibus. Sed quid damni lapsus attulerit, paulò post erit exponendum.

Nunc ad enumerationem proprietatum reuertamur. Quarta igitur proprietas hominis est, uinculum ac uita coniugij. Nam admiranda ratione & sapientia Iehoua Elohim, mulierem formauit, quæ his uerbis Genes. 2. effertur. Dixit Iehoua Elohim, nõ est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium, quod sit cum ipso. Item: Immisit Iehoua Elohim soporẽ in Adam, cumq; obdormisset, tulit unam de costis eius, & clausit carnem pro ea. Et edificauit Iehoua Elohim costam, quam tulerat de Adam in mulierem, &c.

Deinde etiam ipsemet Deus uirum & mulierem coniunxit, & artissimo uinculo constrinxit Genes. 2.

Tertio

Tertio uim ac mandatum in coniugio propagandi genus humanum addidit, Genes. 2. Crescite inquit, & multiplicamini & c. Est autē nullius creaturæ propagatio admirabilior quàm hominis. Quod enim ex homine nascitur, quiddam æternum est, ut de cæteris rebus quæ in hominis natura sunt mirabilia & excellentia nihil dicam.

Quinta est, quòd homo certis diuinisq; præceptis est obligatus, ad obedientiam suo creatori exhibendam. Non enim tantum indidit hominum mentibus Deus noticiam suæ legis, cuius summâ in Decalogo est expressa, sed etiam hanc adiecit insuper, ne de arbore scientiæ boni & mali uescerentur, addita grauissima pœna mortis, si exorbitaturi essent.

Sexta est, quòd homines in centrum mundi positi sunt, ut essent æconomi & usufructuarij mundi, item ut cæteræ creaturæ hominum uitæ seruirent. Imò etiam in hortum amœnissimum, & omnibus rebus ad uictum licitasq; uoluptates instructissimum, collocauit.

Solet etiam hæc proprietatis recitari.

Pronaq; cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumq; uidere
Iussit, & erectos ad sydera tollere uultus.

Ex hisce egregia hominis dignitas conspici & considerari potest, quæ tum in substantia, tum

22 De contrarijs formæ hom.

in actionibus, tum etiam in cæteris quibusdam proprietatibus eius egregiè fulsit.

CONTRARIA.

Heresis Arabiana, quæ circa annum Domini 231. exorta est, asseuerans, animas hominũ unã cum corporibus mori atq; interire, ac simul in nouissimo die cum corporibus reparari. Sed Christus disertè inquit, animam non possunt occidere Matth. 10.

Philosophica opinio, quæ putat hominẽ cum ista malicia & morte initio creatum, & naturali quadã lege, perinde ut uiolas aut poma interire. Hæc sententia Genes. 1. 2. 3. & alibi refutatur.

Congruit sententia Manicheorum & similium, qui affirmant malos homines initio, à male Principio seu Deo esse formatos, idq; contra Mosen & reliquam scripturam sacram.

Asserere, Imaginem Dei tantum esse in corporis humani dispositione, quia in scriptura etiã de uultu, facie, auribus, oculis, naribus, ore, manibus, pedibus Dei sermo fiat. In ea autem sententia fuerunt Monachi quidam Aegyptij, & alij Anthropomorphitæ. Sed scriptura per similitudinem, & propter nostrũ captum ita loquitur. De substantia uero Dei testatur, cum esse Spiritum, Ioan. 4.

Asserere, corpus hominis prorsus non ad similitudinis

litudinis diuinæ aliquam partem pertinere, qua
 in sententia pleriq; patres sunt. Ratio ipsorū est,
 Deus non est corpus, Ergo imaginis Dei quedam
 pars, non est in corpore humano. Sed attender=
 dum est, hominem ad imaginem Dei esse factum,
 quod ad totam ipsius substantiam attinet, quæ est
 ex anima & corpore constructa. Deinde cor=
 poreæ etiam substantiæ integritas & proportio
 ad animam, quæ per organa corporea in hac
 persona debuit esse efficax, item immortalitas,
 quæ corporeæ quoq; materiæ indita est, aliquā
 similitudinis Dei portiunculam, sine ullo dubio
 complectuntur & representant. Est ergo præ=
 cipui gradus istius imaginis diuinæ in homine,
 conueniunt animæ, tanquam nobiliori eius par=
 ti, tamen corpus tanta potentia diuina animæ
 unitum, non est sua portiuncula defraudandum.
 Sicut igitur in excessu illi peccant, qui imaginem
 Dei soli corpori attribuunt, ita hi in defectu de=
 linquant, quòd integritatem membrorum cor=
 poris, proportionem ad expediendas animi
 actiones mirabiles, & immortalitatem, quam
 communem cum anima habuit, non sinunt aliquā
 saltem similitudinis diuinæ particulā fuisse, præ=
 sertim cum in doctrina de imagine Dei, integra
 hominis substantia cum donis suis consideran=
 da sit.

24 De contrarijs formæ. hom.

Theodoretus recitat aliquot opiniones, quas reijcit, in questionibus in Genesin questione 20. ut, imaginem Dei esse id, quod in anima sit inuisibile. 2. Tantum corpus humanum esse eam imaginem, quam quidem opinionem Melitoni tribuit. 3. Imaginem Dei esse, quod homo medius inter animata & inanimata positus sit. 4. Facultatem dominandi esse eam imaginem. 5. Esse potentiam animæ inuisibilem. Tandem uerò ipse concludit, Imaginem Dei esse in anima rationali intelligente, iudicante, iusta agente. Diuersum tamen in 1. Cor. 11. asserit, ubi dominium illud uocat Imaginem Dei.

Asserere, coniugium esse uitæ genus, quod Deo displiceat, præsertim uerò in ijs, qui Ecclesie Dei seruire debeant, ut Papista docent, Sed hanc sententiam Paulus 1. Timot. 4. doctrinam demoniorum uocat, & inter Antichristi notas recenset.

Asserere, tantum significatum esse Christum hac locutione, faciamus hominem ad imaginem nostram, non autem reliquos homines, idq; contra expressum Mosis dictum.

VII.

CVR SIT CONDITVS
HOMO.

Tres

Tres sunt principales homi-
nis fines.

Primus, ut representet imaginem sui creato-
ris, hoc est, ut agnoscat Deum, ei iuxta Decalo-
gum, menti suæ diuinitus inscriptum, & iuxta
alia etiam diuinitus proposita mandata, obtem-
peret, & ita interioribus & exterioribus uiri-
bus, & actionibus Deum celebret, atq; hoc ei of-
ficium ueluti pensum aut uectigal perpetuopen-
dat. Imago enim debet representare suū arche-
typum. Homo est Dei imago, Ergo eum referre,
& in rebus omnibus laudare debet.

Secundus, ut homines in coniugio legitimo,
genus humanū propagent ac multiplicent. Nam
Deus uoluit habere frequentem hominum Eccle-
siam, à qua dignis laudibus ueheretur & cole-
retur.

Tertius, ut esset mundi œconomus, Dominus
reliquarum creaturarum, sua tamen ratione &
modo, ac beneficijs Dei assatim frueretur, idq;
propter primum finem, ut nimirū in rebus crea-
tis omnibus, omnipotens, Sapiens, Misericors,
benignus Deus cognosceretur & celebraretur.

CONTRARIA.

Epicureum delirium, quo affirmatur, uo-
luptatem esse hominis finem præcipuum. Plus

26 **Contraria fini hom. ante lap.**
rimi autem in genere humano, etiam inter eos,
qui titulum Christianorum præ se ferunt, cum
finem carnalem brutalemq; appetunt, id quod
securitas uitæ, luxus, belluaciones, inexplebilis
auri sitis, ambitio cæca, & similes pestes satis
superq; ostendunt.

Philosophica doctrina, uirtutem esse finem
hominis. Hæc sententia etiam si propinquius ad
uerum & excellentissimum hominis finem acce-
dit, tamen Deum, & cultus interiores atq; ex-
teriores primæ Decalogi tabulæ ignorat, & uir-
tutes secundæ tabulæ nõ penitus perficit. Nam
à primo præcepto etiam reliqua pendent, quod
certissimum est.

Antichristi decreta, quibus tollitur coniugij
dignitas, & libertas prohibetur Ecclesiasticis,
uti uocantur, idq; contra ordinationem diuinam
& grauissimam commonefactionem Pauli, 1.
Timot. 4.

CONTRARIA HVIC TOTI DOCTRINÆ.

Spoliatio & deprauatio imaginis Dei in ho-
mine, & transformatio in Imaginem Satane,
adeoq; totius hominis corruptio & destructio
per mortem, inò etiam æterna eorum damna-
tio, qui non consequuntur fide in Christum re-
missionem peccatorum & uitam æternam.

VIII.

DE COMPOSITIS
quibusdam

I.

De differentia philosophicæ
doctrinæ de homine &
Ecclesiæ Dei.

Non desunt, qui philosophiæ humanæ adscribunt, pleniorē ac luculentiorē hominis officiorum, quæ præstare debet, tractationem & explicationem ex ipsa, quàm ex sacris literis peti posse. Sed uehementer illi falluntur, & quidē inscitiam suam, imò etiam philosophicam impietatem satis crasse produnt. Nam si penitus Spiritus sancti scripta cognoscerent atq; expendere, rectius sine dubio sentire & loqui discerent.

Differunt autem hac quidē in parte, doctrinæ Ecclesiæ Dei & philosophiæ, in omnibus causis.

Primum in Efficiente hominis, quam philosophia in uniuersum ignorat, imò quidam contendunt, homines ævτὸϋλοϋς & æternos esse.

Secūdo in Materiali hominis præsertim quod ad animā attinet, in qua etiam philosophia mutæ est, aut falsa profert.

Tertio in Formali. Nam philosophia de imagine

Dei nihil certi nouit. Tantum autem organa hominis contemplatur, & de externis uirtutibus secundæ tabulæ balbutit, quia etiam illarum uirtutum definitiones integras tradere non potest, eò quòd ignorat præcipuas causas operum, quæ Deus exigit, id quod in doctrina de lege aliquanto fufius declaratur.

Quarto in finali, quia monstratura ærum officium aut iusticiam hominis tantum de disciplina externa diserit, & huc omnes neruos intendit. Deinde uerò philosophia pronunciat hominem cum sua malicia & ad mortem, initio esse conditum.

Non igitur plus æquo uendicetur cæca, mutile, ac balbutienti philosophiæ in rebus tantis, sed contineatur illa procax domina intra iustas & legitimas metas. in suo foro & intra suos cancellos suas quasdam retineat utilitates & dignitates.

II.

IMAGO DEI IN CHRISTO
ET IN NOBIS, QUID
DIFFERANT.

Appellatur filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, etiam imago Dei, ut Colof. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, & Heb. 1. Splendor gloriæ,

Et imago substantie eius. Et Christus ipse inquit: Qui uidet me, uidet et Patrem, Ioan. 14. Sed longè alia ratione, quàm nos homines imago Dei uocamur. Nam Christus uocatur imago Dei, quia essentia Deus est, ὁμοούσιος, cœternus, et cœomnipotens Patri et spiritui sancto. Deinde etiam, quia Deus per hunc filiũ sese uoluit mundo reuelare, per hunc uoluit mundo sua beneficia immensa præstare, offerre, exhibere, per hunc uoluit cognosci, et inuocari. Sic Paulus testatur, Plenitudinem Diuinitatis inhabitare in Christo σωματικῶς, Colof. 2.

Nostra uerò imago Dei, est quiddam creatum, non est ipsa Dei essentia. Deinde est quadam similitudo Dei in ijs partibus, quas supra recensuimus. Sicut enim Deus est sapientia æterna et infinita præditus, ita aliquam similitudinem in ista conditæ et finitæ sapientiæ communicatione accepit homo. Et sicut Deus est iustus infinite, ita quandam speciem in illa finitæ iusticie donatione homini impressit. Item sicut Deus est Dominus omnipotens, ita adumbravit eam omnipotentiam in typo finitæ potentie, quam homini attribuit. Deniq; sicut Deus est æternus ac immortalis, ita formam aliquam in eo uoluit exprimere, quòd hominem ad uitam perpetuam condidit.

III.

AN VOX DEI, FACIAMVS
HOMINEM AD IMA-
ginem nostram, tantum
ad Christum per-
tineat.

Extat in quibusdā Patribus opinio, quòd Ad-
dam non sit factus ad imaginē Dei, sed ista uox
Dei, faciamus hominem ad imaginem nostram,
significatum esse Christum, qui deberet homo
fieri, eamq; imaginem perfectè representare.
Nam Irenæus libro 5. inquit, Hominē quidem di-
ctum esse iuxta imaginē Dei factū, sed non osten-
sum, quia filius Dei nondum homo factus fuerit:

Tertullianus de Resurrectione carnis ait;
Quodcumq; huius exprimebatur, Christus cogi-
tabatur futurus, & eò inclinat Origenes quoque
homilia 1. in Genesim.

Sed alienū à textu est, quòd Elohim respex-
rit ad Christū tantum, Etsi enim Christus, homo
factus sine labe originali, sine ullo dubio, imagi-
nem Dei etiam in humana natura sua quadam ra-
tione expressit, tamen in narratione Genes. 2. ad
presentem Adamum, quem Deus formabat, om-
nia sunt directa. Et Genes. 9. disertè dicitur, Ho-
minem ad imaginem Dei esse conditum.

Deinde ex illa Patrum opinione, alia quoq;
ornata est, Christum hominem fuisse futurum,
etiam

etiamsi homo non fuisset lapsus, id quod manifestè cum sacra scriptura pugnat. Nam ideo factus est homo, ut mori pro peccatis generis humani posset. Sic nimirum dato uno inconueniente, sequuntur plura, & ut uulgo dici solet, ex uno errore sequuntur alij centum.

DE OPINIONE PATRVM,
DE IMMVTATIONE
integræ uitæ.

Augustini & aliorum quorundam opinio est, quòd, si Adam non peccasset, completo certo Sanctorum numero, ab animali uita ad spiritualem translati fuissent, in qua maiora dona fuissent consecuti, & planè Angelicam uitam egissent, sine propagatione liberorum ulteriori, & sine ciborum usu.

Fortè huic cogitationi præbuit aliquam occasionem, quod 1. Cor. 15. dicitur, Est corpus animale, est & spirituale, sicut scriptum est, Factus est primus homo in animam uiuentem, nouissimus Adam in Spiritum uiuificantem, sed non priusest, quod spirituale est, sed quod animale est, deinde quod spirituale est.

Diligenter autè sunt discernendæ opiniones de rebus obscuris & non reuelatis, ab articulis fidei pspiciuis, & certo uerbo traditis. An opinionibus, modo nò impingāt in aliquè fidei articulū,

aliquid doctis & præstantibus uiris concedendū est, neq; est hæreticus, qui diuersum modestè sentit. Est autem eiusmodi hæc opinio de qua nunc dicimus.

Deinde locus Pauli i. Corin. 15. loquitur de resurrectione nostræ naturæ per Christum in resurrectione mortuorum, & animale corpus uocat Apostolus, totam hominis substantiam, peccato deprauatam & perditam, Spirituale uerò eam substantiam, quæ in resurrectione summis donis & gloria ornabitur.

Postremò relinquamus hanc opinionem in medio, tanquam opinionem.

DE RVINA ET DESTRUCTIONE hominis

Post pulcherrimi edificij qualemcunq; descriptionem, uicissim nunc tristem hominis ruinam, deformationem ac destructionem, ex uerbo Dei, attentè ac diligenter cognoscamus & consideremus, ut scaturiginem malorum omnium siue culpe siue pænæ, quæ crudelissimè in uniuersum genus humanum sæuiunt, perspiciamus. Deinde ut atrocitatem lapsus & damnorum, quæ in nos redundarunt, expendamus. Tertio, ut quales nunc sint homines rectè percipiamus, ne simus nimis magni & intemperantes philauti,
neq;

neq; plura huic deformatæ ac destructæ naturæ tribuamus quàm par est. Quartò, ut ad unicùm salutaremq; medicum properemus, dilectionem Dei erga nos immensam, & beneficium Christi pluris faciamus. Nam multi stulta persuasione, non aliter atq; uehemētissimo morbo phrenesin nacti, sibi maiorem sanitatem, præstantiam & uires fingunt, quàm reuera habent.

SERIES PARTIVM.

- I. An homo lapsus & corruptus sit.
- II. De uocabulis huius lapsus.
- III. Quid sit.
- IIII. Quisnam sit causa lapsus.
- V. Impulsivæ in Diabolo & homine.
- VI. In quibus hominis partibus factus sit lapsus.
- VII. Quomodo acciderit hic lapsus.
- VIII. Damna, quæ sunt inde consecuta.
- IX. De compositis quibuidam.

I.

AN SIT HOMO LAPSVS ET
CORRVPTVS.

Homínem lapsum esse
euidenter probant,

Primum, historia lugubris descripta à Mose

fideliſſimo teſte Genes. 3. & explicat hanc doctrinam Paulus Roma 5. 1. Corin. 15. 1. Timo. 2. Quin & tota ſcriptura teſtatur nunc hanc naturam perditiffimam eſſe.

Deinde ipſa experientia hominis in ſeſe, nimis mirum extrema & deploranda cæcitas in rebus ſpiritualibus potiſſimum, deformatio affectuum, diſſidium rationis, uoluntatis & cordis, ſcelera turpiſſima, quibus etiam Heroici uiri horribiliter polluuntur. Ac uincit deformitas quàm longiſſimè hominis pulchritudinè, quæ adhuc in hac natura in ignobiliſſimis rebus et actionibus reſidua eſt. Deus autem non eſt autor cõfuſionis & turpitudinum, id quod certiſſimum eſt. Quare aliunde eam ortam eſſe oportet.

Tertio tam ſeria & magna ἀπολύτρωσις, quæ fit per ipſum filium Dei, non alia ratione, quàm quòd homo dignatur naſci, fit uictima, ueruat in ſe, e peccatis totius generis humani, & deſcendit ad inferna, ut perditos homines ex orco reuocatos, integritati & uitæ reſtituat. Hæc non fuiſſent facta, niſi homo ruiſſet in peccatum, iram Dei & æternam condemnationem. Ex magnitudine enim remedij facile ingens uis morbi intelligi poteſt.

Quarto ſententia de æterna eorum abiectio-
ne & pœna, qui non crediderint & baptiſati fuerint.

fuissent. Marci 16. Nam Deus opus suum non fuisset tanta indignatione abiecturus, si tam corruptum ipsemet condidisset.

CONTRARIA.

Ethnica philosophia, quæ opinatur nunquam fuisse meliorem uel deteriore hominem, quam nunc est. Fons erroris est ignorantia uerbi Dei, unde hæc doctrina petenda est.

II.

DE VOCABVLIS HVIUS
LAPSVS.

Sacra scriptura hunc tetrum & calamitosum lapsum hominis, uocat esum ex arbore, quam Deus prohibuerat. Nam sic inquit ipse Deus Genes 3. Quis indicauit tibi, quod nudus esses? nunquid de ipsa arbore, de qua præcepi tibi, ut non comederes ex ipsa, comedisti? Hæc iterum repetuntur, cum terræ maledicitur propter lapsum Adæ.

In Paulo Romano. 5. extant hæc uocabula, ἁμαρτία, peccatum, Per peccatū inquit mors. Ita autem uidetur generaliter istum lapsum cum fructibus suis malis uocare.

ἁμαρτία, delictum, lapsus. Sæpius autem hoc uocabulum usurpatur, quia propius ad rationem istius ruine accedit.

παράβασις ἀδάμ, præuaricatio, transgressio Adam, quia transcendit ac uiolauit mandatum Dei.

παράκροι τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου. Inobedientia unius hominis inquit, peccatores multi existunt.

Item Mulier seducta in præuaricatione (ἐν παράβασι γέγονε) fuit, id est, præuaricata est, 1. Timoth. 2. Item. 2. Cor. 11. Serpens Etiam seduxit astutia sua.

1. Ioannis 3. Peccatum est ἀνομία, præuaricatio legis, ubi in genere de peccato Ioannes loquitur.

Hæc uocabula profunt, ad constituendam definitionem istius lapsus, & reliquas methodi partes illustrant

III.

QUID SIT.

Lapsus primorum parentum est actio, qua persuasi à Diabolo, sine uoluntate aut impulsu Dei, abiecta eius obedientia, cōtra mandata Dei fecerunt, uescentes ex arbore interdicta, quo facto & se & omnes posteros ex coniugio nascituros, in temporariam & eternam mortem precipitarunt.

Hæc descriptio patet ex historia Genes. 2. & 3. & explicatione Rom. 5. & alibi. Mors autem phrasi scripturæ complectitur amissionem gratiæ

gratiæ Dei, amissionem integritatis coessentialis
 & donorum potissimorum & amplissimorum, ty-
 rannidem Diaboli, calamitates innumeras in hac
 mortali uita, tristissimam animæ ac corporis di-
 uulsionem, ac corporis destructionem, deniq;
 æternam condemnationem, nisi fiat per Christum
 remissio, sicut infra repetendum erit.

Hec summatim totâ de ruina hominis doctrinâ
 ab oculos ponunt. Sed quædam partes aliquanto
 clarius euoluenda sunt, ut rectius intelligi queât.

III.

QUISNAM SIT CAUSA LAPSVS.

Ruinam æternis lachrymis deplorandam,
 nisi filius Dei ex immensa misericordia succur-
 risset, causatus est Diabolus propria malicia,
 odio Dei ac hominum deprauans uerbum Dei,
 & mirè fascians homines, spe maiore dignita-
 tē Deoq; æqualem cōsequendi, Sicut testatur Mo-
 ses Genesis .3. Item Ioan 8. Diabolus est mēdaci-
 pater, hoc est, primus deprauator uerbi diuini. 2
 Corin. 11. Serpens Euam seduxit astutia sua. Sic
 enim appellatur Diabolus, qui per illam bestio-
 lam locutus est. 1 Ioan 3. Diabolus ab initio pec-
 cat, id quod non tantum de ipso intelligi debet,
 Sed etiam quod homines ad peccandum induxe-
 rit, & sit fons ac primaria origo peccati

38 Vnde lapsus humanus.

Deinde concurrens & cooperans causa est Eua & Adam, qui sine Dei uoluntate aut impulsu, propria temeritate, ac turpi abusu liberi arbitrij, Diabolo obtemperarunt, eiuq; illecebris obsecuti sunt, turpiter à Deo creatore suo deficientes, & contra ipsius præcepta agentes.

Itaq; coniunctim efficientes causæ istius lapsus sunt, Diabolus persuadens, & homines obsecundantes hosti Dei & comedentes de arbore uerita. Nam Deus sic inquit. Eua, Adam, quid fecistis? Item, Quia hoc fecistis, mulier in dolore pariet, terra erit maledicta, deniq; etiam moriemini. Ad serpentem etiam inquit, Quia fecisti hoc, ideo in uentre gradieris, uic: Semen mulieris conteret caput tuum. Genes. 3. Vtriusq; igitur peccatū hoc tribuitur. Ideo autē grauior est hominum transgressio, quia à Deo ornati erant sano libero arbitrio, ut possent ipsi obedire, & resistere Diabolo, & abstinere à prohibitis fructibus.

CONTRARIA.

Deo aliquam causam lapsus humani attribuere, hoc argumento.

Quicumq; non impedit hominum detrimenta, cum possit, simul est aliquo modo reus.

Sed Deus cum potuisset, non impediuit hominum lapsum.

Ergo est simul aliqua eius causa.

Respondeo ad Minorem. Imò impediuit Deus, primum, suæ uoluntatis indicatione & comminatione pœnæ ante factū, Deinde etiam, quia uires eis indidit, quibus sese potuissent tueri aduersus Diaboli præstigijs, & prohibitos fructus uiuere.

Sed cur non mouit uoluntates primorum in hominum aliter, aut fugauit Diabolum, ne ad homines accederet? Respondeo, uoluit Deus spontaneam obedientiam ab homine sibi præstari, ideo rectè in Stracide dictum est, hominē in manu sui consilij relictum esse, cap. 15.

Deinde responderi etiam potest ad Maiorem, quòd aliud sit de Deo, aliud de hominibus loqui. Nam Deus suo consilio non impediens hominem labentem, prius eum libertate arbitrij donarat, ut posset, si uellet, persistere. Habeat igitur aliquem locum Maior in uita humana, & inter homines, obseruato tamen legitimo modo, Deinde etiam non confusis functionibus, ut pastor non potest furem, noctu irrepentem in ædes, manu sua prohibere, sed id facit uerbo, proponens illud Dei præceptū, Non furaberis: in omnibus uero domibus excubare nequit. Paterfamilias debet prodigū filiū non modo uerbis coercere,

40 Contrar. lapsus hom.

sed etiam alijs legitimis modis occasiones omnes ei præripere, si uerò elabatur, potat & peccatū committit, non potest ubiq; ei præsto esse, nec propterea reus est. Item Magistratus impediens furis graßatoris aut latronis supplicium, cum posset, peccat, quia contra legem Dei facit. Est igitur Maior etiam in rebus humanis non uniuersaliter uera, nimirum non obseruata legitima ratione.

Item, Angeli boni possent homicidia, rapinas, furti hominum prohibere, si uiolenter sese hominibus opponerent, Sed nõ propterea rei peraguntur eorum scelerum, quia id non faciunt, cum non habeant mandatum Dei, sæpissime tamen impediunt, quando id Deo suo uisum est.

Ad contraria pertinet, transferre lapsum tantum in Diabolum, uel in Euam tantum. Sic enim Adam coram Deo in Euam, Eua uerò in serpentem transfert, cum tamen ipsi quoq; contra Dei mandatum fecissent. Genes. 3.

Imputare aliquam causam lapsus facti seu sideribus, contra uerbum Dei, quod tantum Diabolo & hominum temeritati ac defectiõni adscribit peccatum.

V.

IMPVLSIVÆ LAPSVS.

Diabolum

Diabolum ad seducendos & perdendos homines instigauit, mera & penè incredibilis malicia, nimirum,

Primum, odium Dei creatoris sui, à quo ob peccatum erat caelesti regno eiectus & excommunicatus in æternum. Voluit igitur hac ratione inimicitias suas erga Deum, quàm posset atrocissimè declarare & exercere, regnū eius destruere & ipsum cōtumelia afficere, quòd præstantissimum ipsius opus tam horribiliter conspurcaret, & cultū cultoremq; euersum in suam gloriam cultumq; captiuum abduceret.

Deinde inuidia immanis erga homines, quos uidebat in gratia Dei existere, & imaginē Dei luculentissimam representare. Volebat igitur eos horribiliter & extremè deformare. Sicut Sapientiæ 2. dicitur: inuidia Diaboli mors intravit in orbem terrarum.

Tertiò ἐπιχαριστικῶς. Cupiebat enim habere socios calamitatum & aeternarum pœnarū.

Estq; tanta Diaboli peruersitas & rabies, ut non desinat istas inimicitias erga Deum & homines etiamnum exercere, & cumulare mala, quantum quidem ei, iusto suo iudicio, Deus permittit. Inijcit enim ei frena, ne ex uoto suo omnia peragat.

Homines uerò ad tantum lapsum perpetrandum mouit,

42 In quibus partibus lapsus.

Primum, falsa persuasio, legis diuinae sententiã non esse tam rigidè intelligendam, quàm sonarent uerba, & peccatũ contra eam non fore tam atrox, ut propterea excusari sint gratiam Dei, & dona accepta. Fons eius rei est securitas.

Demde, aspiratio ad maiorem sapientiam & dignitatem, quàm hæcenus à Deo acceperant, idq; modis non concessis à Deo, imò peruerso & falso iudicio. Fons eius rei est superbia.

Tertiò, uoluptas carnalis, hoc est, gula. Hæc omnia instillauit Diabolus, & hoies se se proprio arbitrio applicuerunt. Sunt autem ista manifesta ex historia Genes. 3.

CONTRARIA.

Affirmare, Adamum misericordia quadam, ne Euam relinqueret solam in calamitate, pomũ uetitum momordisse. Verum tam sapiens uir, nequaquam tam leuiter est lapsus, sed ipse quoq; fascinatus est illis impulsibus, quas dixi, sine omni dubio.

VI.

IN QUIBUS HOMINIS PARTIBUS COMMISSVS sit lapsus.

Primum interiores uires defecerunt, Mens, Voluntas, Cor. Nam persuasione seducti sunt
primò

In quibus partibus lapsus. 43

primi homines. Mens fascino illud, quod obij-
ciebat Diabolus, recipiebat, nempe non esse
το γυν ταν, sed Διένοιαν legis diuinæ spectandā,
& eam quidem non esse tam rigidam, sicut Eva
uerbis diuinis duntaxat insistens, putaret. Volun-
tas uerò deserto uerbo Dei inclinatur ad ea, quæ
Diabolus dictabat, contra legē Dei. Cordis affe-
ctus hærebant in fructuum elegantia, & in pri-
mis in cōcupiscentia maiorum dignitatum, quàm
Deus impertiuisset.

Deinde uerò hisce Ducibus in homine guber-
nantibus mēbra corporis & actiones, corruptis
& in trāsuersum actis, obtemperat manus decer-
pens uetitos fructus, os mordēs, gula deuorans,
uentriculus recipiēs, & postea sua coctione per-
acta, transmittens in omnes uenas & particulas
totius humani corporis.

In anima igitur & corpore iste fœdus ac hor-
ribilis lapsus accidit.

Obiectum primum spirituale, est lex diuina,
contra quam cōcupiscunt & agunt primi homi-
nes, plus auscultantes Diabolo hosti Dei, quàm
creatori suo. Quod. n. Deus diserte prohibuerat,
hoc Diabolus impudēter iubet fieri, & horribi-
les tenebras offundit legi Dei & mentibus hoīm.

Secundum obiectum externum, est pomum
arboris interdictæ, quod intra hominum illorum
uiscera recipitur.

44 Quomodo lapsus acciderit.

CONTRARIA.

Extenuare istum tetrum lapsum, quasi tantum fuerit morsus pomi. Sed hoc in loco primum cōsideretur interior defectio à Deo, quam sequitur externa. Deinde summa legis diuinæ autoritas, quæ ista interna & externa defectio-
ne horribiliter uiolatur.

VII.

QUOMODO ACCIDERIT
HIC LAPSVS.

Multa hic occurrunt, digna
obseruatione.

Primum, locus istius lapsus est paradysus, hortus amœnissimus, omni rerum pulcherrimarum copia instructissimus, ut nulla inopia uictus, nulla uoluptatum carnalium & licitarum penuria, necesse fuerit poma interdicta contrectare.

Deinde non sua sponte labantur homines illi primi, sed angelus malus, de cælo præcipitatus in hæc infima mundi loca, ob sua in Deum peccata, sollicitat homines de isto peccato perpetrando, & deniq; etiam ipsos potenter euerit, etiamsi prius nullum in ipsos imperiū habuerit.

Tertio, Diabolus non loquitur cum Eua ex aliquo antro, aut in propria specie, sed obsidet serpentem,

Quomodo lapsus acciderit. 45

Serpentem, bestiolam sicut tum quidem erat non inuenistam, quamq; non abhorrebat mulier, per eū uerò quod meditatus erat Satan promit. Fortè putauit Eua, serpentem hoc doni à Deo accepisse, ut posset loqui, latentem enim hostē non perspexit.

Quarto, Eua solam marito absente adoritur Diabolus, quia sperabat se unum hominem facilius euersurum, euersiq; opera deinde & alterū minori negotio labefactare posse.

Quinto, de lege diuina disputationem mouet Diabolus, quòd nimirum ualde mirum sit, Deum uetuisse usum omnium fructuum in eo horto, quem ad uictum & uoluptatem hominis condidisset, nec uerissimile esse, eam Dei sententiam esse. insidie autem tenduntur in duabus rebus, Primum, quòd uerbum Dei, quod in mente Eua primum erat perspicuum & certum, Diabolus astute in dubium uocat. Deinde crimen falsi est, quòd de omnibus fructibus Diabolus disceptat, cum tantum arbor scientiæ boni & mali fuerit à Deo interdicta.

Sexto, mulier posteriorem imposturam tanquam crassiorē refutat, ostendens, tantum quosdam fructus, non omnes esse à Deo sibi prohibitos, priorem autem fraudem non animaduertit, ideo hæsitat in comminatione legis, inquiring,

46 Quomodo lapsus acciderit.

NE FORTE moriamini. Deus autem non dixerat forte moriemini, Sed in quosunq; die comedēris ex eo, morte morieris, id est, ceriō morieris, & erit quidem mors crudelissima.

Septimō, Diabolus ut erat callidus et intētus in omnem occasionem, mox arrepta uocula FORTE, opponit, NEQVAQVAM moriamini. Deinde opponit morti dona ingentia, quæ ex usu istorum fructuum percepturi essent, nisi mirum maiorem sapientiam & excellentiorem, similitudinē Dei. Hec est illa Diaboli *παρουσία* de qua inquit Paulus, Serpens Euam seduxit *ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ* 1. Cor. 11.

Octauo, miserrima sœmina, omisso uerbo Dei, repudiatis comminationibus, uiro suo posthabito, non reiecta tam graui re in longiorē & accuratorem deliberationem, tantum in pulchritudine pomorum heret, quæ quidem nimis precipitanter arrepta, morsu nephando frangit ac deuorat.

Nono, Quasi re benè gesta, nimirum cubante & dormitante delicto suo mulier, iam in Diaboli potestate & fascinatione existens, Adamum ad se reuersum adoritur, & instigante Diabolo, simulq; per ipsam operante, eodē artificio, quo decepta fuerat, decipit & Adamum, ut is quoq; de rigore præcepti diuini discedens, maiorem dignitatem

De causis cur lapsus grauis. 47

dignitatē et uoluptates prohibitas capret, de quibus
prohibita arbore comedat.

Quo a tē die ista acciderint, definiri nō
potest, sed tamen non diu miserrimos homines
in paradiso fuisse, certum est.

Est igitur peccatum primorum parentum,
spontanea legis diuinae transgressio, quam pote-
rant et debebant obseruare.

DE CAUSIS QUARE ISTE

lapsus sit grauissimus.

Ex illis, quae hactenus commemorauimus, fa-
cile est uidere, quanam causae istum lapsum co-
ram Deo efficiant longē grauissimum, nempe
quod ad hoc ipsum homo erat conditus, ut soli
Deo creatori suo obediret, eum coleret et glo-
rificaret. Totum ergo hunc scopum finemque suum
euerit.

Quod non erant homines conditi à Deo ad
mortem, sed ad uitam

Quod erant donis necessarijs instructi, ut
possent à peccatis abstinere.

Quod discretē Deus prohibuisset quorundam
fructuum esum.

Quod nulla inopia cogeretur, ad contrectan-
da poma uetita. Nam totus hortus necessarijs et
amoenissimis rebus abundabat.

Quod facile erat ipsis hoc praeceptū seruare:

48 De causis cur lapsus grauis,

Quòd tam facile prestigijs, quæ offundebantur uerbo diuino, applaudebant.

Quòd uerbum certum & explicatum, patiuntur sibi in dubium uocari.

Quòd creaturæ damnatae & hosti Dei, plus fidei habent, quàm uero Deo, suo conditori.

Quòd mendacijs credunt, ac præferunt ea ueritati.

Quòd in tantis rebus non consulunt ipsum Deum, sed proprio arbitrio sese in hoc peccatū præcipitant.

Quòd nõ contenti sunt amplissimis donis, sibi à Deo collatis, sed maiora sine Deo & contra Deum appetunt.

Quòd Diuinitatem affectant, contra Deum. Quòd gulam pluris faciunt, quàm gratiam Dei.

Quòd fastidiunt multò præstantiora, pulchriora, suauiora poma, passim in horto nascentia, præ illis uetitis pomis.

Quòd utriq; homines tam horribiliter uiolant obedientiam, suo creatori debitam.

Quòd utriq; contra Deum creatorem suum, sese dedunt in seruos obsequentes Diabolo, creaturæ perditæ, & hosti Dei irreconciliabili.

Quòd utriq; pœnam Dei grauissimam, pro nulla prorsus habent.

Hæc & similia, quæ in ista lamentabili ruina hominum primorum piè consideranda sunt, peccati atrocitatem exaggerant, & ostendunt iudicium Dei iustū esse, qui graues pœnas toti generi humano, propter hunc tam scœdum lapsum inflixit. Nam sine eiusmodi meditatione, miseri homines tantum pomi moysam contemplantur, & Dei iudicium nefariè accusant.

CONTRARIA.

In uniuersum negare istam historiam & repudiare tanquam cōmenticiam, id quod faciunt ethnici & Epicurei alij.

Lapsus istum extenuare, quasi non fuerit atrocissimus, & tali pœna, quam ei Deus statuit & irrogauit, dignissimus.

VIII.

DE EFFECTIBVS ET
damnis huius lapsus.

Perpetrato lapsu hoc nefando & horrendo, contra uoluntatem & mandatū Dei, euestigio pœnæ omnes, quas Deus cōminatus fuerat, agminatim in homines irruerunt, & postea in totam ipsorum posteritatem exundarunt.

Summa rei est, quòd præstantissima hominis dona, in substantia hominis & extra eam, partim prorsus amissa sunt, præsertim nobiliora, partim horribiliter conspurcata & debilitata, quæ

fuerunt ignobiliora. Deinde uerò successit malū
positiuū in hominis essentia ac natura, quod mul-
tò est atrocius, quàm mens humana, præsertim
sine uerbo Dei, possit cogitare aut percipere.
Imago Dei positua in homine, magna ex parte
extincta & ablata est, & successit positua
imago, seu potius larua Satane. Sed ut res tan-
tæ certius & solidius tradi ac intelligi queant,
ex 3. capite Genes. ipsa damna huius ruine enu-
merabimus, ex quibus elucebit, non esse hyper-
bolas, quæ de pestiferis fractibus primi lapsus
referuntur.

Primum damnum est **NVDITAS** corporis,
hoc est, deformitas. Nam prius non ignorabant
quidem homines sese nudos esse, sed deformita-
tem in toto corpore nullam, quæ occultanda
quidem esset, animaduertebant, sicut etiam nulla
merat.

Ergo hoc lapsu pulchritudo corporis, hoc est
integritas ac puritas ablata est, successit autem
deformitas positua, id est totius corporis huma-
ni facta corruptio, quòd in carne, cute, uenis,
ossibus & quidquid habet corpus humanum, ue-
nenum quoddam est infusum, & quasi consub-
stantiatū, non aliter ac si ueneno dilutum esset
Creticum uinum. Opponitur igitur integritati
& puritati corporis, corruptio & uenenata im-
mundities

mundices corporis, posituum nempe malum, quod ebullit morbos & alia innumera mala, & tandem uoratur atq; conteritur morte.

Secundum damnum est FUGA DEI, hoc est, Animæ ruina & deprauatio. Nam ex fonte suo hæc fuga dijudicata, & priuationem & posituum malum declarat.

Nam in mente hominis extincta luce in spiritalibus & omnium summis rebus, successerunt positivæ caligines de Deo, ignoratio ipsius uoluntatis, ratiocinationes discrepantes à Dei uoluntate. Sic enim primi homines argumentati sunt.

Omnes transgressores legis æterna morte puniendi sunt, iuxta uerbum, quod nobis est traditum, Genes. 2.

Nos sumus transgressores legis.

Ergo nos in æternum puniemur, nec licet nobis in conspectum Dei prodire.

Maior etsi secundum legem uera est, tamen non uniuersaliter est uera. Addendum enim hoc est, nisi Deus gratis remittat propter meritorem, quem ipse monstrat.

Deinde uerò, neq; Maiorem neq; Minorē ita intelligūt aut expendūt isti homines, sicut debebant. Nam securitate ingenti erant oppressi. Scintillulæ tamē quædā cognitionis peccati, quas ex lege reliquas habebāt, eos cogūt fugā arripere.

Et querere latebras stulto etiam consilio, quasi Dei perspicacissimos oculos fallere possent. itaque plurimis modis hoc in loco, cecitas etiam in lege Dei describitur, quæ in illis hominibus lapsum comitata est.

In uoluntate illa promptitudo et rectitudo, ad uerbum Dei audiendum sublata, et contra uersio, odium et fuga positua instillata, imò uberrimè infusa est. Audientes enim uocem Dei homines illi primi, non cupidè arripiunt et letantur, sed tanquam hostem suum, et rem perniciosam audientes fugam capessunt. Iubentur inquam accedere, illi uero sua uoluntate in diuersum feruntur, cupientes quam longissimè à Deo discedere.

In corde affectuum integritas et harmonia, partim turbata, partim extincta est. Nam amor Dei flagrantissimus extinctus est, et successit posituum odium Dei, quo refugiant et abhorrent Deum, concupiscunt contra eum et eius uerbum, desperant, cuperent abesse à Deo. Debebat in corde uigere optima conscientia, sed eius loco inest pessima conscientia, uermis mordens et ardens. Hæc omnia continentur in eo damno, quod Moses uocat fugam Dei.

Tertium damnum est, EXCVSATIO PECCATI et quasi reiectio culpæ in Deum. Hoc etiã damnum testatur, summa anime bonæ esse adempta,

pta, & maliciam extremam ac positiuam inser-
tam. Nam timor uerus Dei erat extinctus etiam
quò ad noticiam, quia peccati atrocitatē ne per-
spiciebant quidem Adam et Eua. Deinde quò ad
assensum, quia uoluntas est contumax, defendit
scelus, & in creatorem ipsum deriuare conatur
sine omni pudore. Tertio quò ad cordis motus,
quòd non sentit ueros pauores, non sese humiliat
coram Deo. Ita amisso uero Dei timore, & ac-
cepta malicia Diabolica (Quæ ut iterum repetã
cõplectitur tenebras aut potius peruersam quã-
dam lucem in mente, nõ rectè iudicante de pec-
cato manifesto, maliciam uoluntatis defensantis
facinus, & cordis duriciem atq; stuporem, excu-
tientis metũ de peccato) homines erecto corpo-
re, sine inflexione, sine prostratione, sine omni
significatiõẽ humiliationis aut seriæ pœnæ, tanq̃
Adamantini scopuli coram offenso Deo assistūt.

In his tribus damnis perspicuè indicatur, ima-
ginem Dei in summis rebus extinctam, & contrã
positiuam ac maliciosam Diaboli imaginem esse
substitutam. Nam hæc uerba Spiritus sancti, ani-
mis & oculis pijs, non philosophicis tantum, in-
tuenda & æstimanda sunt.

Quartum damnum, DOLORES IN PAR-
TV LIBERORVM, hoc est, propagatio labis
originalis in uniuersum genus humanum. Fons

istorum dolorum est peccatū, quo tanquam ueneno tota hominis substantia, id est, corpus & anima, uiciata & deprauata sunt. Itaq; pœna peccati statuitur, quod omnes homines, naturaliter nascituri ex hisce primis parētibus, infectā & deprauatā substantiā sint accepturi, sicut eam iam nati essent hi duo homines, totius generis humani seminariū futuri. Sicut enim ex uenenata scaturigine, non possunt aliæ q̄ uenenatae et pestiferæ aquæ effluere, ita ex talibus hominibus, quorum substantia erat corrupta, non nisi corrupti homines & debebant & poterant prouenire. inde est, quod Dauid inquit, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, Psalmo 51. hoc est, massa decerpta ex meis parentibus, ex qua in utero matris meæ sum formatus, fuit diluta peccato. Opponitur autem integritati & ornatui, quæ Deus inuiderat hominibus, & propagaturi erāt in omnes posteros.

Quintū damnū, MALEDICTIO Terræ, & difficultas in q̄rēdo uictu. Hic uero perit œconomia pulcherrima, amœnissima, fertilissima hominū, maxima ex parte. Nā homini tantoperè corrupto, & Diaboli laruam in summis rebus, quas dixi, repræsētate, debebat etiā correspondere terra corrupta & p̄di'a, ut signa reatus, quoquo sese uerterent homines in conspectu haberent.

Huc pertinet & LABEFACTATIO Domi-

Nij in animalia, & ipsorum erga homines inobedientia, feritas & crudelitas. Non enim tantum solo maledixit Deus, sed etiam ceteris creaturis, ab obedientia atque usum hominum destinatis. Sicut igitur in homine erat uiciata substantia, & inimicitia aduersus DEVM, ita uicissim contra hominem Deus inimicitias, in ipsa terra ac bestijs declarat, ac donorum suorum maximam partem subtrahit.

Sextum damnum, MORS, quae describitur hisce uerbis, Reuerteris in terram, de qua sumptus es.

Est autem uocabulum mortis generale in sacris literis, significans omnium generis calamitates, spirituales & corporales, quae in hac & aeterna uita propter peccatum infliguntur.

Etsi igitur dictum Genes. 3. praecipue de corpore & substantiae demolitione & interitu loquitur: Nam anima hominis sicut ex terra non est, ita nec in terram potest reuerti, tamen sua quadam ratione, etiam animas suas quasdam calamitates, morti non dissimiles habet. Sed haec dextrae & non calumniose intelligenda sunt, ne quis criminetur nos asseuerare, animam esse morti obnoxiam, perinde ut corpus.

Animae mortes sunt, extinctiones sapientiae et iudicij in mente ac de rebus diuinis, quibus atra mors, id est caligines tetrae successerunt.

Memoriae integritas & uigor euauit bona ex parte,

In uoluntate, pronitas ad res spirituales expetendas & prosequendas, extincta & ablata est.

In corde puritas optimorū adfectuum ablata, & harmonia turbata est.

Ista certè sua quadam ratione mors spirituales dici possunt. Quia optimæ facultates, ipsi substantiæ animæ primitus implantatæ, auulsæ sunt. Præterea mortis cuiusdam rationem habet, quòd anima diuellitur à corpore suo, licet post corporis destructionem sit superstes.

Deinde comprehendit uocabulū mortis morbos interiores & exteriores in homine, uel accersitos, uel aliunde aduenientes, casus uarios, mærores ac perturbationes qualescunq; bella, cædes, & deniq; omnium hominum miserrimā destructionē, hoc est, animæ & corporis separationem, corporisq; putrefactionē & interitū, &c.

Huc pertinet TYRANNIS DIABOLI, qui propter peccatum, ius quoddam ac dominium in homines accepit, ut eos captiuos ad suum libitum teneat, eosq; ueluti sua iumenta, quibus ipse potens eques insidet, regit, calcaribus urget & exagitat, quantum nimirum Deus illi permittit. Indeq; princeps huius mundi & fortis armatus dicitur. Ab hac diaboli tyrannide plurimi lapsus, scandala, calamitates, morbi, deniq; ipsa hominis destructio per mortē, ueluti ex uberrimo fonte scaturiunt. Ad

Ad mortem deniq; referenda est **ÆTERNA DAMNATIO IN INFERNO**, nisi fiat remissio per Christum.

Septimum damnium est **EXILIUM** etiam in hac terra. Nam ipse Deus homines ex horto uoluptatis, hoc est, amœnissimo, & omnis generis fructibus refertissimo ac ornatissimo, exturbat, & reuera exheredes facit, ac terribilem flammam in aditum horti collocat, ne iterũ tentent ingressum.

Hec quatuor posteriora damna, imo etiam reliqua omnia sunt testimonia **IRÆ Dei** propter peccatum.

Hi effectus primũ quidem fuerunt personales ac particulares, hoc est, Adamum & Euam inuadentes, Sed quia substantia ipsorum adeo corrupta est, ut in ipsa hominum massa propagetur labes originalis, ideo illi effectus & damna omnia, facta sunt uniuersalia, hoc est, communia toti generi humano, quotquot ex coniugio producantur.

Ista autẽ omnia etiam hac de causa diligentius examinanda & cognoscẽda sunt, quia ut dicemus iuuante Deo, transeunt in formam omnium hominum in toto terrarum orbe, quales quidem ex parentibus nascuntur, qualesq; ante regenerationem existunt. Nam hisce effectibus nõ recte

58 De damnis lapsus.

perceptis, hominis nō renati propria forma seis
potius deformitas, non satis intelligi aut expli-
cari poterit, imò nimium ei præter fas & æquum
tribuetur.

CONTRARIA.

Ista omnia, quæ Spiritus Sanctus de effecti-
bus & damnis primi lapsus literis memoriæq;
tradidit, pro meris hyperbolis, & immodicis
terriculamentis reputare, & naturæ humanæ
maiorē quàm habet integritatem, uel nimias
uires & facultates uendicare, id quod faciunt
puti philosophi, deinde philosophotheologi, itē
Epicurei nomine Christiano uelati, qui res tãtas
non magnificantes, audacter tamen ueriores
sententiam criminantur, & falsam, nimium uen-
ditantem humanis uiribus, pro uirili parte tu-
tantur & promouent, tantum ut libidini sue
morem gerant, Deoq; & hominibus agrè fa-
ciant.

Ophitarum furores huc pertinent, quos E-
piphanus scribit serpentem ideo coluisse, quia
cognitionem boni & mali hominibus, tanquam
rem bonam, attulerit.

IX.

DE COMPOSITIS QUI
busdam

I.

QVOD DEVS NON SIT CAV

sa peccati.

Toto pectore & immobiliter retinenda est hæc sententia, quòd Deus non sit causa peccati, uel ex parte uel ex toto. Rationes firmissimæ, & manifestissimæ hæc sunt.

Primum, Deus totos fecit homines bonos, quod ad substantiam & uires attinet.

Deinde, præceptum obedientiæ tradidit, in quo simul dilucidis uerbis expressit comminationem de pœna seuerissima, siquidem contra suam uoluntatem, in præcepto indicatam, exorbitaturi essent.

Tertiò, admissò peccato, Deus grauissimè & non simulatè homines increpat, ac lapsum non sibi, uerùm ipsis hominibus imputat, Singillatim primos hoïes compellans, Adam, Eua, quid fecisti? cur comedisti? Quia hoc fecisti &c.

Quartiò, protinus grauissimas eis pœnas, sicutè prædixerat tâquam inobedientibus infligit, quæ quidem irati Dei & punientis, non benigni & adblandientis testimonia fuere.

Quintò, Tantopere hic lapsus primorum parentum cum iusticia Dei pugnauit, ut Deus iusto suo iudicio, omnem hominum posteritatè simul pœnis istius lapsus subiecerit.

60 An Deus autor peccati.

Sextò, manifestis testimonijs omnibus etatibus comprobauit Deus, quòd nequaquam fit autor peccati, ut psalmo 5 inquit, Non Deus uolens iniquitatem tu es, Item Odisti omnes, qui operantur iniquitatem Zacharias. 8. cap. inquit: Malum ne cogitetis in cordibus uestris & iuramentum mendax ne diligatis, omnia hæc sunt, quæ odi dicit Dominus. Iob 34. Absit à Deo impietas, & ab omnipotēte iniquitas. Romanos 5. Per hominē peccatū intrōijt in mundum. Ioan. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est. Hæc porrò sententias pœnæ personales & uniuersales confirmarunt.

Septimò, contra proprietates Dei est, ei tribuere aliquā peccati in genere humano causam, quia Deus est tantum bonus & iustus, id quod etiam aliquomodo ethnici cognouerunt, Sicut ille inquit, Non sunt Dij ueri, qui faciunt turpia. Præterea nequaquam tribuēda est Deo destructio & confusio creaturæ suæ, inter corporales præstantissimæ, & ad eternitatem conditæ.

Octauò, omnium firmissima ratio est Missio & Mors filij sui, ad redimēdos perditos mortales, qui quidem iuxta ipsius Dei perspicacissimū & perfectissimū iudicium, non fuerunt ulla alia uictima expiandi, quàm incarnatione filij, & eius acerbissima ignominiosissimaq; morte, quam
tamen

tamen secuta est gloriosa resurrectio, uictoria,
regnum æternum.

Diabolicus planè furor fuit, quòd Simon ille
magus, ista omnia lusum quendam Christi fuisse
dixit, sicuti etiam dignas pœnas suo exitio dedit,

OBIECTIO

Contra uoluntatē Dei nihil potest fieri, quia
aliàs nō haberet omnia in sua manu, Ergo Deus
est causa aliqua peccati.

Respondeo, negandum est antecedens. Nam
Deus inquit, cur hoc fecistit & David pronun-
ciat, Deum non uelle peccatum.

Item Voluntas Dei duplex est, alia uolens,
impellens, & adiuuans res bonas. Alia uerò per-
mittēs aliquid fieri, ut in rationali creatura per-
mittit Deus, ut libertate arbitrii sui utatur, uerū
in ea uoluntate permittente, tantum est Volun-
tas Dei, ut bona & congruentia cum sua norma
fiant, & comprehensa est simul Noluntas ut sic
dicam, id est prohibitio seria omnium peccato-
rum. Non igitur tribuenda est Deo Voluntas,
qua uelit, qua urgeat, quæue approbet peccatū.

ALIA OBIECTIO.

Scriptura inquit Deum indurare cor Pharao-
nis, Exodi 4. Excecāre corda, oculos claudere,
Esaia, 6. Tradere in reprobum sensum, Roma. 1.

62 an Deus autor peccati

Ergo Deus est autor peccati aliqua in parte.
 Respondeo. Est fallacia phrasis. Nam uerba in
 istis locutionibus significant permissionem. De-
 inde aliud est malum culpæ, aliud pænæ. Granis-
 sima autem Dei pænæ est, sine omni dubio ali-
 quem hominem totum imperio & libidini Dia-
 boli relinquere. Neq; tamē scelerum Deus causa
 est, Sed Diabolus & improbi homines.

ALIA OBJECTIO.

Præcipiens furtæ, homicidia &c. est simul
 causa peccati.

Sed Deus præcipit spoliationem Ægyptio-
 rum Exodi .3.12. præcipit fundi sanguinem homi-
 num, Genesis 9.

Ergo Deus est simul aliqua peccati causa. Re-
 spondeo ad Maiorem, uerè ac propriè sic di-
 cta, & contra uoluntatem Dei. Deinde ad Mi-
 norem. Deus præcepit pænâ infligendam Æ-
 gyptijs. Deinde Ægyptij exactiõibus iniustis
 Israelitas spoliauerant, ideo DEVS ea quæ iure
 competebat Israelitis, tanquam Magistratus
 summus & Dominus omnium, ut propria suo
 populo restituerebat. Furtum est propriè contre-
 statio & ablatio rei alienæ inuito Domino. Sed
 ista bona nõ erant propriè Ægyptiorum, uerum
 Israelitarum, Deinde uero omnium maximè
 Dei.

Quid amissum de imag. Dei. 63

Dei. Sua ergo Deus donat, cui uult. Sua etiã, id est, sibi debitã mercedẽ pro laboribus difficilimis, iudicis oĩm summi sententiã recipiũt Israelita.

Dictum Genesis loquitur de pœna, quam iudicio Dei Magistratus in homicidas & alios grassatores exercere debet. Ac discernenda sunt iniusta homicidia, siue priuatorum, siue Magistratum. Nam Deus non tantũ priuatos pœnis subiicit, sed etiam in Magistratus, tyrannicẽ in innocentes seuentes, animaduertit, sicut experientia edocta gões scripserunt, Sine cæde & sanguine pauci Descẽdunt reges & sicca morte tyranni.

II.

AN IMAGO DEI, HOMINIBVS
primum ab architecto suo indita,
permãferit integra, et in quibus
partibus sit uel perdita uel
corrupta.

Gravißima quæstio est, an hoĩes eam integritatẽ imaginis Dei, qua erant primitus ornati, post lapsum retineant, & quibus in partibus uel perdita prorsus, uel corrupta & uiciata sit? Hac autẽ doctrina ex solidis scripturæ sanctæ fundamentis rectẽ exposita & perspecta, plurimum certaminis de uiribus hominum aut libero arbitrio præcidi, rectiusq; intelligi potest.

64 Quid amissum de imag. Dei.

Ceterum dolendum est, tum ueteres tum recentiores Ecclesie Dei scriptores, (excepto uirò Dei Luthero, qui præ alijs humanam maliciam singulari ardore & fœlicitate passim in suis libris describit) tam parum, tam tenuiter, ac (ut pace eorum dixerim) serè nihil ea de re proposuisse, certe parum rem tãtam explicasse. Scholastici uerò disputatores, tenebras ueritati offenderunt suis spinosis & inextricabilibus prestigijs. Quæ quidem res argumento est, tantoperè nos miseros homines esse deprauatos, ut tãquam phrenetici, extremam nostram miseriam & calamitatem nõ rectè intelligamus, nec credamus, licet à sacris literis & ueris doctoribus instituemur, & uel ipso immo!o omnipotētis Dei uerbo conuincamur.

Nos autem in præsentia, simplicem tantum sententiam ex uerbo Dei, & illis, quæ præmissimus, recensebimus.

Primum, Integritatem Imaginis diuinæ in hominibus, post lapsum primorum parentum, non mansisse, omnes pij & sani in Ecclesia Dei uno ore profitentur. Testes uerò eius rei sunt duo omnium grauissimi, primum Scriptura sacra, Deinde experiētia uniuersalis in nobismet ipsis.

Nam scriptura sancta inquit: Homo similis factus est iumentis, Psalmo 49. Item: in peccatis conceptus

Amiffa de imagine Dei. 65

conceptus sum Psalmo 51. Potest etiam ista ratio adijci, Quicumq; faciunt peccatum, sunt ex Diabolo, dicuntur filij Diaboli, et eius semen in se habere, 1. Ioan. 3. Ioan. 8. Ex Diabolo autem esse, non est imaginem Dei, uerum Diaboli potius terram laruam representare. Sed nos omnes peccauimus Roma. 3. 5. Sumus uenundati sub peccatum Roma. 7. corrupti & abominabiles facti sumus Psal. 14. Ergo imago Dei non est, ut erat à Deo indita, neq; in Adamo post lapsum, neq; in eius posteris integra. Procreauit enim tales liberos, qualis ipse post peccatum factus erat.

Deinde, quod ad experientiam attinet, omnes homines in sese disidium rationis & uoluntatis & affectuum, in magnis & paruis rebus mentis stupiditatem & errorem, & cordis horrendas turbationes in affectibus, fugam odiumq; honestas omnium uirtutum, & summum ac quasi innatum desiderium turpitudinum, uoluptatum & omnium uetitorum experiuntur. Sed neq; illa uel mediocriter perspiciunt homines ex sese, sine luce diuina, neq; etiam expendunt, tantum uero aliquid uident ac mirantur in tam prestanti opere, nimirum horribilem ataxiam, eoque etiam eruditissimi deflectunt, ut id morbi non innatum, sed consuetudine & prauis sententijs accersitum esse sentiant ac dicant.

66 Amissa de imagine Dei.

Sed in eo nunc cardo huius rei uersatur, quid sit amissum, quid deprauatum in illa imagine Dei, precipue cum totus homo non sit simpliciter in nihilum redactus, ut Bucephalus, neq; sit (quod ad externam speciem) mortuo cadaueri aut ruderibus collapsæ atq; destructæ domus prorsus similis. Manet enim corpus, manet anima hominis, nascitur homo uiuus, durat aliquot annos, anima etiam post corporis interitum est immortalis.

Fons autem huius doctrine ex effectibus & damnis lapsus Adamici, de quibus supra diximus, promanat, itaq; inde æstimari debet, collaist etiã hęc, quæ supra de forma hominis integri ex uerbo Dei differuimus.

DE AMISSIS AC VITIATIS rebus in imagine Dei in hominibus.

I Puritas, iustitia & integritas in substantia hominis, est amissa. Successit autem in omnibus particulis hominis iniustitia, uenenum dirum ac mortiferum, ita ut nullum membrum in homine, siue paruum, siue magnum, sit purum, sicut erat primum à DEO conditum, sed fermentatum, feculentum prorsus, & ueneno dilutum, seu potius, ut sic dicam, eo perfermentatum & consubstantiatum.

ſtantiatum. Huc pertinent iudicia Dei: Nifi quis renatus fuerit, Ioan. 3. Item, caro & ſanguis non hereditabunt regnum Dei, 1. Cor. 15.

Anima etiam iſta labe ita eſt aſperſa & perditā, ut neceſſe ſit eam à corpore auelli ad tempus, & æternos deinde cruciatus perſerre, ni liberetur, ac per ſanguinem Chriſti & ſpirituū Dei lauetur aut renouetur.

II. Sapientia in rebus ſummis, ſpiritualibus & diuinis, amiſſa & extincta eſt: quod quidem ad ueram, ſolidamq; notitiā eſſentiæ Dei & uoluntatis eius, ac uerorum cultuum rationem attinet: hæc eſt priuatio ſummorum bonorum. Succedit autem poſitiua inſipientia, triſtes & maximæ cæcitates & errores de eſſentia Dei uera, de uoluntate eius in rebus ſpiritualibus, de ueris ac præcipuis Dei cultibus, peruerſitas ac diſtorſio iudicij aut interni uisus in rebus ſpiritualibus ac diuinis, ut uel nihil cernant homines, uel etiā inſuper praua & incurua eis uideantur eſſe recta, cuius rei imaginē præbet luculētā Suiconides, Sapientia (ſed carnali tantū) præ alijs celeberrimus, qui interrogatus de Deo, quidnā eſſet, tam diu procrastinādo reſpōſum diſtulit, donec tandem coactus Hieroni reſpōderit: ſeſe quò diutius

cogitaret, eo minus inuenire. O tetras & horrendas humanæ mentis tenebras. Sacræ literæ tradunt, Deum sapientiã hominibus, quam aliàs in rebus istis facris nullo ingeniorum suorum acumine indagare aut assequi poterant, benignè largiri. David inquit: illumina lucernam meam Psalmo 18. Nam aliàs erat sine luce futurus. Hanc partem etiam probat officium Christi, qui eam ipsam ob causam ex sinu æterni Patris prodijt, ut nobis immediatè & mediatè per salutare doctores, per uerbum ac Spiritum S. articulos fidei, & quæ scire nos uolebat DEVS, reuelaret, Ioan. 1. Et Pater inquit: Hunc audite, nimirũ talia tradentem, quæ uos, si absq; hoc Oratore foret, prorsus ignoraretis.

Addendum & hoc est, quòd malicia quædam errandi ac fingendi opinioniones falsas de summis rebus, ut de Deo, eius uoluntate, & præcipiis cultibus, in hominis mentem successit. Nam suspensa est licentia & temeraria audacia hominum in confingendis Dijs & eorum ueneratione, Sicut Roma. 1. dicitur, quòd immortalis Dei cultum, in turpem pecudum & monstrorum uenerationem nefariè mutauerint. Quod omnium gentium tum olim tum & nunc in Papatu & alibi idola & errores testantur ac manifestè euincunt. Vehemētissimè homines, iuxta suam qui
dem

dem naturam, abhorrent ab articulis fidei diuinitus reuelatis, tanquam paradoxis, absurdis, & prorsus ab omni sapientissimorum hominum ratione & iudicio alienissimis.

Hæc causa, hæc scaturigo est eius furoris, quod potissima totius mundi pars omnibus ætatibus, sapientiam Dei, in sua doctrina patefactam, auersata, pro extrema stulticia eam habuerit, & ueluti blasphemam immanissimè persecuta sit, id quod etiamnum à gentibus, Turcis, Iudæis, pontificijs & falsis Christianis, perditam sapientiam humanam amantibus, fit, sicut 1. Corinth. 2. dicitur, Animalis homo non percipit ea quæ Spiritus Dei sunt. Attexitur autem siue ratio siue explicatio grauissima, Stulticia enim est illi, & non potest cognoscere. Et Colos. 1. scriptum est, Eratis aliquando alienati & inimici mente in operibus malis. Item Galat. 4. Qui secundum carnem natus erat, persequetur eum, qui secundum Spiritum erat.

Imò in rebus externis etiam tenebræ non exiguæ successerunt, ut dicemus paulo post.

III. In uoluntate promptitudo & alacritas ad res spirituales diuinæque amiffa est, & successit positiua quedam & uehemens inimicitia aduersus DEVM, & earum rerum, quas modo dixi, omnium nausea, abominatio & reiectio,

70 Amiffa de imagine Dei.

quatenus quidem nō aliunde Voluntas reformetur. Item effrenis impetus ac malitia, ad res falsas & Deo displicētes expetendat & prosequendas, sicut Rom. 8. nequaquam falso seu hyperbolicē, ut quidam cauillantur, dictū est: Sensus carnis inimicus est Deo. Nam de mentis & uoluntatis inuersione, & malitia contra res Dei seu spirituales, loquitur Apostolus. Itē Roma. 7. Video legem in membris meis, repugnantem legi mētis meae. Legem autem in membris uocat Paulus, et mētem iudicio suo auersantem, doctrinam cœlestem, ac præferentem suos errores uanaq; mendacia: & uolūtatem recalcitrātem per se sua uenatura, ac nō promptē imperio Spiritus sancti sese subjicientem.

IIII. In corde ardentissimi ac purissimi affectus erga Deum & eius Voluntatem, seu res diuinas ac spirituales, euauerunt, & harmonia in reliquis horribiliter turbata est. Successit autē odium Dei sese in certo uerbo patefacientis, flagrantissimi motus erga res malas & prohibitas, ut Genes. 6 dicitur: Cogitatio cordis humani in malū prona est ab adolefcētia. Item, cor hominis prauum & inscrutabile Ierem. 17. Quamuis de oībus pariter potentijs seu uiribus animae, nō tantam de affectibus cordis, hæc dicta iuxta phrasin scripturæ sanctæ accipienda sint.

Ita nimirū uitiata & turbata est norma, & proprietatū seu uirium humanarum erga Deum & sese inuicem relatio atq; proportio.

V. Amissum est dominium in animalia & terram maxima ex parte. Successit autē animalium inobediētia & feritas erga hoīes, ac terræ sterilitas & imbecillitas.

VI. Amiſſa est trāquillitas cōscientiæ aeternaq; uita in eo statu, quo primum hoīes erāt creati: successit autem temporaria & aeterna mors, cunctos mortales deuorans.

DE RETENTIS REBUS DE
imagine Dei in hominibus.

I. Etsi mansit corpus & anima hominis exuta, tamē & spoliata sunt suis substātibilibus seu proprijs proprietatibus imaginis diuinae, quibus successit impuritas & malitia. Et corpus quidem portionē suam, quam de imagine Dei habuit, ut supra diximus, penitus amisit, & tanquam scoria quaedam de argēto remansit. Anima uerò licet ipsa quoq; ueluti scoria ex auro purissimo & quidē multo deterius quiddam facta aut commutata sit, tamen, quæ scintilla, reliquie seu uestigia de imagine Dei in ea remanserunt, explicandū est, in quibus nimirū homo à brutis tamen differt, etiam in hac uita.

II. Mansit in ratione hominis aliqua noticia rerum externarum potissimum, in secunda tabula Decalogi comprehensarum (Sed nulla habita ratione Dei) hoc est rerum ad externam hanc uitam necessariorum, seu discrimen honestorum & turpium, principia speculabilia & practica, ut quidem Philosophi, homines $\Psi\chi\chi\alpha\iota$, de ijs loquuntur. Verum ea quoq; noticia in plurimis rebus secunde tabula caeca penitus, in reliquis languida & imperfecta est.

Hic dominatur artium & uniuersae Philosophiae, ex certis quibusdam principijs seu $\alpha\rho\iota\sigma\tau\iota\kappa\iota\varsigma$ inuentio. Huc & iura gentium & ciuilia, ex naturalibus quibusdam sententijs, quas $\omega\rho\theta\alpha\lambda\mu\tau\iota\kappa\iota\varsigma$ & $\kappa\omicron\iota\nu\omicron\iota\kappa\iota\varsigma$ $\epsilon\nu\nu\omicron\iota\kappa\iota\varsigma$ uocarunt Ethnici, extructa, referenda sunt.

Saepe tamen mens in inueniendo & iudicando, tenebris suis seducta, & imbecillitate fracta, aberrat in hisce ipsis rebus externis, etiam crassis ac palpabilibus, sicut rursus suo loco dicendum erit.

Intellectus ea ipsa externa audiens non ita facile percipit, facillimè autem à uero aberrat & hallucinantur. Memoria difficilimè retinet, nec in promendo iterum tam est parata, uti debebat. Hinc multi laboris est, sapientiam carnalem & mundanam uel solū aliquam eius partem
 tioulam

scalam etiam addiscere, ac paucissimis, ut pro-
 uerbio dicitur, contingit fontes Musarum hau-
 rere. Imo ipsimet philosophi palam fatetur, per-
 fectè sapiètem, aut etiam perfectè philosophum,
 Dialecticum, Rhetorem &c. reperiri in hac uita
 neminem.

De prima uerò tabula extremae tenebrae &
 inscitiae atq; errores sunt in mète hominis, adeò
 ut siue somnium aliquod de Deo in ea reliquum
 sit, siue ratiocinando acquiratur, tamen plurimi
 ex hoc ueluti incerto ac instabili mentis somnio
 negarunt esse Deum, multi uero nihil non ido-
 lorum ac portentorum inde porrò extruxerint.
 Deinde quid sit in essentia, quæ eius Voluntas in
 rebus spiritualibus & cultibus diuinis, imò etiã
 in plurimis externis corporalibus ac terrenis re-
 bus, ignorant. Præterea tanta est peruersitas &
 malicia mentis, ut audacter idola & falsos cul-
 tus, quibus Deus blasphematur, comminiscatur.
 Est enim uerissimum, quòd omnis homo præstan-
 tissima sua ratione seu sapientia, sit blasphemus
 idolatra, ignorans, imò uerò & damnans ueram
 sententiam de Deo, & eius ueneratione, & sca-
 tens mendacijs, erroribus, blasphemijs de iisdem.
 Nam Paulus inquit Rom. 8. φρόνημα τῆς σαρ-
 κὸς ἐχθρὰ εἰς θεόν. Et ratio additur. Nam legi
 Dei non subijcitur, hoc est, nō nouit ea, quæ sunt

74 Retenta de imagine.

legis, præsertim in prima tabula. Deinde uoluntas etiam, ut dicemus, ea nõ expetit uel expedit. Nam illa Paulus coniungit.

Dura & aspera hæc uidentur Philosophis, & qui dilutam rationiq; ac philosophiæ attemperatam theologiam unice amant: Sed uerbo Dei, hoc est, iudicio Creatoris nostri, ut longè acerri-
mo, ita etiã uerissimo, fides omnino est habenda.
III. Mansit uoluntas aliqua, ut etiam in Dia-
bolis, sed mutilata, omni bono exuta & peruer-
sa, Et quidem, ut modò est dictum, à Deo quidem
uersa, & ad res falsissimas ac pessimas contra
primã Decalogi tabulã, à ratione tenebricosissi-
ma & mendacissima (in rebus quidem eiusmodi)
dictatas, arripiendas et expediendas, omnino cõ-
uersa ac pronissima, id quod potissima semper
hominũ in mundo pars testatur. Nam multò eu-
pidius & ardentius feruntur homines ad idolorũ
uenerationem & cultum, & superstitiosa alia
opera, quàm ad ueri Dei ueros cultus, in uerbo
perspicuo traditos. Pete exempla à Iudæis &
gentibus, à Turcis, à papisticis plusq; Cimmericis
tenebris obrutis, & prorsus ethnicis idololatrijs
dementatis. Summa rei est, quòd uoluntas huma-
na, ad uerè bona primæ tabulæ, seu res Spiritus,
planè mortua, & ad contrã agendum planè su-
riosa est.

Deinde

Deinde uerò in rebus externis, ad secundam tabulam pertinentibus, mansit aliqua uoluntas in homine, sed inconstans tamen, uariabilis, & peruersa in plurimis, tantum sua quærens, non gloriam Dei. Etsi enim alicubi disciplina graui & assuefactione difficili, uoluntas honesta ut-
 cunq; quæ præuidet, iudicat, præscribit ratio, prosequitur & præstat, tamen plurimi in gene-
 re humano, frequentissimè contrarium fecerunt & faciunt. Et in heroicis naturis, non rarè uo-
 luntas affectibus rapta contra iudicium rationis exorbitat, multa iniuste, multa tyrannicè, multa libidinosè audens & perpetrans. Sicut Alex-
 ander optimè institutus, & heroico animo præditus, tamen contra suæ rationis dictamen, libidinibus, belluationibus & crudelitatibus tandem sese dedit & perdit.

Est & hoc adiiciendum, quòd Diabolus, uti menti hominis errores quosdam, mirabili certè potentia & astutia offundit, ita etiam uoluntatem potenter inclinat ac impellit saepe in tetra facta, reclamante ratione, sicut inquit Paulus, Diabolus esse efficacè in filiis incredulis. Eph 2. Item 2 Timo. 2 Diabolum laqueis tenere homines captiuos ad suam uoluntatem.

67 Retenta de imagine.

IIII. In corde remanserunt aliqui affectus, in rebus inferioribus atq; externis, ut *sopyæi* erga liberos, parentes, propinquos, amor coniugum, amor rerū honestarum. Sed hoc uitij inest, quod illi motus primū sunt ualde languidi, sunt sine Deo eiuſue obediētia, sua quæretes, & sunt imperfecti, imò turbantur ac deformantur, & non rarò abeunt in uicia, sicut amor liberorum degenerat in indulgentiam, rapit nos in auariciam & alia peccata.

Ad hunc modum sacra scriptura dicit, mansisse quidem Cor (quo uocabulo præcipuas aut rationales in homine partes seu uires comprehendit) sed corruptū, sed immundum, sed uanum, sed peruersum, imò deniq; horrenda metamorphosi ex corde spirituali, in lapideum & adamantinum, ut scriptura loquitur, immutatum, perinde ac si aurum & argentum purissimum uersum esset in plumbum aut scoriam, aut uinum in acetum, uel aquam, quibus similitudinibus hæc teterrima substantialisq; fermentatio aliquo modo depingitur, etiam ab ipsa scriptura.

V. Retinetur aliquod etiam uestigium dominationis in quædam animalia, ut boues, oues, equos, gallinas &c. Sed difficili tamen labore circurari & regi possunt, quæ alioqui, si absq; pec-

cato fuisset, spontè hominibus obsequia præstissent, sicut et tota rerum natura.

VI. Remansit etiam uita quædam animalis in homine, quæ tamen non modo mille periculis, ærumnis, cruciatibus exposita est, sed etiam singulis momētis tyrannidi mortis subiecta est. Extinguuntur fœtus in utero recens editi, in adolescentia, in flore ætatis, eo ipso tempore, quo uel plurimum discendum erat, uel dona accepta optimè collocari poterant, & hac lege iam uitã agimus, ut ad istam tabulam singulis minutis sit respiciendum, in qua scriptum est, Iam illi, Mox mihi, Hodie mihi, cras tibi, Vereq; alterũ pedem in sepulchro, mox ut nasci cœpimus, habemus. Ac quò finis mundi sit propinquior, eò breuior hominum uita est, adeò ut ferè adoleßcentes seu iuuenes, nunc in senio iustaq; ætate uideantur esse constituti. pauci enim quinquagesimum, paucissimi sexagesimum annum attingunt, si quid excedit eos terminos, miraculi loco est.

In anima etiam mansit hoc, ut sit superstes & immortalis, etiam resecta aut auulsa à corpore per mortem temporaneam.

Ex hisce iam potest æstimari, quid de Scholasticorum sententia iudicandum sit, quòd inquirunt, Hominem esse spoliatum in gratuitis, & uulneratum in naturalibus. Primum enim ista

intricatè ac perplexè dicuntur. Nam quæ sint illa gratuita siue naturalia, non satis (meo quidem iudicio) explicat. Deinde nimium leuiter & frigidè de inflicto damno loquuntur. Non enim tantum sauciatio in Naturalibus, sed primùm amissio præcipuarum rerum ex substantia facta est, quæ quidè ipsi substantiæ increatæ atq; implantatæ fuerūt, & ad formã essentialẽ hominis in natura integra pertinebant. Deinde nõ modò uulnera, sed res multò tetriores successerūt, quæ nunc in natura corrupta, positiuũ malũ sunt. Scholastici uerò uulnera hoc in loco, tantũ positiui boni debilitationem, nõ totalem priuationẽ in rebus omnium maximis, multoq; minus positionẽ extremi ac bono priori contrarij mali, ueneni, aut pestilentis arboris intellexerūt. Fundamentũ porrò scholasticæ & Synergisticæ locutionis est, parabola Christi de sauciato Viatore, quæ rem istam totam, ueluti similitudo, non plenè explicat. Et notum est, quæ sit Christi in ea similitudine intentio, scopus seu finis.

Crassior uerò sententia eorum est, qui a se uerarunt, Naturalia prorsus mansisse integra. Sed eam sententiam etiam ipsimet Scholastici saniores, tanquam merè ethnicam, & sacris literis contrariam exploferunt.

DE HOMINE COR-
RUPTO POST
LAPSUM.

Damnīs horrendi lapsus primorū parētur,
rectē perspectis & mediocriter explicatis, faci-
lius nunc & lucidius de homine non renato, do-
ctrina proponi & percipi potest. Quales enim
Adam & Eua facti sunt post ruinam, tales etiam
procrearunt sœtus, sicut prouerbio dicitur, κα-
κὸν κόρακος κακῶν ὄν, nisi quod subinde na-
tura hominū uidetur deterior fieri, quia pecca-
tis, quibus hæc postrema mundi ætas scatet, pœnæ
grauiores, quæ etiam in posteritatē usq; sese ex-
tendunt, accersuntur. Deinde intelligūt piæ men-
tes, quæ hac in parte afferētur in medijs, non esse
figmenta hominum, aut hyperbolas, sed res ueras
multoq; tristiores, quàm à nobis quidem uerbis
explicari queāt. Videamus igitur quales nos ipsi
iam post lapsum, ante regenerationē simus, ut
deformitate nostrā agnita, nō simus belli Suffeni
aut potius superbi pharisæi, sed modestè atq; hu-
militer de nobis sentientes, gratiam Dei ac rego-
nerationem, exemplo Nicodemi, à Christo acci-
pere discamus, acceptam uerò magnificiamus,
& petamus, ut Deus opus bonum, quod in nobis
cepit, conseruet & perficiat.

80 De corrupto homine.

SERIES PARTIVM.

- I. De appellationibus hominis non renati.
- II. Quid sit.
- III. Quotuplex.
- IIII. Vnde sit talis homo
- V. Quæ eius materia
- VI. Qualis sit homo post lapsum. seu de propria ac nativa eius forma.
- VII. De fine atq; fructibus talis hominis.

An sit genus humanum, ex Adam & Eua propagatum, corruptum & deprauatum, extra omnem controersiam ponimus. Nam hoc satis declarant effectus Paradisiaci lapsus, & porro confirmatur uerbo Dei, ac omnium mortalium experientia. Non enim tantum mille periculis omnes subiecti sumus, sed pariter ab atra morte interficimur sine ullo discrimine. Accedamus igitur rectâ ad alias partes instituta doctrinæ.

I.

DE APPELLATIONIBVS hominis non renati.

Induntur homini, qualis quidem nunc est ante regenerationē, in sacris literis nomina quædam, uel à substãtia eius, uel à formali uel finali causa, ut sunt.

Caro, ut omnis caro corruerat uiam suam
Genes. 6.

Appellationes corrupt hom. 81

Quod natum est de carne caro est, Ioannis 3.
Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.
Item, SI secundam carnem uixeritis, moriemini,
Roma. 8. Caro concupiscit aduersus Spiritum.
Gala. 5. Significat autem in his dictis uocabulum
Carnis, phrasi scripturae, hominem totum non
renatum, in quo regnant tenebrae in rebus spi-
ritualibus, & concupiscentia. Additur autem
interdum caro & sanguis, ut, caro & sanguis
regnum Dei possidere non possunt, 1. Corinth. 5.

Ψυχικὸς, animalis homo. 1. Cor. 2. Natura=
lis seu animalis homo, non percipit ea, quae sunt
Spiritus Dei. Item, 1. Cor. 15. Est corpus anima=
le, est spirituale. Dicitur autem homo Ψυχικὸς,
qualis nascitur à suis parentibus, in rebus spiri=
tualibus prorsus cecus, imò pro mera stultitia
res diuinas habens & damnans.

Terrenus, Ioan. 3. 1. Cor. 15. quo uocabulo
non tantum materia hominis ex qua denotatur,
sed etiam conditio ac proprietas eius, quòd tan=
tum aliquid de terrenis rebus intelligat, & non
sit heres uitae aeternae, iuxta hanc quidè terrenā
natiuitatē & terrenas actiões. Ideoq; opponitur
ei caelestis, hoc est nouus homo, ex caelo per Deū
regeneratus, & regni caelestis heres.

Vetus homo, non ratione etatis, sed respectu
noui hominis. Itaq; etiam infans, in utero adhuc

82 Appellatio. corrupti homi,
existens, phrasi scripturæ uetus homo dicitur,
Ephes. 4. Colos. 3. Rom. 6. Vbi docet Apostolus,
ueterem hominem exuendum esse, non quidem
carnaliter, ut Nicodemus opinabatur, sed spiri-
tuali quadam ratione.

Filij huius seculi, Luca 16. & conuenit cum
appellatione terreni. Opponitur autē filijs lacis.
Item Filij iræ, Ephes. 2.

Peccatores, Rom 5. Per unius inobedientiam
peccatores multi constituti sunt.

Mortalis. Acto. 14. & 1. Cor. 15. oportet
mortale hoc induere immortale.

Arbor mala, putris, Matth. 7. Item, spina,
tribuli, non proferentes ficus aut uuas.

Ex Diabolo esse, Ioan. 8. seu filios Diaboli esse,
Matth. 13. Genimina uiperarum. Nam sine dubio
Christus uoluit ad Serpentis uenenum respicere,
quod in homines effudit, & idem est, filiū Satanæ
esse. Item esse domum seu hospitium Diabolorū,
Matth. 12. item, esse seruum aut mancipiū Dia-
boli, Ephes. 2. Esse filios incredulos, ibidem.

Mortui in delictis, Ephes. 2. Colos. 2. Venun-
dati sub peccatū, hoc est, mācipia peccati, Rom. 7.
Inimici Dei, Rom. 5. 8.

Populus sedens in tenebris, & in regione um-
bræ mortis, Esa. 9. Matth. 4. Item, oves errantes,
Esa. 53. Matth. 15.

Tenebra, Mundus, Ioan. 1.

Sed non est nostri instituti, omnia nomina

Quid homo corruptus. 83

epitheta & picturas, quæ homini corrupto peccatis, in sacris literis tribuuntur, commemorare. Satis igitur sit, nos occasionem studiosis aliquam præbuisse, ut appellationes emphaticoteras in sacris literis accuratè obseruent. Nam propriam ac natiuam nobis formam ob oculos uiuis quasi coloribus depingunt ac proponunt.

CONTRARIA.

Appellationes de renato homine loquētes, de prauato homini impiè ac superbè tribuere, ad extollēdas eius uires præter omnē modū et rationē.

Irridere istas appellationes, quibus homo non renatus describitur, tanquam hyperbolas, Stoicas et absurdas, id quod faciunt philosophi et Pelagiani ueteres ac recentiores: ideoque illarum uocum significata extenuant.

II.

QUID SIT.

Homo naturalis seu uetus, est animal, à Deo per propagationem naturalem ex mare & femina creatum, constans anima rationali & corpore, horribiliter uitiatum in substantia & proprietatibus suis, ita ut seruiat peccato, et uestigia exigua Imaginis Dei adhuc reliqua, non modo sine uera Dei notitia sint, Sed etiam contra eum dirigantur, maledictum à Deo, & in hac uita mille erumnis & miserijs obnoxium, ac denique æternæ morti & condemnationi destinatum, nisi fiat regeneratio à Deo.

84 Quotuplex homo corrup.

Fons istius descriptionis est sacra scriptura, tristissimis uerbis omnes eius partes explicans. Huc pertinet Christi dictū iōan. 3. Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod ex carne natum, caro est. Plura autem testimonia breuitatis gratia omitto.

III.

QVOTVPLEX.

Primū, omnes mortales ex equo peccato originis deprauati sunt, afferentes secum ex utero materno naturam sordidam & malitiosam, & damnatam in æternum, nisi fiat per Christum remissio peccatorum, & inchoetur aliqua nouitas.

Sed tamen miranda quadam dispensatione Dei, alius alio melior uel deterior est in ipsa corrupta natura, & rebus externis seu politicis, ac uidentur tres gradus hominum non renatorum posse constitui. Primum sunt heroici quidam homines, præ cæteris naturam quandam nacti, ac reuera diuino quodam afflatu excitati & confirmati ad artes, sapientiam politicam, uirtutes acres præclare gerendas idoneam, qualis certè inter gentes extiterunt nonnulli. Ouidius in
poësi,

Quottuplex homo corrupt. 83

poësi, Cicero in eloquentia oratoria, Aristoteles in physicis, Aristides in morum integritate, Iulius in rebus bellicis, Apelles in arte pingendi &c. excelluerunt. Hi sunt illi summi gradus aut sortis homines, qui per sese sapiunt.

Deinde sunt mediocres homines, quorum natura flecti, adsuescieri, excoli utcumq; potest preceptis & exercitatione. Hi secundo loco laudantur, quod ut ipsi per se sapere ac omnia perficere nequeant, at saltem rectè monentes audiunt.

Tertiò, quidam sunt deterrimi, ita stolidi, habetes, inepti, ut subtiliorem aliquam institutionem non admittant, & nec per sese sapiant, nec & rectè monentes audiant, perinde ut sterile solum frustra culturam patitur.

Hæc differentia autem tantum uersatur circa res carnales, seu ad hanc terrenam uitam quoquo modo pertinentes, Dei quodam consilio & gubernatione. Vult enim Deus etiam inter gentes aliquam externam disciplinam obseruari, & pœnas aduersus uiolatores honestatis politicæ cõspici, ac deniq; uaria ac maxima beneficia huic misera uitæ necessaria præstari. Propter hasce igitur duas causas, heroes uel mediocres saltem homines inter gentes excitat, tum ut sint gubernatores & custodes aliqui disciplinæ, tum ut

86 Quotuplex homo corrup.

pæna sumantur de improbis. Deinde ista inæqualitate quasi consociat & cõiungit Deus humanũ genus, ut sibi mutuas operas præstet, sapientiores ceteris gubernatione & alijs officijs, hebetiores uicissim ignobilioribus operis sibi & alijs profint.

III.

VNDE SIT HOMO NON
RENATVS.

Remota efficiens causa hominis est Deus. Sicut inquit Psal. 100. ipse fecit nos, & nõ ipsi nos.

Propinqua efficiens, sunt parentes naturales, ex quibus mirando Dei opere homines propagantur. Hæc doctrinã pulchrè explicat Paulus, Acto. 17. Deus, inquit, dat omnibus uitam & halitum per omnia, fecitq; ex uno sanguine omne genus humanum.

Ceterum diligenter discernendum est illud, quod Deo est tribuendũ, & quod hoĩbus. Deus naturam humanam conseruat, sed peccatum & malitia, quibus natura hominum diluta, uitata & perdita est, tantum sunt ex hominibus. Cum enim Deus homines, naturali quadam propagatione uelit condere & conseruare (Christi humanitas excipitur, quæ suas quasdam habet proprietates) naturam humanã sustentat, qualis est,
hoc

hoc est, Qualis materia in ipsis parentibus est, talem inde factum producit. Tribuenda igitur Deo est conseruatio naturæ, non peccatum, quod ex nobis est & Diabolo.

Causæ cur Deus humanam naturã conseruet. ac propagationem fieri permittat per parentes cum peccato, hæ sunt.

I. Quia Deus uult in istis signis reatus, cõspici atrocitatem primi peccati, & omnium scelerum, quæ ab hominibus patrantur.

II. Vult considerari potentiã Diaboli, & machinationes ipsius aduersus genus humanum.

III. Vult iram suam contra peccata & destructionem operis sui in conspectu uersari.

IIII. Vult homines respectu huius cladis & damni, estimare suum beneficium, quod morte & obedientia filij sui unigeniti homines iterum redemit, & ex ingenti misericordia eos regenerat, & inchoat nouitatem.

V. Vult excitare desiderium integræ restitutionis, quæ fiet post resurrectionẽ, & uitæ æternæ.

CONTRARIA.

Philosophica opinio, solem & hominem generare homines. Ignorat enim philosophia uerum Deum, conditorem & conseruatorem rerum omnium.

Malitiam in natura Deo tribuere tanquam auctori, id quod Manichei & alij faciunt. Sed contra bonitatem & iustitiam Dei est, peccatum seu malitiam facere, ut testatur Psalmus 5. Non Deus uolens iniquitatem tu es: hoc est, non condit, neq; approbat peccatum Deus, quia ipsius uoluntati, ordini & operi contrarium est.

V.

QVÆ EIUS MATERIA.

Constat homo non renatus primum corpore & anima.

Sed istæ hominis materiæ non sunt puræ. Inest enim præterea quoddam fermentum, seu potius uirus pestilentiſſimum & mortiferum, cum anima & corpore conglutinatum, quo fit, ut uitiatum ac deprauatum corpus, uitiataq; ac deprauata ac malitiosa anima, ex utero matris edantur in hanc lucem, id quod David hisce uerbis effert: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea, Psal. 51. hoc est, mea massa, deriuata ex parentibus, ex qua in uentre matris meæ sum formatus, fuit res uitiata, corrupta, ueneno quodam, pugnante cum uoluntate Dei, infuso & immixto.

Qualis igitur fons est, talis & est riuulus. Parentes sunt peccato infecti, uitiati, perditii in
tota

tota massa sua, Itaq; & fetus, ex natura, seu sanguine ipsorū enascens, eandem habet lepram, eandem pestem.

CONTRARIA.

A seuerare naturam hominis, quam profert ex utero, non esse tam infectam aut tam malam. Item peccatū esse tantum reatum quendam propter lapsum primorum parentum, non etiam uitium in massa nostra, id quod refertat psalm. 51. luculenter in dicto citato. Et Paulus inquit, Erasmus NATURA filij iræ, Ephes. 2. hoc est, non tantum rei propter alienū delictum, sed natura nostra uitiosa est, peccato perdita, ut etiam sua natura, ira Dei & damnatione sit digna, nisi fiat per Christum remissio & liberatio.

VI.

DE PROPRIA AC NATIVA HOMINIS NON RENATI FORMA, quantum quidē ad theologiam attinet.

Ordine ac diligēter in homine cōsiderentur substantia eius, Deinde uires seu potentie substantie indite, Tertio cōditiones nō parue neq; pauca in rebus extra ipsum existentibus, sed tamen ad ipsum respicientibus, tum germana ac propria hominis non renati forma, tetra sanē & planē deploranda apparebit.

90 Forma hom. corrupti.
DE CORPOR F COR-
RVPTO.

Quod ad corpus hominis attinet, etsi membra coherent ossibus, neruis, uenis, carne, cute, externamq; hominis formam, qua à cæteris animalibus differt, representant, tamen primum tota illa corporea substantia, est non tantum reacoram Deo, sed intra sese continet peccatum, hoc est, uenenum pestiferum, impurum, Deo displicens, damnatum, quod omnibus partibus, etiã minutissimis, immixtũ, & ut sic dicam, incorporatum est, seu in substantiam hominis abiit.

Hinc fit, ut nuditas hominis, quæ maximum erat eius ornamentum iuxta Dei fabricationem, summa nunc facta sit deformitas, ita ut cõtegenda sint membra uestibus, ac pro meris beluis iure habeantur, si qui nudatis omnibus corporis sui partibus iam in mundo palàm incedant.

Deinde ipsa hominis externa forma, non est tam elegans, uenusta & suavis, sicuti in integritate extitisset. Plurimi toruum uident, aut aliã non satis gratam habent faciem, & morbos quosdam animi seu malitiam in facie depictam gerunt & ostendunt, iracundi rubent, liuidi pallent, Superbi, pertinaces, buccas inflant, supercilia extollunt. Malitiõse nature uel tristes caput inclinant, hircus tuentur &c.

Multi

Multi reperiuntur gibbosi, claudi, aut aliàs non habentes decoram illam membrorum omnium proportionem, quam debebant habere: taceo monstra hominũ uaria, de quibus Geographi tradunt, item portetosos fœtus, quales in hac inclinatione mundi plurimi subinde nascuntur

Intus uerò corpus non habet eum uigorem, quem debebat. Temperamenta mirè uariant, alterantur & degenerant, uel etate hominum, uel alijs accidentibus. Paucissimi rectè ualent, hic laborat catarrho, ille doloribus alijs capitis: alius imbecillitate uentriculi, alius epatis uitio, alius intestinorum cruatibus, alius in pedibus, alius in brachijs & alijs partibus de infirmitate quod queratur habet. Deniq; si maximè optima uideatur aliquis ualetudine breui tempore uti, tamen dictum ac factum languere ac deficere incipit. Hoc pacto corpus hominis mille morbis obnoxium & expositum est.

Postremò dira mors non tantum omnem uigorem ac motum adimit corpori, sed horribiliter insuper totum corpus destruit, ac penitus carnem & ossa depascit, conterit atq; in puluerem terræ, uti à Deo prædictum est rediit, Genes. 3.

Anima uerò, corpori unita, in sua substantia etiam impura ac ueluti ex auro purissimo in scoriâ immutata est, & destituta præcipuis ac summis proprietatibus ac facultatibus, quas debebat habere. Si Natura hominis integra permanisset: est infirma, imò insuper detestanda malitia prædita, ut contra Deum cogitet & agat, sicut in proximo loco indicauius, & hic etiam quædam attingenda sunt.

Item anima habet nunc eam conditionē, quòd non perpetuò relinquitur in suo hospitiolo corporis, cui erat unita mirabili Dei sapientia, potentia & clementia, sed cogatur inde uolentia summa diuelli, & aliquandiu separatim degere, donec filius Dei in resurrectione iterum corpus & animam coniungat. Sed de quibusdam proprietatibus seu partibus animæ separatim est dicendum, ut omnia fiant clariora.

DE MENTE COR-
RVPTA.

Cùm tota anima sit peccato, non minus quàm ipsum corpus corrupta & trāsformata, sine dubio, etiam illa pars eius, quæ mentis substantiam præbet, deprauata est: unde manifestum porrò est,

est, potentiam illam & actiones inde prouenientes, labem illam, impuritatem atq; imperfectiorem simul in se habere, neq; esse tam uiuida, illustra, præstantia, sicuti fuissent in natura inuoluptata: uerùm ista explicanda sunt.

Mens hominis primū per se in rebus diuinis, pertinentibus ad primam Decalogi tabulam, & summis fidei articulis, prorsus hebes & cæca est. Etsi enim somnium aliquod incertum & instabile de Deo haberet, quod sit, & quod potens, iustus &c. tamen de uera Dei substantia ac uoluntate, (præsertim uerò Euāgelica) nihil nouit. Debat autem ea sapientia esse norma actionum hominis præcipuarum, unde in psalmo dicitur: Dixit insipiens (quales quidē sunt omnes homines absq; regeneratione, in rebus diuinis) in corde suo, non est DEVS, psalmo 14. Item, non est Deus, sunt omnes cogitationes eius.

Deinde uerò etiam mendacia, errores, & blasphemie contra Deum & res diuinas, in mēte regnāt, hoc est dira illa malitia, qua mens fingit aliquid esse DEVM, quod non est Deus: fingit religionē & cultos diuinos, quibus uerus DEVS blasphematur, sicut inquit Paulus Roma. 1. Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & immutauerunt glo-

94 Forma hom. corrupti.

viam incorruptibilis Dei in similitudinem im-
 aginis incorruptibilis hominis, & uolucrum &
 quadrupedum, & serpentium. Item commuta-
 uerunt ueritatem Dei in mendacium, & colue-
 runt & seruiuerunt creaturæ potius, q̄ creatori.

Tertiò, sapientiam Dei patefactam de essen-
 tia & uoluntate sua, & reliquis grauisimis re-
 bus, abhorret mens humana, & non potest per
 sese rectè intelligere aut accipere. Iudicat enim
 illa omnia, quæ DEVS peculiariter reuelat, esse
 mera paradoxa, aliena ab omni ratione, imò
 blasphema & nequaquam admittenda, Sicut lu-
 culenter docet Paulus 1. Corin. 2. Animalis homo
 NON PERCIPIT ea, quæ sunt Spiritus Dei.
 STULTITIA enim est illi, & NON POTEST
 (γυνώσκει) INTELLIGERE. Emphatica sunt
 ista uerba omnia. Primum enim cæcitatem men-
 tis humanæ describit, quòd ignoret spiritus di-
 uini res. Deinde etiam summam eius malitiam
 exprimit, quòd eiusmodi res omnes pro mera
 stulticia habeat auersetur & excretur, ac non
 ualeat assequi intellectu. Sic psalmus 116 inquit,
 Omnis homo mendax, hoc est, mens hominis non
 tantum est cæca, ignorans res Dei præcipuas, Sed
 insuper hæc duo mala habet, Vnum, quòd men-
 daciorum pelagus cõtra res diuinas cõtinet, quo
 exestuat, & idola uaria producit, cum summa
 ueri

ueri Dei blasphemia. Alterum quòd res diuinas, patefactas, & monstratas diuinitus, non potest percipere ex sese, sed potius iuxta suum caliginosum & prauum iudicium auersatur, damnatur, detestatur, sicut Athenis uociferabantur doctissimi philosophi & sapientissimi quique Paulum uniuersam philosophiam, & suam uerā religionem, quam ab auis atque atauis acceperant, funditus delere: ac dignū esse, qui tanquam alastor crudelissimis supplicijs de medio tolleretur.

Quartò, etsi de rebus externis ac mundanis, in mente aliqua notitia reliqua est, tamen ea quoque adeò non est similis illi luci, quam Adam ante lapsum ingenitam habuit, & omnes eius posterì, si absque peccato mansissent, habituri fuissent, ut nec exculpta quidem omni instructione, doctrina ac experientia mens uix umbrā quandā cognitionis, quæ fuit in Adam, assequatur. Nam primū plurima honesta & necessaria in uita humana, mens ignorat penitus. Deinde honestorum & turpiū discrimen, quā est exiguum, quā languidum, quā incertum & uariabile, etiamsi ingens cultura & longa exercitatio accēserit.

Quinò, maxima est mentis imbecillitas, in intelligendis rebus externis etiam, ut in artibus & uniuersa philosophia. Deinde etsi quædā me-

96 Forma hom. corrupti.

diocriter intelliguntur, tamē iudiciū in pluribus sepe fluctuat, sepe hallucinatur & aberrat, id quod in uarijs philosophorū sententijs & contentionibus uidere est. Præterea memoria difficilimè res ostēsas & inculcatas, recipit, receptas uerò facillimè iterum amittit, & opus habet creberrima repetitione, agitatione & usu, imò hæc etiam obseruatione digna sunt, quòd rarissimè simul in uno homine reperiantur, uis excellens & insignis res oblatas uel proferēdas rectè iudicandi, & uis memoriæ uiuacis ac præsentis. In altero horū plerunq; titubat. Deinde etiā, quòd post ætatem uirilem, memoria plerunq; languescat, decrescat, & in senibus ferè omnino amittatur, unde dicitur: Bis pueri senes.

Deniq; etsi res externas ac mundanas, sagacitate humana explorat, & ostēsas mens humana potest aliquo modo intelligere ac percipere, tamen longè alia ratio est in rebus diuinis, quæ sine illuminatione & auxilio Dei, neq; intelligi, neq; percipi rectè & solidè possunt. Nam illæ affines sunt rationi, hæ uerò minime.

Sed ne quis criminetur, nos ex mente hominis tantum saxum aut stipitè facere, ideo aperte, quid ei tribuendum sit, exponimus, nimirum:

Primum tribuimus menti suas quasdam facultates, apprehensionem rerum, cogitationem ac
iudicium,

iudiciū, & memoriam, de quibus in physicis dicitur, uerū istæ facultates & corruptæ sunt horribiliter, & habent suas metas ac gradus in quibusdam rebus tantum, non autem in omnibus.

Deinde tribuimus menti sapientiam quandam naturalem, de secunda tabula potissimam, & quidem de rebus externis, & de illis etiam non totalem, non plenā, non absolutam. Hæc sapientia apud philosophos uarias habet appellatiōes, uocatur enim prima principia, κοινὰ ἐννοίαι, προλήψεις, κριτήρια, Discrimen honestorū & turpium. Sunt enim qualescunq; fontes, fundamenta, & normæ rerum agendarum aut intermittendarum in hac mundana seu ciuili uita: à Paulo uis Dei dicitur, Romano. 1. & opus legis, Roma. 2. Faciuntq; philosophi illas notitias duplices. Theoriticas & practicas, quarum hæc ad actiones, illæ ad cognitionem pertinent.

Tertiò tribuimus homini iuxta suas facultates, etiam hanc admirabilem (licet non talē, qualis in integritate fuisset) lucē, ac regulam actionum, nempe quandam ratiocinationem, collectionem, inuentionem, & extructionē aliarum conclusionum. Sic Paulus ad Roma. inquit, gentes ex opificio mundi ratiocinari de aliqua suprema mente, rerum omnium architectatrice & gubernatrice, hoc est, quod sit Deus, & sit potentissimus, tali modo.

Impossibile est tam amplum, tam ornatum, tam ordinatum, tam utile totius mundi opus, ratos ac certos siderum cursus & effectus, specierum omnium rerum tam certam cōseruationem, propagationem, usum, decorem, hominis fabricationem, & eius facultates & actiones tam mirabiles, & præstantiores cæteris naturis, &c. casu exorta esse aut consistere.

Ergo necesse est esse aliquam intelligentem mentem supra omnes creaturas, omnipotentem, quæ hæc creauit, curat, ceterisque legibus cōseruat. Ratio consequentiæ est ordo causarum & effectuum & aliarum rerum diuinitus ordinata connexio, quem ordinem & connexionem utcumque cernit & sequitur ratio Nullum fortuitum & casuale, semper est sui simile, neque est diuturnum aut perpetuum. Sed mundus semper est sui similis, Ergo non est quiddam fortuitum. Cum autem ordine mirabili omnia fiant & procedant, & sint ad usus condita omnia certissimos, ideo necesse est sapientem autorem & æconomum istius mundi existere.

An uero ante illam ratiocinationem, in mente quædam adhuc fauilla de Deo reliqua sit, ambigitur etiam à præstantissimis philosophis. Neque est hereticus, utram quis opinionem modeste tueatur. docti ut plurimum inclinant in eam sententiam, notitiam quandam obcuram tamen, in mente hominibus

minis non renati naturaliter esse, quod sit aliquis Deus, uerū in plurimis istam fauillam, tempestatibus horrendis tenebrarum & caliginum in mente, serè penitus extingui. Esi autem ea sententia, quod sit Deus, quod sit potens, illa ab externis rebus ratiocinatione, paululum, quæ nec ipsa in rebus difficilibus persistit sed euanescit, stabilitur, tamen ulterius ad firmam ac ueram cognitionē unitatis Dei, & Trinitatis in illa unitate, & uoluntatis diuinæ in prima præsertim Decalogi tabula, nulla mens humana sine uerbo Dei, uel naturaliter, uel cultura ethnica qualicumq; progredi potest.

Ad istam ratiocinationem pertinet & obseruatio experientie uniuersalis, quæ sit homini non renato $\kappa\omicron\iota\ \iota\upsilon\gamma\iota\omicron\nu$ & principium firmum.

Huc insuper pertinet iudicium quoddam de facinoribus tetrīs, quod pænæ sint consecuturæ, siue occulto quodam sensu, esse mentem eternā, iustam, exigentem pænās, siue ratiocinatione ab experientia uniuersali, Quia atrocità delicta semper comitantur atroces pænæ.

Quartò tribuimus homini non renato, ex noticijs Theoricis & ratiocinatione, artium quædam semina, ut Arithmetice, Geometrice, Physice, Musicae, Dialectice, Rhetorice, &c.

Item quedam semina iuris ciuilis. Nam noticiæ practice seu secundæ tabulæ Decalogi, seu

ius naturale, quæ omnia idem significant, primæ elementa seu fundamenta suppeditant, & plura uis ratiocinandi ex illis producit & extruit.

Quintò tribuimus menti facultatē, quod cultura solerti & diligenti in rebus externis possit proficere sapientia, doctrina, iudicio: sed tamen nō modò id difficile est, etiā optimis naturis, uerū etiā metas suas habet, ita quidem, ut summa inter sapientissimos ethnicos sapientia, adhuc tamen quàm longissimè à perfectione (etiam quod ad res externas attinet) absit. Et uix unus aut alter præstantes artifices in multis seculis ac gentibus extiterint.

Ista omnia relinquimus in suo foro ac loco, si modò rectè, si sobriè, si modestè accipiantur & usurpentur. Nam si quis debitas in hisce metas excedat, iure reprehensionem incurrit. Nihil enim contra uerbum Dei asseuerandum est.

DE VOLUNTATE CORRUPTA,
in rebus spiritualibus &
diuinis.

*Voluntatis etiam organon non est purum, nō tale, quale absq; peccato esse debebat. Ipsa autem substantia corrupta, et quidem horribiliter, impossibile est ipsius facultates esse integras, præsertim cum substantiæ & facultatum inherenti-
um necesse sit esse proportionem quandam. Sed
hæc*

hec particulatim enotanda sunt, ut conspici & intelligi queant.

Primum uoluntati conuersio ad Deum, & promptitudo, alacritas, robur & firmitas assentiendi rebus diuinis, & in summa perfecta congruentia uoluntatis ad normam à Deo traditam, penitus est adempta, sicut docent sacræ literæ, ut 1. Cor. 2. Animalis homo NON percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Nam ibi uerbū percipere, & mentis intellectum, & uoluntatis assensum exprimit. Philip. 2. Deus est, qui operatur in uobis, & uelle et efficere, pro beneplacito. Assensus itaq; & actiones ex eo profluētes in eiusmodi rebus, non sunt ex hominibus, sed ex peculiari Dei dono & benigna operatione.

Deinde uoluntas non renata, non modò nauseat & repudiat res diuinas, sed etiam res falsas, mendaces, uanas, blasphemias, ex hominum cerebro confictas, aut alioqui superstitione quadam receptas, ueris ac diuinis rebus præfert & antepōnit, ac horribiliter Deum uerum, cum sua reuelata uoluntate, blasphemat, Quemadmodum Paulus testatur, 1. Cor. 1. Nos prædicamus, inquit, Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalū, Gentibus autem stultitiam. Et cap. 2. Res Spiritus sunt animali homini stultitia. Id uerò nō tantū mens pronunciat, sed uoluntas etiam suo suf-

fragio approbat & sequitur. Experiētia insuper declarat, falsam religionē, idolatricos cultus, superstitiones, multo ardentius homines amplecti et exequi, quā ea omnia, quæ Deus certo uerbo præscripsit.

Tertio, uoluntas iuxta præsentem suam naturam, reluctatur & repugnat Spiritui Sancto, & eius doctrinæ, sicut perspicuè scriptum est: Caro concupiscit aduersus Spiritū, Gal. 5. Item, sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legē peccati Rom. 7. Itē: Sensus carnis inimicus est Deo. Rom. 8. Et si autem hæc dicta testantur, in renatis adhuc eam malitiam, contradictionem & pugnam reperiri, licet spiritus eam aliquo modo reprimat & infringat, tamen certissimū inde est, eam non aliudē quā ex deprauata natura scaturire, & quidē magis effrenē, uehementiorē ac potentiorē existere in homine prorsus nō regenerato.

Quarto, legem Dei perfectē & iuxta Dei uoluntatem implere nequit, id quod ex prioribus fontibus profluit. Rom. 8. scriptum est, Legi Dei non est subiectus carnis sensus. NE CENIM POTEST. Item lex infirmabatur per carnem, id est, homo non renatus (Sic enim carnis uoce Apostolus uitur phrasi scripturæ sanctæ) legem Dei ex totis uiribus non potest implere, ideoq; nec legis

gis brauium assequi. Item, Rom. 3. Omnes egent gloria Dei, hoc est legis omnimoda impletione, qualem Deus exigit. Nullam enim maiorem & augustiorem gloriam, ad conspectum Dei homo posset adferre, quam perfectissimam legis diuinae obedientiam, ad quam erat initio conditus, & summis donis ornatus.

DE VOLVNTATE CORRVPТА
in rebus carnalibus seu
externis.

In rebus externis secundæ Decalogi tabulæ potissimum, seu quo ad carnales actiones, habet uoluntas aliquam potestatem & facultatem, quòd ea, quæ dictat ratio, approbat, prosequitur et expetit, ut quod ædificat domos, emit, uendit, æconomiam instituit & gubernat, regit externos mores, coerccet membra, ne omnis generis turpitudines committant.

Hinc ^{est} illa satis magna uoluntatis
non renatae encomia, quòd
ei tribuitur.

1. Aliqua potestas in regenda locomotiuæ.
2. Aliqua potestas in regimine politico & æconomico.
3. Aliqua potestas in disciplina philosophica aut ethnica præstanda.

4. *Aliqua potestas in pietate Pharisaica, seu Monastica præstanda.*

Verùm hic necessariò, accuratè, & diligenti-
tè obseruanda sunt ista quatuor.

Primum, quòd illa omnia non sint perfecta, non modò quia legi diuinæ per omnia non respondent ac satisfaciunt, sed etiam, quia in rebus ipsis externis plurimum est defectus, plurimum sordium, plurimum exorbitationum. Pons & causa est, naturæ humanæ deprauatio & imbecillitas, quæ longè maiora sunt, quàm ut à profanis rectè intelligi queant.

Secundò impeditur hæc uoluntatis potestas, tribus remoris ac hostibus nequaquam inualidis: ipsa nimirum naturæ malitia, Diaboli inspiratione, potentia ac tyrannide, deniq; etiam pessimis plurimorum hominum in hoc mundo exemplis.

Tertiò ingens, sæua, & penè incredibilis est malitia ac libido non renatæ uoluntatis, faciendi contra omnem honestatem. Paulus de ueteri seu non renato homine inquit, Eum seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem. Rom. 6. Imò etsi theoreticam rerum quarundam honestarum, arcano quodam iudicio non improbat uoluntas non renata, tamen in praxi fertur equis auriga, nec audit currus habenas, sicut Medea ista exprimit,

primit, uideo meliora, proboq; , deteriora sequor. Quantum quæso scelerum uel amore, uel inuidia, uel metu, contra non modò rationis iudiciam, sed etiam uoluntatis aliquam tacitam intra sese approbationē fiunt? Imò Paulus inquit de sese iam renato Roma. 7. Non quod uolo bonū hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago.

Quartò, ad res bonas & honestas, carnales duntaxat, hominum uatura uix longa institutio ne, sedula exercitatione, & ferè non sine plagis difficilimè adsuescitur & cogi possunt. Inter mille enim uix unus est, in quo deprehendas indolem flexibilem & promptam ad obsequia, non tamen per omnia. Nam ad mala quælibet, omnium hominum nature sunt propensissimæ & ualidissimæ, sicut experientia declarat, & Paulus renatus etiam grauissimè queritur, eam ad malum innatam propensitatem, plurimum sibi negocij facessere. Roma. 7.

DE CORDE COR-
RUPTO.

Quod ad cordis substantiam attinet, ueneno peccati, sicut cætera mēbra corporis, tota diluata ac deprauata est, unde fit, ut etiam in coquendis, maturandis, & dispergendis sanguine & Spiritibus uitalibus, non possit esse tam pura, tam perfectæ, tamq; efficax ut debebat. Illi ipsi

quoque vitales spiritus, ex uenenata materia constant, quæ nulla vi naturali excoqui aut expurgari potest. Impuros itaque spiritus & imperfectos, tum propter ipsam materiam ex qua constant, tum etiam propter imperfectam cordis maturationem, cor toti corpori subministrat, cum alioqui, si absque luce originali fuisset, ipsa materia spirituum vitalium fuisset purior, perfectior, uiuacior, imò totum inde corpus extitisset multo excellentius, generosius & uiuacius. Nunc propter illos crudos halitus tam est segnis & iners nostra natura, ut uigilantes etiam dormire & somnare uideamur, id quod experientia testatur. Etsi autem quidam in quibusdam rebus excitatiores uidentur, tamen quam sepe illi quoque dormitent ac langueant in maxime necessarijs rebus, satis constat.

Deinde uerò quod ad præstantiores motus & actiones cordis, amisit penitus suam congruentiam in rebus spiritualibus ac diuinis ad normam diuinam, hoc est, alacritatem, puritatem, perfectionem, & effectum motuum omnium, & est uicissim in corde inobedientia & contumacia aduersus Deum & eius res diuinas. Exempli gratia: Cor integrum atque incorruptum dilexisset Deum ex TOTO corde, sed nunc expers est cor istius plena ac perfecta dilectionis erga Deum, &

contrà

contra inest terrum & perfectum odium Dei. Si-
cuti enim mens & uoluntas, iudicant res spiri-
tus esse magnam & detestandam stultitiam, ita
cor etiam affectū accommodat, hoc est odit & exe-
cratur. Insuper loco dilectionis Dei, est in corde
summa & promptissima dilectio idolorum, ad
quæ cor humanum hinnit ut scriptura loquitur,
perinde ut equus ad equam. Nam idolatriam
Spiritus Sanctus, propter illos ardentissimos &
propensissimos motus, passim fornicationem ap-
pellat. Vide hac nostra ætate uel saltem Anti-
christi turbam, quàm immani odio erga ueram
Dei doctrinam flagrat? Quantum opum effun-
dit, quantam hominum multitudinem miserabi-
liter necat ferro, flamma, aqua, torturis inau-
ditis, ut tantum idolomaniam suam & corrupte-
las summorum fidei articulorum stabiliat.

Imò quoque languet, torpet, sepe etiam pe-
nitens uel exulat, uel moritur serè in ipsis pijs
cor, legens uel audiens uocem Dei certo uerbo
traditam. Vicissim autem de alijs rebus car-
nalibus siue bonis siue malis, acerrimis mo-
tibus cogitat. Quid igitur non fieret in non
renatis?

Debebant motus cordium in prima
Decalogi tabula requisiti, prælucere moti-

bus in secunda præceptis, uerū cum illi præstantissimi quasi exhalauerint, (perinde ut ex unguento optimus odor fecibus putridis & inutilibus relictis) & contrarij pessimiq; nunc in corde nõ renato regnent, duplex ibi calamitas conspicitur, Primum quòd duces ipsi, hoc est, primarij cordis motus sunt contra Deum. Secundò, quòd ordo eorum nullus esse potest, atq; affectus erga res externas, ubi optimè sese habet Cor, principalem obtinent locum.

Tertiò, in motibus cordis carnalibus, & erga res externas, tria consideranda sunt. Primum impuritas & imperfectio etiam bonorum affectuum, qui sunt reliqui in natura. Sicuti enim substantia cordis est corrupta, & ratio iudicium suggerens est deprauata, ita etiam cordis motus in externis quoq; rebus sunt uitiati, sunt languidi, non habent eam præstantiam ac dignitatem, quam habuissent natura existente integra & inuiolata, ut soçyci erga liberos, quantum imbecillitatis continent? dilectio proximi, quàm est impura, quàm frigida? idem de cæteris iudicium est.

Deinde est in corde mirabilis & deformis aetaxia, hoc est confusio affectuum etiam in rebus carnalibus. Nam sæpe prædominantur ij affectus qui reliquis postponi debebant, ut soçyci erga liberos,

liberos, sepe iustæ iræ aduersus delicta secundæ tabule, & necessaria castigationi præferuntur, unde nascitur indulgētia, corruptio & perniciēs liberorum. Non rarò etiam motus cordis malè & peruersè applicantur ad eas res, quibus non conueniebant, ut amor coniugum applicatur ad pellices, ira accommodatur ad res iniustas, ad illicità uindictam, Misericordia præpostera seu amore peruerso, parcitur hominibus flagitiosis & noxijs, tantùm propter aliquam coniunctionem aut commodum.

Præterea insignis, enormis & effrenis est malitia cordis in affectibus erga res carnales. Nam disciplina quadam seueriori nos constringentes, odimus natura, tanquam nobis egrè faciētes, etiamsi sint homines carissimi, ut parentes, præceptores, amici, cōcionatores, Magistratus. In tenera adhuc ætate liberi, etsi non penitus suum exuunt amorē erga parentes, propter ferulam se ferientem, tamē illam castigationem refugiunt & oderunt, factiq; grandiores, non rarò cum maleuolentia & odio erga parentes, necessarias reprehensiones excutiunt, & quasi effractis repagulis licentiosam uitam agūt. Elagantissimi sunt motus in libidinibus uagis, in auaritia, in simultatibus & uindicta, in obreuationibus, & similibus rebus. Hic igitur non

110 Forma hom. corrupti.

modo perfectionem, sed exuberantiam summam uideas, cum in affectibus erga res diuinas, omni pumice aridiores, omnique glacie frigidiores simus.

Est hoc etiam expendendum, quod etiam si ratio aliquid cordi in rebus carnalibus siue externis dictat, tamen uel parum cor afficitur, & languide obtemperat, uel etiam prorsus in contrarium aestuat & fertur, ut, ratio iudicat non esse contrectandas res alienas præter ius & fas, Sed in fure, in latrone, in auaro, in adultero, ætus cordis per uim eos rapiunt alio, ut magno impetu contrarium expetant peragantq;. Item ratio significat cordi, ne innocentibus inuideas, Sed malitia cordis tanta est, ut sepe nolit eam frangere, odio & maleuolentia præter causam exuberet. Hac igitur ratione, sicut inquit Christus, Ex corde (ueluti ex lerna quadam uberri- ma) exeunt male cogitationes, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaricie, nequitie, dolus, impudicitie, oculus malus, blasphemia, superbia, stulticia,

Quarto, conscientie sedes, quò ad affectus seu motus, cor est. Nam aliqui iudiciũ de norma & applicatione, in mente collocari solet. Scriptura enim sacra plerumq; cordis uocabulo comprehendit & notisiam & affectus. Atque

qui in corde non renato, prorsus nullus est morsus conscientiae de peccatis contra primam Decalogi tabulam, hoc est, de cecitate in cognitione Dei, de idolatria, de diffidentia, de timore Dei nullo aut non uero, de blasphemijs contra Deum, eius uerbum & cultus. Ratio est, Quia & norma de tantis rebus in mente exincta est, & affectus congruentes simul in corde deleti sunt. Deinde uero in profanis gentibus & hypocritis, multo est maior cordis sensus aut mærorum propter res falsas, uel etiam propter externas in secunda tabula, quam propter peccata contra primam, ut, plus mæret Alexander de interfec-tis suis consiliarijs & ducibus, quam de eo, quod Deum non timet, non credit ueræ doctrine, non rectè inuocat Deum. Plus dolet Monachus propter ceremonias suas neglectas, quam propter idolatriam, quam exercet. Seuerius irascuntur illis Papistæ, qui die Veneris aut alijs stans diebus non ieiunant, quam qui truncos exculptos & pictos inuocant & honorant, quod potius uehementissimè probant. Multo uehementius odio & ira ardent aduersus eos, qui docent & statuunt, Sola nos fide in Christum, hoc est, fiducia innitente misericordiae Dei & merito Christi, coram Deo iustificari, quam ijs, qui meretrices apud se fouent, plurimos

infantes, omnibus piratis & latronibus immani-
res, trucidant, atq; ex uoto legeq; Sodomiticam
& Sibariticam uitam agunt & profitentur, seu
castitatem, ut ipsi κατ' ἀντίφρασιον nominant,
obseruāt. Hosce enim Ecclesiasticos, sanctos, ue-
nerādos Episcopos, presbyteros, patres uocant,
honoribus, beneficijs, pingui culina, auro argen-
toq; dignos, illos uerò hereticos proclamāt, igni,
aqua, ferro de medio tollendos.

insuper in rebus externis etiam saepe conscien-
tia est secura, negligens, coaceruans delicta sine
magnis doloribus: aut si qua sentit, qua potest
arte & uolentia, excutit ac delet morsus, uel
coloribus aut etiam incredibili pertinacia defen-
dit delicta. Deniq; si conscientia prorsus uinci
nequeat, tum belluationibus & ingurgitatio-
nibus miseri homines interdū dolores ac mæro-
res animi quasi restringere conantur, uel tandē
sefe desperationi totos dedunt, & uel moribus
illis atteruntur, attenuantur & extinguuntur
penitus, uel alias in calamitates ingentes, quibus
exitium sibi accersunt, sese precipitant.

Addendum & hoc est, quod non tantum sit
homo talis, qualem utcunq; delineauimus, sed
etiam sit habitaculum Diaboli, eius mancipium
& organo, ex cuius hospitis seu Domini imperio
omnes actiones sunt deteriores, Sed hæc suo loco.
Fundamentum

Fundamentum itaq; in homine est, corpus & anima hominis, item malicia naturalis nunc in corpore & anima eiusq; facultatibus & actionibus multò tetrìor & pestilentior, quàm ab ullo homine intelligi, uel uerbis explicari queat. Terminus est, inobedientia erga legem Dei, reatus coram Deo, ira Dei, abominatio hominis, & aeterna eius abiectio, nisi fiat remissio p̄ Christum. Sed ea de re infra aliquid dicendum erit.

Explicationem quandam istius malicie in homine nò renato, recitat Paulus Rom. i. inquit, Repleti omni iniusticia, fornicatione, nequicia, auaricia, malicia, pleni inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, Susurriones, detractores, Dei osores, contumeliosi, superbi, iactantibundi, inuentores malorum, parentibus nò obediētes, insipientes, non tenaces pactorum, sine affectione, sine fœdere, sine misericordia. Hoc nimirum est præclarum illud Eulogium hominũ non renatorum, quibus Paulus tamen aliquam legis, hoc est, secundæ tabulæ in rebus externis cognitionem attribuit. Verùm tale iudicium nò ferret de homine philosophus aliquis, Sed spiritus sancti censura multò est profundior, certior, firmitior, quàm ut in dubium sit reuocanda.

Hinc nimirũ sunt illi tituli seu potius stigmata contumeliosa de homine in sacris literis, quod

appellatur peccatum, ut psal. 51. Tibi tantum
 sum peccatum, non tantum propter terminum,
 hoc est, quòd sit res rea, Sed etiam propter fun-
 damentū, hoc est, quòd sit massa peccato infecta
 & perdita. Seruus aut mancipium peccati Rom.
 6. Item uenundati sub peccatum, Rom. 7. Legi
 membrorū captiuatus Rom. 7. Hostis Dei Rom.
 8. Spiritus sancti antagonista, Gala. 5. Res Dei
 mendacij arguens. 1. Cor. 1. 2. Diaboli organon
 & subditus, Ephes. 2. Arbor putris & pestifera
 Matth. 7. &c. Sed de istis appellationibus etiam
 suprà aliquid diximus.

Tanta præterea huius malicie profunditas &
 atrocitas est in natura humana, ut nulla hominū
 sapientia, nulla cultura, nulla arte, nulla po-
 tentia extirpari radicitus queat. Etsi enim phi-
 losophi & honesti uiri, seueritate discipline eam
 maliciam frangere aut corrigere sunt conati, &
 aliquid honestatis externe aliquibus instillarūt,
 tamen in plurimis paruum est effectum, & in om-
 nibus non renatis uniuersaliter malicia natura-
 lis ingens, & æterna ira Dei ac morte digna per-
 mansit. Estq; rectè dictum:

Naturam expellas furca tamen usq; recurret.
 De regeneratione uerò diuina, & Spiritus san-
 cti primitijs, postea dicendum erit. Porro expli-
 cata paululum doctrina de hominis non renati
 corpore,

corpore, anima, eiusq; facultatibus et actionibus,
nunc etiam reliquas proprietates consideremus.

DE CONIVGIO ET PROPAGATIONE Hominum corrupta.

Omnibus mortalibus in coniugio uersantibus,
hæc sunt communia.

Primum, propagatio liberorum immundorum, qui natura sua, hoc est, ipsa sua substantia infecta & inquinata, filij iræ Dei existunt, Ephes. 2. Psalmo 51. Rom. 5. Qualem enim naturam, hoc est, peccato sordidatam habent parentes, talem (cum ex eadem massa deriuentur liberi) accipiunt & ipsi factus, iuxta illud: genuit ad imaginem suam.

Secundò, in omnibus est concupiscentia illa brutalis, hoc est, multi uiciosi motus libidinis. Etiam si autem aliqui honestiores, illos impetum aliquo modo frangere conantur, tamen non inesse moderatio, ea reuerentia, quæ inesse debebat.

Tertiò, difficultas summa in liberis teneris & imbecillis educandis, sæpe etiã degenerat adulti, ut dicitur, Heroũ filij noxas, ac durant ista etiam post regenerationem, ut dicemus suo loco.

Deinde uero etiam alia, non quidem semper omnibus cõmunia cõsideranda sunt, ut leuitas accipiendis & repudiandis uxoribus, uag-

116 Forma hom. corrupti.

multarum gentium libidines, & quod quidam cultum Dei existimauerunt esse, certo tempore honestas matronas prostituere. Hæc & similia ex deprauata hominis natura, ueluti ex putrida arbore proueniunt.

Item Abortus & monstruosi factus.

DE DOMINIO COR-
RUMPTO.

In hoc imperio hominum naturali, tria obiecta consideranda sunt, nempe homines, bestia, terra.

IMPERIVM IN HO-
MINES.

Primum, mulieres uiris propter peccatum, cum alioqui pares fuissent eis fuissent, subiectæ sunt. Genes. 3.

Deinde, libertas hominum in cæteris rebus mundanis æqua, in hac uita perijt.

Tertio, Imperia hominum non sunt paterna prorsus, sicuti absq; peccato fuissent (si tamen aliquod fuisset, & nõ potius libera quædam associatio, omnibus suum officium prudenter & libenter faciendis) Sed maxima ex parte herilia, coacta, metu extorta. Item homines non renati, nõ referunt imperia ad uerum atq; à Deo ordinatum finem.

Quarto, ingens est inobedientia hominum, ut

ad honestatem & disciplinam, multa & laboriosa institutione, ac legibus agrè constringi, & uix grauisimis pœnis coerceri queant, sicut rectè Xenophon queritur, Nullum esse animal, cuius gubernatio sit difficilior, quàm hominis.

Quintò, imperia subinde grauisimis quassationibus, motibus, mutationibus sunt obnoxia, siue intestinis, siue aliunde ingruentibus. Ac homines non renati, non contenti sua sorte, haud aliter de imperijs dimicant, atq; bestia immanes de aliquo suo antro, ubi latitent, sicut id experientia omnium seculorum de migrationibus gentium, & alijs cladibus testatur.

Sextò, in societatibus ciuilibus, etiam medio critè constitutis, quod prouerbio dicitur, homo nò raro est homini lupus, neluti Christus inquit, charitas refriguit, plurimiq; Cainicos prorsus gerunt animos.

REGIMEN ERGA
BESTIAS.

Maxima ex parte imperium erga bestias, quarum in uita humana usus esse potuisset, amissum est. Arte tamen & non sinemagno labore adhuc cicurantur equi, asini, oues, boues, sues, capræ, canes, feles, ad obsequia hominum. Reliquæ bestia etiamsi capiuntur, tamen ad usum

118 **Forma hom. corrupti.**

hominum necessariū aduefieri usq; quaq; neque-
unt. Vrsi, Lupi, Leones, & similia animalia, re-
pinent satis magnam feritatem, quacunq; tandem
ratione mitigentur.

Pisces uero tantum retibus & tyrannide
quadam ex aqua trahuntur & clauduntur pif-
cinis, aut alijs angustis locis, ubi ad usum refer-
uantur. Quidam etiam ut Draco marinus, cete,
& alij grandiores pisces, homines perinde ut be-
stie syluestres infestant, naues euertunt, prædā
lacerant aut uorant. Imperium itaq; quod in
pisces futurum fuisset absq; ipsorum esu, amissum
est, imò nec exponi facile potest.

Præterea, plurimæ ferae reformidant homi-
nes uisos, fugitant, quedam etiam Dominos illos
suos ita infestant, ut nacta oportunitate lanient
ac deuorent.

De uolucris, anates, Gallinæ, anseres, co-
lumbæ aliquo modo in œconomia possunt cicu-
rari, reliquæ ex claustris seu caucis suis emisse,
ad feritatem suam reuertuntur.

DOMINIVM IN
terram,

Primum, rara loca habent solum fertile & ad
sationem idoneum.

Deinde, terra difficili labore subigitur, ut ses-
men ei mandari queat.

Tertio

Tertio, pseudonigella, urtica, tribuli, & alia zizania magna copia pullulant in agris consitis, plurimumq; frumenti impediunt & opprimunt:

Quarto, uarijs accidentibus segetes in agris uiciantur.

Quinto, toto se mundo ad ruinam inclinante, terra subinde magis magisq; fit effeta, pigra, iners. Ea; omnia iuxta diuinum dictum, Tribulos & spinas terra feret. Item, in sudore uultus tui uisceris pane tuo.

DE EXILIO.

Homo in hac terra in perpetuo uiuit exilio. Nam iram Dei, nisi per Christum fiat reconciliatio, perpetuo contra se habet, estq; extra paradysum, uagatur in locis multipliciter incommodis & sic tandem perit, Genes. 3.

DE TYRANNIDE DIABOLI.

Omnes homines non renati, sunt in potestate Diaboli propter peccatu, qua de causa & princeps atq; adeo Deus mundi a Christo & Apostolis Diabolus uocatur, Ioan. 16. Item, regna mundi mea sunt inquit Satan, Matih. 4. Furores igitur illi immanes generis humani, de quibus historie profanae & sacrae testantur, sunt non tantu ab hominibus, sed etiam ab isto crudeli Rectore Diabolo, qui mancipijs suis ad libitum abutitur, & hoim sceleribus ac calamitatibus delectatur.

Is uero princeps omnes mortales, ad imma-
 nissima quaeq; scelera impelleret, ne posset ulla
 disciplina obseruari, & miserrima confusio pas-
 sim grassaretur, imò euerteret omnes Respub-
 licas & regna, nisi Deus ei frena inijceret. Om-
 nes tamen nō renatos, suis quibusdam tetris fla-
 gicijs conspurcat, si non libidinibus, cædibus, at
 saltem idolatria & blasphemijs contra Deum.
 Conspurcat eos etiam omnigenis sceleribus, si nō
 foris opere ipso, at certe intus cordis uoto.

Tandem uero omnes non renatos abripit se-
 cum in æternam damnationem quantacunq; ex-
 terna sapientia, aut uirtute excelluerint, sicut
 testatur Christus ioan. 3 Qui non credunt, non
 habent uitam æternam, Sed ira Dei manet super
 eos. Ita nimirum homo est maledictio & abomi-
 natio coram Deo propter peccatum, est heres
 inferni, æterna abiectiois, perpetuarum pœ-
 narum, quas nullus hominū satis cogitare, eloqui
 aut exaggerare potest.

DE MORTE.

Atra mors ius suum & imperium in homi-
 nē, qui iam ex corruptis parētibus naturaliter
 nascitur, acquirit euestigiō, quando massam
 suam, ex qua formatur, in utero matris accipit.
 Causa est, quia peccato est infecta, ideo etiā mors
 ei est

ei est admixta. Itaq; per totam hominis uitam mors est eius carnifex & homicida.

Primum enim imbecillitas substantiæ & uiriū hominis, est mortis morsus.

Deinde, non est longa uitæ humanæ duratio, præsertim post diluuium, & omnium maximè nunc in hac mundi senectæ.

Tertiò, cruciatus, mærores, casus inopinati & tragici, hominem crucifigunt & paulatim occidunt.

Quartò, morbis uarijs ac sæuis homines sunt per omnem uitam obnoxij.

Quintò, immaniter seuit mors in infantes & omnium ætatum homines, omnesq; maximis doloribus necat.

Sextò, multi ab hominibus iniuste trucidantur, multi bellis cadunt.

Septimò, multi iudicio Dei propter tetra scelerata, à Magistratu politico capitali afficiuntur supplicio, ut alij in officio contineantur, & pax publica seruetur. Quàm uerò miserabilis aspectus est, quòd homo hominè occidit, truncat capite, suspendit de patibulo, rota conterit, igni cremat, aqua suffocat, etiamsi id iusto Dei fiat iudicio, si legitime à Magistratu fiat.

Octauò, cadauer hominis sepulti, in cinerem redigitur.

Hæc cōmemoro, ut hominis naturalis formã aliquanto attentius consideretur. Non enim tantum homo bulla est, exiguo tempore durans, & postea subito euanescēs, sed longè miserius quidam est. Tanta insuper est uis peccati, ut etiam renatis mors adhuc imperet, eosq; morbis, ac tandem animæ ac corporis diuulsione conterat.

Ista igitur omnia, natiuam hominis non renati formam exprimunt, quæ quidem non ex caliginosa hominis mente, sed ex uerbo Dei, quod mentiri & fallere nescit, ponderari conuenit.

Hinc cognoscitur, hominem non amplius existere Dei illam præclaram Imaginem, sed Diaboli potius tetram imaginem præ se ferre. Quid uerò potest dici grauius aut horrendius?

SIGNA REATVS HOMINIS
INTRA ET EXTRA
IPSV M.

Ut peccati magnitudo, & ira Dei erga homines, undequaq; in conspectu uersarentur, ac de pœnitentia commonefacerent, Signa quædam reatus hominibus uoluit proponere Deus, quæ quidem in causa formali hætenus recitata sunt, sed tamen repeti operæ precium est, ut sunt.

- I. Propagatio hominis cū massa impura & reã.
- II. Amissio præstantissimarũ quarundam uiriũ ex homine & acquisitio contrariarũ pœsimarũ.

III. Imbecillitas, confusio & disidium reli-
quarum uirium hominis inter sese.

IIII. Difficultas pariendi, Abortus, partus
monstrosi, difficultas educandi liberos, malicia
& degeneratio eorum.

V. Inaequalitas mulieris ad uirū, quo ad dig-
nitatem Genes. 3. Imbecillitas earum, quo ad in-
tellectum & res agendas.

VI. Stupor in artibus inueniendis, discendis
& retinendis, rara ingeniorum excellentia. Sicut
enim terra saxis & lapillis passim est oppleta,
gemmae uero rarae sunt inuentu, Ita indoctis &
hebetibus hominibus orbis terrarū refertus est,
doctrina uero & sapientia prestantes habet
paucissimos.

VII. Vestitus, quo teguntur membra, tanquam
deformia & rea, eamq; ob causam minus illis te-
gumentis luxuriare & superbire debebamus.

VIII. Labor manuum difficilis & durus Genes. 3.
Inopia, fames.

IX. Terra sterilitas & languor, quin & spina
seu uaria ledētia nos ac nostros labores, Segetes
& ipsa nostra pecor, a aer impurior, dies caligi-
nosior, & gemitus uniuersae creaturae, ut Paulus
uocat Rom. 8.

X. Odium & feritas bestiarū erga homines, quibus alioqui seruire debebant promptissimā uoluntate.

XI. Bella, depopulationes, & uastationes gentium pulcherrimorum regnorum.

XII. Prodigia in caelo, elementis, & omnibus creaturis, qualia omnibus aetatibus plurima sunt hominibus obiecta, ut essent irati Dei & pœnarum indicia.

XIII. Tyrannis Diaboli in homines, ut quòd interdum aliquos obsidet totos, ac per eorum linguas blasphematur Deum, uel impellit eos ad tera scelera in perniciem plurimorum, interdum etiam uiuos abripit & ducit quo uult, mirabili Dei permissione, interdum spectra quaedam conspicienda præbet, quibus homines terret, aut mala comminatur &c.

XIIII. Exiliū in hoc mundo extra Paradisum, & quod subinde sedes hominum mutantur.

XV. Morbi, casus uarij, mors a quo pede pauperum & diuitum tabernas pulsans, & cadauerum humanorum deformitas, item quòd inde serpentes enascuntur, item redactio corporis in puluerem &c.

Quoquo igitur mentem oculosq; nos miseri homines referimus, siue in nos, siue in terram, siue in aerem aut caelum, signa nostri reatus peccati ac

cati ac iræ Dti plurima ob oculos uersantur, & dolendum est, tantam esse hominum cæcitatem & amentiam, ut hæc ipsa signa reatus partim nõ agnoscant ex sua ipsius carnaliqu; sapientia, partim uerò leuiter curent & contemnant. Sed nos in Ecclesia Dei degentes, in timore Domini ea rectè agnoscamus, & nequaquam parui faciamus, & beneficium Christi amplectamur & celebremus.

CONTRARIA.

Ethnicismus & Epicureismus, hoc est asserere, nihil esse uel amissam ex homine, uel corruptum in homine, post primam conditionem. Idem uero Manichæi furenter asserunt. Nascitur autem hoc delirium ex ignorantia creationis hominis, & eius lapsus.

Pelagianismus & scholasticorum nonnullorum sententiæ, cum ethnicismo cõgruentes, Naturalia hominis post lapsum mansisse integra. Sed refutantur Gen. 3. ubi nuditas, mors, & reliqua testatur, naturam hominis amisisse suam pristinam dignitatem & integritatem.

Ex hoc autem fonte tres corruptela hoc tempore scaturiunt, quibus ueritati ex uerbo Dei monstratæ, nebulæ pestiferæ asperguntur, quarum consideratio utilis est. Primum enim asseuerant quidam tantum corruptum esse hominem,

non autem amississe quasdam ex summis suis & propriissimis proprietatibus.

Demde, tantum accidentia in homine corrupta esse, non substantiam.

Tertio, corruptionem originalem tantum esse uulnerationem quandam & obsuscationem uirium, non autem horribilem deletionem quarundam uirium, & labefactionem ac peruersionem residuarum tanta, ut nulla comparatione satis efferrī queat. Ordine autem de hisce contrarijs dicendum est, ne patiamur nobis fūco aliquo hominis destructionem & maliciam, contrarium uerbum Dei extenuari.

DE PRIMA COR- RUPTELA.

Adam in peccatum & triste exitium suum lapsus, tanta subito cecitate & peruersitate percutiebatur, ut magnitudinem peccati & damni non expenderet, sed tantum in externa membra, quæ deformia uidebantur, animū oculosq; defigeret, cui tamen deformitati, latebris & folijs arborum censebat succurri posse, ac deinde non ueretur cum Deo de peccato contendere, suæ uero deformitatis, quasi rei non ualde magnæ aut dolendæ, ne uerbulo quidem uno apud Deum mentionem facit, neq; expetit ab eo
pristinam

pristinam sibi pulchritudinem ex misericordia restitui.

Iste tenebræ & persuasiones falsæ de rebus quas non habemus, in omnibus hominibus adhuc herent. Inprimis uero philosophica sapientia imbuti, cum Deo acriter dimicant, non esse amissas hominis præcipuas & præstantissimas proprietates, per peccatum, quod uocatur originis, quia homo quo ad corpus & animam formam suam retineat.

Sed audiamus uocem Dei, qui in monumentis propheticis & Apostolicis asserit, multa ex homine penitus amissa & deperdita esse. Nã Paulus inquit, Animalis homo non capit, item non nouit ea, quæ Dei sunt 1. Cor. 2. Quo igitur peruenit ea pulcherrima sapientia, quæ in mente hominis fulsit de uera & solida Dei essentia & uoluntate? cum enim hominem ad imaginem suam fabricarit Deus, dubium nullum est, quin eam sapientiã ei communicarit, quæ in Decalogi norma tradita est. Quo igitur inquam peruenit? Amissa est, perdita est, exhalauit, euauit, perijt ex homine. Inde psalmus 14 inquit. Non est quæ intelligat usq; ad unum. Spontanea uoluntatis, ad res diuinas omnes promptitudo, & sufficientes in ea ad expediendũ uires, quo peruenerunt Absunt penitus. Dilectio Dei ex toto corde iurata

legis sententiam, quae potuisset ab integro hōmine praestari, ubi est? Euolauit, nusquam reperitur in ullis cordibus humanis, imo ieremie 17 dicitur, Cor hominis prauum esse, ubi igitur reuerentia est? Ablata est.

Integritas etiam corporis totius, hoc est, puritas, iusticia, uis ac potestas ad facienda imperata, uiuacitas ualidissima, ubi est? Nusquam in hominibus nō renouata est. Etsi enim membra adhuc restant, tamen nihil est puri, & uita in eis quoque est impura, & multis gradibus inferior & deterior illa, quae in se iuxta Dei creationem debebat.

Tantum uero historiam primorum parentum aliquanto pressius atque attentius ex Genes. 3 contemplare, An non amiserunt suam uenustatem in corpore & anima, cum se recipiunt ad frusticeta & ficulneis folijs contegunt? An non amiserunt amorem Dei, quem fugitant? An non amiserunt facultatem, puros & iustos liberos procreandi, cum audiunt: in dolore paries? An non amiserunt ex corpore suo uitam eternam, dum audiunt, in puluerem reuerteris? An non amiserunt libertatem seu immunitatem à peccato, ira Dei, à Diabolo, quando audiunt: in micidias ponam, quando extruduntur ex paradiso? Sed

non hic dicemus de ijs, quæ extra hominis substantiam amissa sunt.

Item, Deus creat cor nouum, Ezechiel. 36. Deus dat paruulis sapientiam, Psal. 19. Christus reuelat nobis sapientiam diuinam, Ioan. 1. Spiritus sanctus accendit noticiam rerum diuinarum, ac nouitatem in hominibus inchoat, 1. Cor. 12. Manifestissimum igitur, & prorsus irrefragabile est, illa omnia fuisse penitus in homine extincta & amissa, & de nouo rursus ex immensa Dei misericordia hominibus restitui oportere. Nam sine hoc largitore, omnes mortales istis donis in perpetuum carent.

Rectè citatur descriptio peccati originalis, quòd sit carentia iustitiæ originalis. Quid uero hoc aliud est, quàm iusticiam inditam homini in prima cõditione, esse amissam. Aliàs enim carere ea non possemus.

Præterea saniores scholastici docuerunt, hominem spoliatum esse, licet de gratuitis tantum intellexerint, quãuis si rectè estimentur omnia, nihil non boni, quod à Deo accepit homo, gratuitum erat. Rectè etiam dicitur, peccatum originis esse cecitatem in mente, peruersionem uoluntatis, & cordis immundiciem seu cõtumaciã. Vbi igitur sunt lux mentis in rebus spiritualibus, promptitudo ac uis uoluntatis in eis, & cordis

puritas, & affectus flagrantés erga Deū? Naucm conscenderunt, ut inquit ille, frēgerūt, perierūt.

Quapropter furor est, negare plurimas in homine proprietates easq; prestantissimas, non esse penitus amissas. Argumenta autem quæ contra afferuntur, nihil habent ponderis, ut,

Quicumq; retinet corpus suum & animam, nihil ex substantia amisit.

Homo retinet post lapsum etiā corpus et aīam.

Ergo nihil ex sua substantia amisit.

R. Nego Maiorem, quia proprietates quædam substantiales amitti possunt, subiecto adhuc relicto, ueruntamen uiolato & non ita integro sicuti fuerat initio. Sicut magnes penitus amissa proprietate attrahendi ferrū, manet tamē lapis, uerum non talis, qualis antea saluis suis uiribus extiterat. Vinum mutatum in uappam manet, & tamen optima pars aut essentia expirauit.

Deinde ad Minorem. Retinet subiectū, quod ad crassiores & quasi externam speciem, sed destitutum plurimis proprietatibus, primitus ipsi inditis à Deo, ad necessarias & quidem omnium summās actiones.

Aliud.

Id quod retinet formam suam in agendo, non amisit præcipuas suas proprietates.

Homo retinuit formam suam in agendo,

Ergo

Corrup. nihil amissum. 131

Ergo non amisit precipuas suas proprietates.

R. Miror est falsissima, omnes enim sicut oves aberrauerunt, inquit Esaias. 53. Item, cogitatio cordis mala est omni tempore, &c. Et si enim aliquantulum in rebus externis mens cogitat, uoluntas expetit, cor affectus suppeditat, tamen in rebus diuinis, non modo nihil boni agunt iste uires in homine, sed contrarium potius & ad ignominiam Dei suamq; perniciem operantur. Imò in rebus externis quoq; ut supra demonstratum est, non retinet homo idem robur eundemq; agendi modum, quem ante lapsum habuit Adam.

DE SECUNDA COR-
ruptela.

Nimum sibi philosophia aut philosophotheologia arrogat, quæ contendit, tantum in homine accidentia quadam uitiata esse, non autem substantiam esse corruptam, quia non sit in nihilum negativè, ut in scholis dici solet, redacta. Sed uerbum Dei, pertingens usq; ad diuisiones spiritus & animæ, compagum ac medullarum, ut Patulus Hebræ. 4. loquitur, disertè pronunciat, etiam ipsam substantiam, in qua hærent accidentia, & ex qua actiones proueniunt, horribilit esse infectam, corruptam, adulteratam, peruersam, Testimonia sunt.

1. Exemplum primorum parentum, in quibus nuditas & fuga Dei, aliāq; multa non obscura præbent argumenta, substantiam ipsorum fuisse peccato uitiatam.

2. Psal. 51. Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, Loquitur autem Propheta de massa, ex qua ipse formatus est, quod ea fuerit non tantum res rea, id est dānata à Deo, sed sua natura etiā impura, immunda, ueneno peccati tincta, Rom. 7. Scio, quod non habitet in me, hoc est, in carne mea bonum. Carnem uero Paulus totam suam substantiā appellat, & dicit non modo in accidentibus carnis, sed in uniuersa quoq; substantia carnis nihil esse boni, hoc est, mundi et iusti, iudicio nimirum Dei, iuxta primam hominis formationē respondentis. Et Psal. 38. inquit Dauid: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Queritur autem de immundicie carnis suæ perinde ut Paulus, cum quidem uterq; iam renatus esset.

3. Causa & effectus, fons & riuulus sine dubio quandam inter se proportionem ac rationem habent, ita ut ex puro & uberrimo fonte, limpidus & magnus riuulus promanet, & e contra ex turbulento fonte ac paupere uena, aqua turbulenta ac tenuis, quam æstus solis facile absorbet, profluat. Sic Christus inquit, ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta

Et c. Sicut enim cogitationes cordis sunt immunda, ita etiam scaturigo earum, hoc est, cor ipsum est immundum, Nam ex effectibus de ipsa causa iudicium fieri solet.

Si substantia non esset corrupta, tum etiam actiones præstantiores fierent ab hominibus. Sed non est qui faciat bonum, ne unus quidē, Psal. 14. Nam etiam disciplina gentium honestissimarum, est imperfecta, & iuxta illud dictum æstimanda est, Quicquid non est ex fide peccatum est. Ergo substantia ipsa quoq; est corrupta, sicut docet Christus, Matth. 7. Non potest arbor mala bonos fructus facere. Item: quomodo potestis bonū loqui, cum sitis mali? Tit. 1. Infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum mens & cōscientia. Complectitur autem sine dubio Apostolus, substantiam & actiones. ita etiam, 2. Timoth. 3. inquit, Resistunt ueritati, homines corrupti mente. Item Roma. 8. Sensus carnis mors est, causam & effectus hic quoq; complectitur Paulus.

4. Oportet homines renasci Ioan. 3. Veterem hominem exui, cor nouum nobis dari Ezech. 36. Sed regeneratio ista spiritualis, non tantum est accidentium, uerum etiam substantiæ hominis, Ergo substantia hominis corrupta est unā cum suis accidentibus.

9. *Hæc corruptela, quòd tantum accidentia sint corrupta non substantia, extenuat peccatum originis, meritum Christi, & opus diuinum in hominis regeneratione, & tandem etiã in integritate restoratione.*

DE TERTIA CORRUPTELA.

Iste tandem scopus illis propositus est, qui anxie uerentur, ne homini post lapsum nimium uideantur adimere, ut concludant, hominem tantum esse uulneratum in natura sua, & bonas eius uires esse solummodo obnubilatas seu obfuscatas, aut impeditas non sublatas, perinde ut magnes allio tinctus ferrum non trahat, sed absterfo allio, rursus uires suas exerceat. Fons autem huius sententiæ patet, nempe philosophia, & praua applicatio comparationum, hoc est, nimia peccati originalis & hominis non renati extenuatio. Sed facilis & perspicua est refutatio ex fundamentis, quibus præcedentes duæ corruptelæ destructæ sunt.

Primum enim, non tantum uulnus quoddam natura hominis accepit ex peccato originis, sed amissa sunt plurima bona ex natura hominis penitus, nempe originalis integritas, iusticia, & ad res diuinas omnes absolutissima idoneitas, ut supra est probatum ex uerbo Dei.

Deinde successit uicissim in naturam hominis, positum

Corrupt. ūires tantū obscur. 135

positiua quadam alteratio, qua tota scetel & exuberat malitia & furore cōtra Deū, sicut Paulus dicit, nos esse inimicos Dei, Rom. 5. 8. Nos habere intra nos legem pugnantē cum Deo, Rom. 7.

Tertio sacra litera de hominibus non renatis ita loquūtur, quod si sint mortui peccatis. Etiā si auiē animalis uita exiguo tēpore in nobis adest, tamen spiritualiter reuera mortui uiuaq; cadauera sumus, hoc est quod ad res spirituales & uitā eternam. Item: Venundati sub peccatis. Filij seu mancipia Diaboli, hoc est, quos Diabolus à Deo auulsit penitus atq; in suā potestatē redegit, &c.

Comparatio igitur de uulnerato uiatore, hanc controuersiam non explicat, quia manifestū est, scopum eius præcipuum esse, declarare quis sit proximus. Phariseū enim propria iusticia tumentem uult pudefacere Christus. Deinde si maximè referatur ad naturā hominis corruptam, tamen magis perspicua doctrina de hominis deprauatione, ex alijs manifestis testimonijs scripturæ sanctæ petenda est. Nam eiusmodi comparationes habent suas quādam metas ac rationes, ultra quas extendendæ non sunt. Neq; est difficile animaduvertere dissimilitudines. Sauciatus ille non amisit penitus suam uitam. At nos peccato originis penitus amisimus Spiritualem uitam, imò etiam aternam, ita ut uiuentes

136 Corrupt. uires tantum obscur,
simus mortui. Sauciatus ille tantum in corpore
uulnera habet. At nos in ipsam animam uulnera
omnium maxima accepimus. Sauciatus amisit tan-
tum aliquid sanguinis, & roboris in corpore. At
nos ex corpore & anima totam illam iusticiam
Originis, & uires omnium prestantissimas in pri-
ma Decalogi tabula, perdidimus prorsus. Sau-
ciatus retinuit in sua natura aliquam uim, que
cooperari medicine adhibite potuit. At nos pec-
cato Originis ita sumus destructi, ut ne micam
quidem unam in corpore uel anima habeamus,
qua possimus cooperari Deo, nos per uerbum &
aquam regeneranti. Ioan. 1. Qui non ex uolunta-
te uiri, sed ex Deo nati sunt. Videndum igitur
est, ut hæc locutio, nempe nostram naturam esse
uulneratam, dextrè intelligamus, ne philosophia
hisce uerbis damnum peccati originis extenuet,
contra declarationem manifestam aliorum testi-
moniorum uerbi diuini.

Quarto, uulneratorum curatio non est regene-
ratio. Sed oportet nos regenerari Ioan. 3. Ergo
non tantum sauciata est nostra natura, uerum etiã
tam horribiliter perdita & destructa, ut noua
regeneratione Spirituali indigeamus.

Quinto pugnat hæc corruptela cum uera &
perspicua doctrina de effectibus & damnis pec-
cati originalis, & de hominis non renati pro-
pria

pria forma, deniq; etiam cum beneficio Christi et regeneratione, ideo iure explodenda est.

Idem uerò iudiciū est de obfuscatione uirium in homine.

Nam primū, plurimę sunt amissę, id quod pluribus hactenus à nobis tractatum est, neq; ea poterunt ulla sophistica euertere.

Secundò clarè scriptum est, Spiritum sanctum dare renatis noua dona, Deum dare cor nouum &c.

Tertiò, Residua uires in hominibus, non sunt tantū obfuscatae, sed etiam peruersę & perditę, malicia quadam erga Deum detestanda. Sicut Roma d. dicitur, φρόνημα τῆς σαρκός est inimicitia aduersus Deum. Sed ista aliquantò fusius supra explicauimus.

Non ergo conueniunt istę philosophicę comparationes de magnete tincto allio, & optimo speculo cæno commaculato. Nam ibi tantum medium quoddam, substantia & uiribus illęsis, interponitur, ne possit Magnes ferrum rapere, uel speculum formas rerum representare. Ablato enim hoc medio seu impedimento, rursus Magnes & Speculum exercent sua officia. At hominis imago in rebus diuinis, fracta & ablata est. Item natura humana tota est lepra originali infecta & perditę. Itaq; comparationes illę, ma-

gnitudinem huius controuersię non assequuntur
nec exprimunt.

CONTRARIA
PLURA.

Tribuere homini animali aliquam preparati-
tionem ad gratiam, cum Psalmus disertę pronun-
ciet, omnes homines esse inutiles, item Paulus
dicat, optimas hominis uires esse hostes Dei.

Aseuerare, liberos, ex renatis parentibus
genitos, sanctiores esse quò ad naturam suam at-
tinet, ceteris ex nō renatis procreatis, cum qui-
dem ad omnes mortales generaliter pertineant
hęc uoces, In peccatis conceptus sum. Item sumus
natura filij irę. Insuper quamuis renati habent
primitias spiritus sancti, & inchoatam obedien-
tiam, tamen manet in ipsis morbus peccati, qui
facit, ut omnes posterī in peccatis concipiantur
& nascantur.

Aseuerare, rationē semper optima dictare.
Quod primum non est uerum in rebus spiritua-
libus. Deinde etsi iuxta discrimen honestorum
& turpium, in rebus externis aliqua bona di-
ctat ratio humana seu animalis, tamen & non
semper uidet optima, & non rarò pessima
iubet.

DE FRUCTIBVS ET FINE
hominis non renati.

I. Ex principijs certis & ui ratiocinandi, artes inuenire, extruere, ornare, quarum magnus est usus in hac mortali uita.

II. Ex lege naturali quantulacunq; illa quidem adhuc reliqua est, & ex ratiocinatione, item exemplorum obseruatione leges disciplinae id est operum externorū secundae tabulae figere, & exercere morum honestatem, licet ea disciplina difficilis sit, & rara & imperfecta, etiam in optimis, taceo reliqua accidentia mala.

III. Politias & œconomias utcunq; administrare in externis rebus.

IIII. Peccata tamen contra primam & secundam decalogi tabulam maxima cōmittere. Sicut Paulus docet Gala. 5. Manifesta sunt opera carnis, adulteriū, fornicatio, immundicia, lasciuia, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentio, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestiones & his similia. Similem catalogum texit Roma. 1, & Christus Matth. 15. Iam confer præstantissimos homines inter omnes ethnicos siue non renatos omnibus seculis, nullum prorsus reperies post lapsum, qui ab istis peccatis fuerit omnino immunis.

140 Fructus corrupti hom.

Ea uero omnia Paulus uocat fructificationem mortis Roma. 7. & secundum carnem uiuere, Roma. 8. Nam etiam disciplina non renatorum, reliquaq; omnia, non pariunt uitam eternam, & tandem cum hac uita mortali intereunt.

Fines uero hominis non renati sunt.

I. Ut aliqua disciplina in societate hominum conseruetur, & cultura artium huic uitae prosit.

II. Ut gerat signa reatus in se, aliaq; extra se etiam contempletur, ut atrocitas peccatorum, magnitudo irae Dei, deniq; immanitas & potentia Diaboli aduersus genus humanum confiderentur.

III. Ut erudiatur homo non renatus ex uerbo Dei, de beneficio Christi omnium amplissimo, qui nos dilexit & redemit, cum adhuc inimici eius essemus Roma 5. Vocetur ad gratiam, regeneretur & saluetur. Vult enim Deus ex hac misera turba hominum, sibi colligere & sanctificare Ecclesiam, perpetuo se celebrantem. Et haec potissima causa est, cur Deus patiatu naturam hominis corruptam, per parentes in mundo propagari.

IIII. Ut damnentur omnes, qui non fuerint baptisati, & non crediderint in Christum Mar. 16. Ioan. 3.

CONTRARIA.

Tribuere homini non renato iusticiam uniuersalem, Item asserere non renatos sola obseruatione legis nature posse saluari, Biliccius, Sacramentarij, &c.

VIII.

DE COMPOSITIS QVIBVSDAM
AN SINT IN HOMINE NON
renato aliquæ de Deo noticiæ,
et quales.

Vetus etiam inter philosophos disceptatio est, an noticiæ, præsertim uerò de Deo, nobiscum ex parentibus nascantur, an uerò postea, siue institutione, siue ratiocinatione addiscantur? In Theologia autem, ubi de uera & solida Dei noticia diseritur, difficilior quæstio est.

Qui aliquam obscuram noticiam, uel somnitè potius de Deo naturaliter cum hominibus nasci existimant, rationes istas considerant.

1. Roma. 2 scriptum est, opus legis in cordibus hominum scriptum est. Etsi autem præcipuè id de secunda tabula Decalogi intelligi conuenit, tamen obscuram aliquam umbram primæ non excludere uidetur, licet eam non possit natura humana perfectâ reddere, imò aberret in cogitationibus suis propter caliginè naturalè Rom. 1.

142 De noticijs natural.

II. Omnes gentes, quantumuis ferae & barbaram, senserunt aliquod esse numen superius creaturis, quod sit ab homine colendum, etiamsi de uera eius substantia & uoluntate nihil recti scierunt, & idolomanijs uerum Deum horribiliter blasphemarunt.

III. In omnibus etiam non institutis de uero Deo, naturaliter in tetris facinoribus, est stimulus conscientiae, testificans esse Deum quendam, uindictam scelerum, etiamsi rabies humana interdum hoc testimoniū excutere conatur.

Qui uerò nō existimant, ullam opinionem, quantumuis incertam de Deo in mente hominis naturaliter reliquā esse, istas ratioēs sequuntur.

I. Quod Paulus Roma 1. asserit, ex ratiocinatione tantum, hoc est, ex operibus huius mundi, & non ex naturalibus noticijs homines statuere esse Deum quendam, & esse omnipotentem.

II. Quod nullus hominum eam noticiam sua industria aut sapientia excolere potuerit, ita ut ad ueram Dei noticiam peruenisset, omnes potius idola coluisse, & Deum cōtumelia affecisse.

III. Quod principia prima sicut & omnia seculina magnam copiam & potentiam continent.

IIII. Quod omnes ruunt praecipites in contemptum Dei etiam cum ratiocinando tum legibus, tum experientia mirabilium prodigiorum

Et pœnarũ, et deniq; uera doctrina de uno Deo sunt informati.

V. Quòd Paulus Acto. 14. et 17 uel maximè hoc argumento à primis principijs uti debuisset, Sed utitur tantum sumpto ab effectibus aut experientia. Sic et passim scriptura ab effectibus: Qui oculum fecit, ille non uideret? Et ab experientia, unam partem trunci exussisti, ex reliqua Deum fecisti. Ego tibi do oleum et frumentum. Ego prædico futura, facio pluere in uno loco, in alio non.

VI. Quòd uerendum sit, ne nimium uiribus hominis non renati attribuatur.

Sed non est hæreticus existimandus, utram quis sententiam sequatur, modò id faciat modestè et sine fraude, Nam et Lutherus in suis scriptis liberè in hac parte agit, neq; est utrilibet sententiæ obstrictus. Pleriq; autem in priorem sententiam inclinant, quia illud carnale discrimen honestorum et turpium, obscuram aliquam de aliquo Numine opinionem, ut à quo sit illa carnalis lux, et qui in ea sit respiciendus, simul complectitur.

Metæ uero istius noticiæ naturalis siue ex innatis principijs extractæ, siue tantum ab extractæ, sunt, esse aliquo à numen superius crea-

turis, et gubernare creaturas, uindicare scelera, quæ tamē ipsa noticia ualde languida ac fluctuans est. Sed quod unicuique sit ille Deus essentia, quodque tres existant persone in illa unitate essentia, & quomodo uelit coli uerus Deus, mens humana neque per se, neque ex ulla carnali ratiocinatione operū ullorum Dei in mundo, absque uerbo Dei & luce diuina, indagare aut assequi potest. Tantum uerò uel ex noticijs naturalibus uel ex creaturis Dei rationi humane subiectis, & mirabiliter cum prima causa colligatis, eamue referentibus aut testificantibus colligit, reuera essentiam, rerum conseruatricem & gubernatricem, esse bonam, esse uindicem flagitiorum, sicut Roma. i. Paulus affirmat, uirtutem & diuinitatem, hoc est, quod sit Deus, & quod sit potens, ex opificio mundi colligi posse. Vt uero progredi non potest. Imò uero sua malicia hæc principia deformarunt homines confictis plurimis Dijs, item falsis ac blasphemis cultibus contra uerum Deum, ut ex hoc factis sapientissimorum in hoc mundo hominum appareat, de uera Dei essentia & uoluntate, nihil certi ab ipsis potuisse statui, & ex obscuro somnio de Deo, horrendas idolomanias esse natas.

Argumentum.

Est aliqua Dei noticia in non renatis naturaliter,

liter, Ergo homo naturaliter uerum Deum, uti est, cognoscere, & sese ei accommodare potest.

Respondeo. Neganda est consequentia. Nam noticia est obscura, & malicia mentis est supra omnem modum terra. Ideo Paulus inquit, gentes omnes euauisse in cogitationibus suis, & factas esse idololatrias. Sobriè itaq; & modestè de hac naturali Dei noticia sentiendū & loquendū est, ne plus iusto ei ascribamus. Manet autem fixum & ratum, noticiam de unitate essentiae, & trinitate personarum, tantum ex uerbo Dei petendam esse.

VTRVM EODEM MODO SE HA-

beat natiuitas liberorum ex renatis,
id est Christianis, uel non renatis,
id est gentilibus & impijs parentibus.

Certum est, iusticiam renatorum & credentium in Christum, esse imputationem impletionis legis per Christum, nostra uice praestitae, quam fide apprehendimus, Rom. 4. Discernenda igitur est nouitas in natura iustificatorum in hac uita, quae est fructus imputatiuae illius iusticiae. Nouitas etiam haec per Spiritum Sanctum in nobis tantum in hac uita inchoatur, non absoluitur, cui quidem rei uita aeterna est destinata.

146 De lib. renat. & non renat.

Ex hisce mediocriter ad questionem responderi poterit.

Cum restauratio nostrae naturae, dum hac aura fruimur, tantum incipiatur, non perficiatur, radicitus extirpato & deleto peccato ex tota nostra substantia, non possumus scire, neque necesse est scrutari, quatenus uel de animae uel de corporis sordibus, quas habent de peccato originis, decedat aut emendetur. ideo retinenda est sententia in sacris literis expressè tradita, quòd omnes homines pariter, quotquot ex coniugio propagamur, simus labe originis plusquam ullus hominum perspicere aut explicare norit, corrupti, perdit, & destinati aeternae damnationi, nisi fiat regeneratio & remissio peccatorum per beneficium Christi. Hanc sententiam confirmat Dauid, Psal. 51. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Erat autem Dauid ex renatis & sanctis parentibus prognatus. Item Paulus, Ephes. 2. Eramus natura filij irae. Loquitur autem de omnibus hominibus sine discrimine. Huc pertinet etiam uox Christi. Nisi quis renatus. Item: baptisate omnes gentes. Nihil itaque differunt hac quidem in parte liberi Christianorum & gentilium, utriusque lepram peccati originalis in se habent, utriusque lauacro regenerationis indigent. Hae profunt nobis, ad
 magna

magnitudinem peccati originalis cōsiderandam, & ne existimemus aliquam spirituali iusticiæ partem, in ipsa natura hominū iam post lapsum propagari.

DE REGENERATIONE
hominis ueteris

Ex quanta dignitate homo sit deiectus, & in quantum pelagus & abyssum malorum sit immersus, qua potuimus breuitate & perspicuitate auxiliante Deo proposuimus, nūc uerò immensa Dei misericordia, bonitas, potentia in regeneratione hominis ueteris, uicissim cōsideranda & discenda est. Nam post lapsum hominis nihil maius, nihil augustius, nihil salutaris a Deo est gestum, quàm quòd filius Dei factus homo, precioso suo sanguine nos à peccatis abluir, à Satanā redemit ac liberauit, & fontem regenerationis nostræ baptismum aperuit aq; instituit, cuiq; ministros per totum terrarum orbem ablegauit, & adhuc in mundo ista ingentia bona benignè dispēsat & communicat. Pro hoc amplissimo beneficio flexis genibus perpetuo gratiarum actionem ardentem erga Deum sonare debebamus, eumq; precari, ut & posteris nostris & cunctis mortalibus in omnibus mundi partibus habitantibus, id beneficij clementer exhibeat.

Et si autem hoc opus Dei, ut alia quidem omnia, rationi humane ridiculum penè uideatur, ac profane gentes existiment, esse commentum quoddam fanaticorum hominum, tamen nos ex uerbo Dei ueracis & omnipotentis, hoc salutare opus Dei in nobis aestimemus, magnificiamus ac rectè usurpemus.

Fluit autem hæc doctrina ex locis de pœnitentia, de iustificatione, de baptismo. Nam regeneratio coniungit ista omnia.

Sequemur autem usque ad metas, ut omnia sint planiora, & facilior postea sit tractatio hominis renati, qui nimirum ex lauacro regenerationis nascitur.

SERIES PARTIVM.

1. An sit aliqua hominis regeneratio.
2. De uocabulis.
3. Quid sit.
4. Quotuplex.
5. Vnde sit.
6. Per quæ media fiat,
7. Quomodo fiat regeneratio.
8. Qui effectus & quæ bona sint regenerationis.
9. De compositis quibusdam.

I.

AN SIT ALIQUA
regeneratio.

Quòd sit aliqua regeneratio ueteris hominis in mundo, diuinitus sancita & tradita, primum testatur concio Christi luculenta, Ioan. 3. Amen amen inquit dico tibi, nisi quis natus fuerit de nouo, non potest uidere regnum Dei. Est autem asseueratio grauis præfixa, et necessitas atq; utilitas simul mōstrata, nempe quòd prior siue carnalis natiuitas, sit coram Deo rea ac damnata, nec habeat locum in uita aeterna. Regeneratio autem adferat salutem & bona cælestia.

2. Mandatum Christi uniuersale extat, Ne in orbem uniuersum, Matth 28. Marci. 16.

3. Ecclesie Christi testimonium, & obseruatio manifesta est, quæ per uerbum & sacramenta regenerationem accepit & usurpauit.

4. Prophetie ac typi ueteris testamenti idem probant, in nube enim baptisatos esse israelitas, Paulus docet, 1. Cor. 10. & diluuium significare baptismum Petrus monet. 1. Episto. 3. capite, & hac pertinent circumcisio, sacrificia & alia.

CONTRARIA.

Ethnici, Turcæ, Iudæi, negant eiusmodi regenerationem spiritualem hominis à Deo esse institutam.

II.

DE VOCABVLIS.

Regeneratio autem hoc in loco, non significat corporaliter reuerti in uterum matris, ac denuo nasci, ut Nicodemus patabat, sed spiritualem re-nascentiam, similitudine quadam corporalis natiuitatis declarat, ut Christus interpretatur, quod nimirum homo, ex matre naturali in peccatis cōceptus & natus, in matre ista spirituali nempe in baptismo, per uerbum efficaciam Dei, spiritualiter mundus à peccato renascitur, hoc est, accipit remissionem peccatorum, fit filius Dei, templū Spiritus sancti, & heres uitæ æternæ, etiam si in massa hominis adhuc remanet labes originalis. Cōprehenditur igitur sub hac uoce generali, cōuersio hominis ad Deū, iustificatio, et effectus, nempe inchoatio nouæ uitæ per Spiritū sanctū.

Testimonia de hac regeneratione extāt, Ioan. 1. 3. Titum 3. 1. Pet. 1. 2. 1. Cor. 4. 1. Ioan. 5. & alijs locis.

Opponitur igitur hæc spiritualis regeneratio carnali natiuitati, quæ est peccatis sordidata, & coram Deo, & destinata morti.

Matth. 19. Christus uoce regenerationis utitur pro tota hominis instauratione seu glorificatione, in regeneratione, inquit, cum sederit Filius
homo

hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Sed obseruandæ sunt & aliæ descriptiones regenerationis istius spiritualis, ut γεννηθήναι ἀνωθεν, Ioan. 3. Aliqui denuo, aliqui è supernis gigni transferunt, res eodē tendit, quia est cæleste & diuinum opus non humanum.

Lauacrum regenerationis Tit. 3. quia ministerio baptismi peccata abluuntur, & homo fit noua creatura, 2. Cor. 5.

Renouari, & induere nouū hominem Ephes. 4. Renouamini Spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundū Deum creatus est in iusticia & sanctitate uera. Idem est exuere ueterem hominem, Colos. 3. Non potest enim exui uetus Adam sine illa regeneratione. Fructus autem regenerationis sunt bona opera, seu inchoata noua obediētia. Item induere Christum, Galat. 3.

Plantatio Patris cælestis, Matib. 15.

Plantatio cælorum, Esa. 51.

III.

QVID SIT.

Regeneratio in Ecclesia Dei est actio, p̄ficuo uerbo Dei instituta, qua per uerbū et Sacramētū certū uerbo additū, Deus ipse hominē carnalem

Spiritualiter nouum seu iustum & sanctum format, atq; in suum regnum transfert, hoc est, auferit ab eo peccatum, & iram suam, ac uicissim impertit ei iusticiam & gratiã suam, eripit eum ex potestate & regno Diaboli, & donat ei Spiritum sanctum, & ius hereditatis eternæ, accendit in eo nouas uires ad inchoandã nouam obedientiam Deo placentem.

Fontes huius definitionis sunt uerba baptismi, Matth. 28. Marci. 16. Ite docete omnes gentes, Baptisantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus sancti, Qui crediderit & baptisatus fuerit saluus erit, &c. Item, Ioan. 3. Titum. 3. & similes loci.

CONTRARIA.

Imperfectæ definitiones, ut regenerationem esse ritum Ecclesiæ, discernentem populum Dei ab alijs gentibus. Tantum enim unicus finis describitur, qui non est principalis huius actionis.

III.

QUOTVPLEX.

Sicut una & eadẽ est doctrina in uerbo Dei de iustificatione hominis peccatoris coram Deo, ita etiam una & eadem est regeneratio omnium omnibus ætatibus, Sed quia tempus discernitur, & ritus ipse externus, applicans & obfignans regenera-

regenerationem, uariat, ideo licet dicere, esse regenerationem ueteris, & esse regenerationem noui testamenti, non quòd ipsa re, efficatia aut precipuis donis uariant, sed ritus peculiari Dei consilio sit mutatus.

2. Alia uera est, alia falsa.

Vera est Ecclesie Dei regeneratio.

Falsa est, Iudæorum post Messiam exhibitum & Turcorum lotio supersitiosa sine uerbo Dei, quæq; reuera non est regeneratio.

V.

VNDE SIT.

In definitione expressè diximus, regeneratio nem esse actionem à Deo institutam, & quam Deus ipse etiam perficit, sed mediatè iuxta comunem Ecclesie Dei cursum.

Promerens nobis hominibus istam mirabilem & salutarè regenerationē, est Christus. Quem admodum enim fructū suæ intercessionis testatur esse spiritum sanctum Ioan. 16. Ita etiam hoc opus spiritus sancti, nempe ablutionem à peccatis eadem ratione peperit. Nam si absq; hoc Mediatore & expiatore fuisset, qui gratiam Dei, iusticiam, & uitam aternam nobis acquisiuit, nulla esset per uerbum & baptismum tantorum bonorum applicatio & distributio.

In nouo testamento, & reuelat Euangelij uocem Christus, & iubet eam in totum mundum efferri, simulq; baptismum sancit. In ueteri idem λόγος est propinqua causa, uocem Euangelij sonans, & addens certa quaedam signa externa, applicantia uerbum & dona Dei. Sed quod filius agit, etiam pater & Spiritus sanctus, obseruata tamen personarum distinctione, agunt.

Esse diuinum opus regenerationem, Christus Iohan. 3. docet, cum inquit, oportere homines ἐνωθεν, denuo uel è supernis hoc est diuinitus renasci, id quoq; significauit Spiritus sanctus, in baptismo Christi uisibiliter in baptizatum descendens, & aliàs Apostolis baptizantibus, Spiritus sanctus mirabiliter ex cælo effusus est, loq; per uaria dona manifestauit, sicut testatur historia in Actis Apostolicis.

Iohan. 1. scriptum est, Qui non ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Dei enim opus est nõ ullius creaturæ, hominem quasi nouum fundere aut creare potius.

De tota Trinitate inquit Christus, Ite docete omnes gentes, & additur, baptizantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus sancti Matth. 28. Marci. 16. Non est igitur ista regeneratio ali qua temeraria actio, ex superstitione nata, ut plerq; lustrationes Ethnicorum, sed est ipsius
filij

ſtj Dei institutio. Et Ioannes Baptista inquit, se à Deo reuelationem peculiarem, & mandatum de inchoando baptismo accepisse.

In nomine autem Dei baptisari, significat ex Dei mandato, item ipsius efficaciam & presentiam baptismum administrare.

Et maiestatem huius operis auget, quod Pater, Filius & Spiritus sanctus se uolunt in hoc opere tanquam presentes & efficaces nominari & celebrari. Obseruandum & hoc est, quod duæ res copulantur, nempe doctrina & baptismus.

Tribuitur etiã interdũ hoc opus spiritui tantũ synecdochicũs, hoc est, ne excludantur tamẽ ceteræ diuinitatis personæ, ut Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, & Paulus Tit. 3. inquit, Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis SPIRITVS SANCTI.

Impulsus Dei sunt, dilectio generis humani, et meritiũ sui filij, sicut ipse Christus in cõcione ad Nicodemum exponit, Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitũ daret, &c.

Ministri Dei in hoc opere, quod quidẽ mediatẽ uult peragere, sunt homines, quibus partes docendi uerbũ Dei & administrãdi Sacramenta diuinitus sancita ac uerbo adiuncta, legitimẽ demandatæ sunt, licet in casu extremæ necessitatis quilibet pius ministeriũ illud obire queat, modo ad ritẽ & iuxta uerbum Dei faciat.

156 Vnde regeneratio.

In nouo testamēto primus præco Mesiæ exhibitus, & minister baptismi fuit Ioannes Zachariæ filius. Deinde sequebantur Apostoli, & septuaginta discipuli Christi, inchoantes baptismum Christo mandante uiuo adhuc Ioanne. Quod autem Christus ipsemet non baptizauit homines, factum est, ut testaretur, se per aliorum ministerium quoque efficacem fore, præsertim cum esset breui tempore mansurus in terris. Apostolos sequuntur reliqui uerbi Dei ministri, usque ad finem mundi.

In ueteri autem testamento, primum ipsi Patriarchæ fuerunt Sacerdotes, hoc est, doctores suæ Ecclesiæ, & qui accommodarunt typos à Deo institutos, ut, mactationem uictimarum, circumcisionem &c. Deinde uero Prophetæ & Sacerdotum turba, item Ecclesiastica forma in populo israelitico constituta, subsequuta est.

Porrò ista organa regenerationi huic spirituali nihil conferunt, tantum enim uerba proferunt & aqua tingunt, sed qui per hoc ministerium regenerat eorumque plantationi dat incrementum Deus est. Sicut Ioannes disertè inquit, Ego baptizo aqua, qui post me uenturus est, baptizabit spiritu sancto & igni, hoc est, testatur, sese tantum esse ministrum, sed Christi
stus

stum dare huic ritui effectum, Spiritum sanctum & novos motus cum uoluntate Dei consentientes.

Hæc explicatio dignitatem baptismi commendat, & simul de usu nos confirmat. Non igitur iudicium faciamus de hac actione ex simplicitate ritus, sed quòd Deus author est, & quòd nõ modo uerbum suum adiunxit, uerum etiam promissit sese adfuturum & ingentia bona largiturũ. Nam soli sapienti & omnipotenti Deo ita uisum est, tam simplici ritu per uerbũ suum, rem tantam perficere, ut nimirum confundat stolidi & inualidi mundi in suis rebus inanem magnificentiam.

CONTRARIA.

Dicere hanc regenerationem tantũ esse commentum humanum, ridiculum & explodendum, sicut sentiunt Ethnici, Turci, iudæi. Sed aliter nos docent sacræ literæ, ut dictum.

Donatisticus furor, quòd asseuerarunt effectum regenerationis pendere ex ministri hominis qualitate. Sed nequaquam ex ministri dignitate uel indignitate pendet regeneratio, uerũ ex Deo & ipsius uerbo. Minister tantũ externa præstat, recitat uerba institutionis, lauat aut tingit aqua. At Deus peccata adimit, & donat iusticiam, Spiritum sanctum & uitam æternam.

Argumentum ipsorum.

Spiritus sanctus non datur ab homine malo.

Spiritus sanctus datur in baptismo.

Ergo baptismus nō potest dari ab homine malo.

Respondeo ad Maiorem. Nec boni nec mali ministri Spiritum sanctum largiuntur, Sed pater & filius tantum. In ministerio enim Apostolorū est datus Spiritus sanctus à Deo, ipsi non dederunt cuiquam, & gravissimè obiurgatur Simon Magus, qui donum Spiritus sancti putabat esse opus humanum, cuius facultatem ipse pecunia quadam mercari conabatur. Acto .8.

Deinde ad Minorem, diuersa hīc est subsumptio, nam Minor in genere dicit Spiritum in baptismo dari, id quod intelligendum est de Deo. Non igitur subsistit conclusio.

Papistica consecrationes baptismi, quasi ipsi suis illis ritibus fontem regenerationis efficere possent meliorem: Sunt autem Biblica superstitioes, contumeliose in Deum, authorem baptismi. Schuuenckfeldismus. Negat enim ministerium indignorum esse efficax. Et negat Deum ista per media agere.

VI

PER QUÆ MEDIA FIAT
regeneratio.

Alligauit Deus regenerationem spiritualem
certis

certis medijs, ut actio magis esset conspicua, & firmiorem consolationem præberet. Media autem sunt duo, Verbum nempe patefactum diuinitus, & ritus externus ipsi uerbo immediate ab ipso Deo copulatus.

Verbum autem idem est omnibus sæculis in genere quo ad propriam et germanam sententiam. Quod enim Christus inquit, Qui crediderit saluus erit, hoc Moses ita effert, Abraham credidit, & imputatum est ei ad iusticiam Genes 15. Vna enim & eadem est semper iustificationis ratio.

Ritus autem uariat, quia Deus uoluit alios esse ritus externos in ueteri testamento ante Messiam exhibitionem tanquam typos, alios in nouo testamento Messia donato. In ueteri ante circumcissionem fuerunt mactationes uictimarum, in quibus sonuit uerbum Dei, & diuinitus hostie accendebantur & conflagrabant. Postea successit circumcisio, & uaria sacrificia & expiationes. in Ecclesia Israelitica, per quæ media una cum uerbo Deus ueram hominum conuersionem ac regenerationem siue reconciliationem sine dubio operatus est & confirmauit.

In nouo testamento, baptisimus est externa actio, annexa uerbo, qua homo renascitur, hoc est, recipitur à Deo, & fit templum Spiritus sancti, ac ciuis regni cælestis.

Non igitur debent ea diuelli, quæ Deus coniunxit. Seorsum quidem promissio gratiæ aliàs traditur, uerum in regeneratione, de qua modo uerba fecimus, ritus ipse à promissione nequaquam est distrahendus, quia ipse Deus copulauit. Eamq; ob causam sacramenta rectè dicuntur uerba uisibilia. Nam promissio, externa quadam actione incurrit in oculos & quasi ea uestitur.

Subiectum, quod regeneratur, est homo carnalis, uenundatus sub peccatum, filius iræ Dei, mancipiū Diaboli & inferni, inimicus Dei, sicut id supra ex uerbo Dei demonstrauius. Ex hisce autem epithetis patet, hoc subiectum in presenti actione prorsus passiuè se habere. Sicut enim in generatione carnali, factus in utero matris se passiuè habet, Quid enim massa mortua sua uitæ cooperaretur? Ita etiam in hac spiritali regeneratione, in qua homo per sese est mortuus peccatis, tantū accipit à Deo beneficia, & Spiritus sanctus donat nouas uires, nouam uitam, sicut Ioannes disertè inquit, Qui nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt, Ioan. 1.

Poterant quidem adulti descendere in Iordanem Ioanne baptizante, sed id non erat regeneratio. Deus autem solus erat qui regenerabat, imò qui etiam in adultis accendebat eam uoluntatem,

latem, ut expeterent baptismum. Nam Christus perspicue inquit, Nemo uenit ad me, nisi quem pater traxerit, Ioan. 6.

CONTRARIA.

Enthusiasmus, repudians uerbum & Sacramenta in hominis regeneratione, sicut etiam Stenckfeldus asserit.

Ethnicæ, Iudaicæ, Thurcicæ lotiones & circumcissiones, quæ non habent uerbum Dei.

Baptisare cāpanas & altaria, ut faciunt Episcopi aut Suffraganei, serui Antichristi Romani.

VII.

QUOMODO FIAT REGENERATIO.

In causa formali regenerationis, primum due consideranda sunt, nempe externa actio à Deo tradita. Deinde interna, inuisibilis, spiritualis, & potissima operatio.

Externa fit per ministrum Ecclesie (excepto necessitatis casu ut dictum) qui sonat uerbum Dei, & aqua hominem tingit seu perfundit. Verbum est quod ritui quidem annexum est, Ego te baptiso in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Testatur autem baptisans, sese non id facere suo arbitrio, sed ex præcepto Dei. Deinde se non tantum externam istam actionem exhibere, uerum internum regenerationis opus à potentiori effici, nempe à Patre filio & Spiritu Sancto.

Tertiò testatur, Deum sese baptifato, & vicissim baptizatum se Deo deuincire, ita quidem ut baptifatus tâquam receptus in gratiam à Deo, liberatus à sordibus peccatorum, & ut breuiter dicam, summis beneficijs ornatus, sciat sese huic Deo esse dicatum & mancipatum, huic præstandam esse obedientiam. Vicissim autem Deus hoc fœdere confirmat, sibi baptizatum curæ esse futurum. Debet autem alijs quoq; ibi sonare, præsertim uero apud adultos, doctrina de conuersione hominis ad DEVM.

Interna uerò & præcipua actio, et quidem ipsa regeneratio hominis, cuius mediũ est actio illa externa, fit inuisibili & omnipotenti modo ab ipso Deo patre, et filio et Spiritu sancto, in qua actione peccata auferuntur, & donatur iusticia, Diabolus profligatur, & donatur spiritus sanctus, uires etiã nouæ creantur, et lux acceditur, ut inchoetur amor Dei, inuocatio, patientia in cruce, & reliqua bona opera in decalogo præscripta.

Mira autẽ est copulatio externæ & internæ actionis. Nam Deus, ut res tam mirabilis & ardua aliquo modo in oculos humanos incurreret, fidemq; magis excitaret & confirmaret, externũ ritum suæ arcanae, diuinæ & omnipotentis operationi coniunxit, ita ut non alio (quod quidem ad communem rationẽ attinet) modo uelit homines

denovo gignere, quàm tali, nimirum per uerbum suum & eiusmodi externum ritum.

Secundo. Sicut baptismus de duabus rebus testimonium dicit, primum de peccatis, quibus homo pollutus, indiget emundatione, & de ablutione hoc est remissione peccatorum, perinde ut circumcisio de pollutione naturali, & de expiatione per sanguinem uenturae hostiae docebat: Ita etiam in hac actione regenerationis, apud adultos praesertim, utraq; doctrina sonare debet, nempe lex de peccatis interioribus & exterioribus, & Euangelium de remissione peccatorum gratuita per Christum & de instauratione corrupti hominis. Praecipuum autem locum in hac actione habet uox Euangelij, externa etiam actione remissionem peccatorum, partam per obedientiam Christi, nobis applicans atq; obsignans. Huc pertinet illa testimonia, Ioannes praedicabat baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum *Luce. 3.* Praedicare enim baptismum poenitentiae, est docere de cognitione suorum peccatorum, & deinde de fide in Christum, hoc est de lege & de Euangelio. Item baptizabantur in Iordane confitentes peccata sua. Hic etiam legis & Euangelij effectus recitantur, & congruunt cum hac doctrina Ioannis, quae praecedit, poenitentiam agite, appropinquauit regnum caelorum *Matt. 3.* Conuenit & Petri conuio Acto. 2. Poenitentiam

agite, & baptifetur unusquisq; uestrum in noa mine Iesu Christi in remissionem peccatorum.

Tertiò. Porrò quia in regeneratione promissio gratiæ addita est externæ actioni, ideo fide regeneratio accipienda est. Debet autem in hac quidem actione, fides ad duo obiecta sese extendere, primum ad uerbum seu promissionem diuinam, quæ ibi proponitur, Demde etiam ad ritum seu actionem illam externam, uerbo diuinitus coniunctam. Alia enim res est, quando simplex promissio Euangelij proponitur, alia quando est uestita quasi eiusmodi externo ritu. Verba perspicua sunt, Qui crediderit, & baptisatus fuerit, saluus erit, Marci. 16.

Quartò, omnes mortales, sine omni proleptia pertinent ad hanc regenerationem, quod ad ipsum ius seu promissionem diuinam attinet, sicuti etiam omnibus est necessaria, ob communem labem, quam ex parentibus nostris trahimus. In nouo Testamento clarè inquit filius Dei: Baptisate omnes gètes, Matth. 28 & cõsonant hac uerba uetustissima propheciæ: In semine tuo benedicetur omnes gentes Nam per baptismũ, Christi beneficium applicatur. Non est igitur distinctio: tam Turcorum aliarumue gentium, quàm Christianorum liberi, pertinent ipso iure seu promissione Dei ad regenerationem, eaq; opus habent,

bent, modo adferatur ad eam, aut ueniant adulti. Alia Dei iudicia non debemus scrutari.

Quintò. Semel tantum externo isto ritu fit regeneratio, quia non mandauit Christus iterationem, ut in cœna dicitur, Quotiescunq; feceritis. Deinde Ecclesia Christi omnibus ætatibus tantum unicum baptismum impertijt, & respondet hæc actio circumcissioni. Etiam si autem reuocatio uirtute Spiritus sancti fit per totam uitam, & sunt incrementa Sanctorum, tamen fit in eiusmodi regeneratione acceptatio coram Deo sufficiens, imputatur iusticia per Christum acquisita, quæ nos iustos efficit & heredes uitæ æternæ. In altera autem uita, radicitus ex natura hominum extirpabitur peccatum, & fiet tota substantia etiam iusta, obediens & placens Deo.

Sextò, Gestus & alij ritus, qui adhibentur ex arbitrio hominum ad eam actionem, quam destinauit Deus regenerationi, non sunt de substantia regenerationis, ac remouendi sunt superstitiosi & impij ritus, quales multi in usu sunt apud Papistas.

CONTRARIA SVNT.

Mutare formam baptismi, sicut Valentiniani in nomen ignoti Dei baptisarunt.

Diuellere promissionem gratiæ & hanc æternam actionem, in ista quidem regeneratione,

166 Contra. formæ regenerat.

tanquam Deus non sit efficax per hoc medium,
quia Christus ipse copulauit.

Iterare ritum, ut Anabaptistæ contra insti-
tutionem Christi faciunt.

Aseuerare, ethnicorum liberos non eadem
ratione, qua Christianorum ad regenerationem
pertinere, ut ex Sacramentarijs quidam affir-
mant. Cum enim Christi beneficia ad totum mun-
dum pertineant, sicut Ioannes inquit, Ecce agnus
Dei, qui tollit peccata mundi, sine dubio etiam
omnes ex æquo ad ea media pertinent, quæ hæc
amplissima dona exhibent & applicât. Et diser-
tè inquit Christus, Baptisate omnes gentes. Indi-
gent etiam pariter regeneratione sanctorum &
ethnicorum liberi.

Argumentum.

Ero Deus tuus & seminis tui post te.

Ergo sanctorum liberi habent iam Dei grati-
am ante regenerationem, & magis pertinent ad
regenerationem, quàm non renatorum.

Respondeo. Nego consequentiam. Nam anto-
cedens est promissio data patribus in ueteri Tes-
tamento, de conseruatione Ecclesiæ Dei in ip-
sorum posteritate, idq; propter exhibitionem
Messiæ, qui debebat ex ipsorū familia nasci. Sed
iam Messias uenit, Non est igitur Ecclesiæ am-
plius certæ familiæ alligata. Genus itaq; huius sen-
tentia

tentie tantum ad nos pertinet, quòd Deus sit in mundo Ecclesiam aliquam, sese ex reuelato uerbo agnoscentem & celebrantem, contra omnes furores huius mundi & Diaboli conseruaturus. Hinc manifestum est, multò plura conuerri in consequens, quàm in antecedente fuerunt comprehensa. Hoc autem discriminis est inter liberos Christianorum & ethnicorum, quòd Christiani, cum sint membra & ciues ueræ Ecclesiæ Dei, & habeant uerbū Dei & Sacramenta eius, mox suos liberos ad baptismum adferant, ethnicorum uerò liberi, cum parentes ipsorum sint extra Dei Ecclesiam, non tam cito ad baptismum Christi ueniunt, & aut perseuerant in parentū impietate, aut tardius Ecclesiæ Dei doctrinā & Sacramenta amplectuntur. Verùm ista tantum misericordiæ diuinæ adscribenda sunt, non natiuitati ex pijs parentibus, quia Ioannes disertè inquit, Qui non ex sanguinibus, Ioan. 1. Et tam nascuntur filij iræ liberi Sanctorum parentū, quàm ethnicorum, Ephes. 2. Tam etiam damnantur illi in æternā, nisi regenerentur, aut Christo in uera fide commendentur, quàm hi, sicut testatur Christus, Qui non crediderit, condemnabitur, Marci. 16. Libenter tamen credimus, infantes, qui moriuntur in utero matris uel in ipso partu ac precibus piorum Christo cōmendantur, etiam

saluari, iuxta promissionem, ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo quidquid petierint, accipient, &c.

Aliud.

Si radix sancta & rami. Roma. 11.

Ergo Christianorum liberi ante baptismum pertinent ad Ecclesiam Dei.

Respondeo ad antecedens, Paulus ibi Iudaeos & gentes confert. Radicem appellat Iudaeos credentes, rimum uero posteros credentes, non autem incredulos, & testatur in utraq; gente Deum habere Ecclesiam suam. In utraq; gente gratis homines fide in Christum iustificari, & non esse propter uocationem & dona accepta à Deo contemnendos alios. Item, puniri non tantum alios propter incredulitatē, sed etiam Ecclesiam Dei degenerantem.

Ascuerare quòd Chrisma & alia ineptia sint substantia baptismi, ut stulti papistae delirant.

VIII.

DE EFFECTIBVS, BONIS,
ET DONIS REGENERATIONIS.

Ingentes & amplissimi fructus ex regeneratione ista Spirituali ad omnes homines redeunt. Aliquam enim renouationem seu restaurati-

nem

uem imaginis diuinæ, quam peccato amiseramus, in hac uita nobis adfert, sicut Paulus dicit, Renouari spiritum mentis nostræ & indui nouum hominem, & creari secundum Deum in iusticia & sanctitate uera. Ephe. 4. Idem Col. 3. uocat exuere ueterem hominem cum operibus suis, & induere nouum, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Et 2. Corin. 3, Transformari in imaginem Dei. Sed hæc generalia paululū euoluenda sunt, ut rectius intelligi queant.

Primum, regeneratio ista spiritualis applicat, adfert, & obsignat iusticiam imputatiuam, hoc est, perfectam legis obedientiam à Christo præstitam in nos transcribit ac deriuat, Ephe. 2. 4. Rom. 3. 4. 10. & hoc Paulus uocat induere Christum per baptismum, hoc est, fieri participem omnium bonorum eius, quæ nobis sua passione & obedientia peperit. Huc pertinet remissio peccatorum coram Deo, Acto. 2. Agite pœnitentiam & baptisetur unusquisq; in nomine Christi, in remissionem peccatorum. Quibus uero opibus in hoc mundo, quibus ornamentis res tantæ comparari possunt?

Secundò adfert reconciliationem hominum cum Deo. Nam is recipit nos in gratiam, & quasi recognoscit nos propitio uultu, qui antea pro-

170 Effectus regenerat.

pter peccatum nos meritò auersabatur, & nos uicissim Deum recipimus & cognoscimus, ac sancitur mutuum fœdus. Accipimus Deum in patrem, qui prius index in nos seuerus & iratus erat, quia nos ex matre spiritali, nempe per uerbum & sacramenta regenerat, eaq; ratione filij Dei efficitur, Ioan. 1. Gala. 4.

Tertiò, inserit nos regeneratio in regnum Dei, quod hic in terris ante ultimum iudicium habet, id est Ecclesiam suam, Matth. 18. Mar. 16. Roma. 8. Gala. 4.

Quartiò, in regeneratione efficitur habitatio Dei, & templa spiritus sancti. Mar. 16 Titum. 3. Et. 1. Corin. 3. dicitur, Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis. Sed extra regenerationem, omnes homines sunt sedes Diaboli.

Quintò, liberamur à Tyrannide Diaboli, quia donamur remissione peccatorum, & Deus ipse arcem hanc armato expulso occupat, id quod ex prædictis fructibus liquet.

Sextò, adfert regeneratio restitutionem & inuolutionem quandam præcipuarū in homine uirium, & dona in eis, ad cultū Dei necessaria.

In mente enim accenditur lux de rebus spiritalibus & omnium summis, & uires donantur, quibus res tantæ aliquo modò cognosci queant.

Manet

Manent enim adhuc in hac uita tenebrae & imbecillitates propter naturae deprauationem, quae non penitus in hac uita abiicitur. Sic Paulus inquit, Renouari Spiritu mentis nostrae, Ephes. 4. Et renouari in agnitione Dei Colos. 3. Item, Nos reuelata facie gloriam Domini speculari. 2. Corint. 3.

In uoluntate donatur & excitatur aliqua promptitudo ad res diuinas, & facultas assentiendi & apprehendendi, Philip. 2. Deus operatur in nobis & uelle & efficere pro beneplacito.

Et si autem Deus etiam per simplex uerbum esse efficax, tamē quia in regeneratione & uerbu & Sacramenta cōiuncta sunt, nō dubitandū est, quin uoluntati hominis nouas uires benignè largiatur.

Cor etiam nouum creat, ut incipiat Deum diligere, & purioribus motibus res diuinas prosequi, Ezech. 36. psalm. 51. Hæc omnia Paulus simul complectens, ait nos per Christum esse nouam creaturam, 2 Corin. 5.

Septimo, adfert inchoationē nouae obedientiae Deo placentis, Roma. 6. Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortē, ut quemadmodum Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus.

Octauo, adfert inchoationē uitae aeternae in nobis, item certam spem laetae resurrectionis, &

ius aeternae uitae & societatis cum Deo Titum. 3.
Mar. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit
saluus erit. Item Ioan. 3. Renatus per aquam &
Spiritus sanctum intrabit in regnum caelorum.

Nono. Ritus regenerationis est externa nota,
discernens Ecclesiam Dei & eius membra à re-
liquis profanis gentibus, Sicut in ueteri testa-
mento erat circumcisio, Vult enim Deus etiam
in hoc mundo suum caetum externa quadam nota
& professione cognosci, & ab impijs sciungi.

CONTRARIA.

Dicere, regenerationem istam quae fit per ba-
ptismum nihil spiritualium bonorum hominibus
largiri, sed esse tantum superstitosam ceremo-
niam quandam.

Iudaei, Turci, gentes.

Nimium uendicare baptismo, quasi omnino
ex natura tollat omnes peccati radices, ut Ana-
baptiste, αεθεγοι senserunt, & nunc papiste,
qui uolunt peccatum esse plane abolitum & na-
turam integrè instauratam. Manet enim morbus
ille originalis, licet iusti fiamus imputatiue, &
inchoetur aliqua in hac uita nouitas.

Excute & amittere dona, in regeneratione
accepta, peccatis cōtra conscientiam & impeni-
tentia, Roma. 8. Si secundum carnem uixeritis,
moriemini.

IX.

DE QVIBVSDAM COM-
POSITIS.

I.

REGENERATIO HOMINIS IN
QVIBVS REBVS PLENA,
in quibus tantum inchoata
fit in hac uita.

*Cathari sic argumentantur. Homo in uerbo
& baptismo renascitur, Ergo potest esse sine pec-
cato, adeò, ut si uicissim peccet, non sit ei pœni-
tentia ac uenia locus relictus. Error autem inde
oriebatur, quòd non attenderent, quomodo re-
generatio in hac uita fieret. Nam in alijs rebus
plena, in alijs uero inchoata tantū est regenera-
tio, quæ in hac uita per uerbū & baptismum fit.*

*Plena est hæc regeneratio, in imputatione
iusticie seu obedientie Christi, in donatione re-
missionis peccatorū, in acceptance in gratiam
& in adoptione in filios Dei & additione hæ-
reditatis æternæ. Nam totam legis impletionem,
quam Christus suo sanguine peperit, in hac re-
generatione Deus in nos ex immensa misericor-
dia transfundit aut transcribit, ut coram ipso
simus iusti. non aliter atq; si nos ipsi præstitisse-
mus, inde plenum ius hereditatis uitæ æternæ*

nobis tradit : Est itaq; imputatio iusticie plena, nobisq; sufficiens, ut Deo placeamus, & simus filij Dei.

Sed inchoata sunt tantū in hac regeneratione, primū, restitutio quarundam uirium, ad cultus Dei, nouamq; uitam necessariarū, ut aliquam lucem in mente rursus accendit Deus, qua Deū & eius opera cognoscimus. Aliquam promptitudinem uolūtatis donat ad res Spiritus aliquomodo accipiendas & expediendas. Aliquem amorem cordi instillat Deum, quo DEVM & res spiritus amare incipit. Istæ uires nō plenē, non perfectē nobis inferuntur aut restituntur in hac uita, sicuti in homine ante lapsum fuerūt, ratio est, quia manet etiam post regenerationē morbus peccati originalis, unde tristes caligines mentis, malicia cordis & uoluntatis subinde pullulāt. Sic Paulus grauissimē queritur Roma 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mee. Item Gala 5. Caro concupiscit aduersus Spiritum, & spiritus aduersus carnem. Sunt quidem ingentia & præstantia Dei dona, etiam istæ inchoatæ restitutiones uirium amissarum, pertinentes ad res diuinas aliquo modo cognoscendas, amplectendas & expediendas potissimū, Sed meminerimus peccati originalis tantam uim esse, ut dum hac aura fruemur, integræ nō restituantur.

stituantur, ideo modestius de nobis deq; actionibus talibus sentiamus.

Deinde inchoatur renouatio aliqua natura residua post lapsum, Mens rectius cogitare incipit de rebus diuinis, & tenebris suis resistit, Voluntas & cor incipiunt maliciam suam aliquo modo emendare, & studere alicui obedientie erga Deum & morum honestati. Et concupiscentia illa in nostra natura haerens, aliquo modo iam frenari & coherceri incipit.

Sed ut non penitus euellitur ex natura hominis peccati morbus & labes, ita etiam noua obedientia, profluens ex nouiter donatis uiribus, non est perfecta, Sed undiq; manca, mutila, uarie polluta est, sicut Roma. 7. Paulus exponit. Sciunt tamen renati, suam inchoatam obedientiam Deo placere propter Christum, quia persona recepta est in gratiam Roma. 8. Et Christus iubet omnes renatos orare quotidie, Dimitte nobis debita nostra.

Est autem integra & absolutissima regenerationi hominum tempus designatum, nimirum quando resuscitati ex morte, a Christo in aeternam uitam traducemur. Ibi enim prorsus auferretur peccatum ex natura nostra, & restituentur uires omnes amissa plene, Tunc sequetur

etiam pulcherrima obedientia hominum, legi diuine congruens. Hanc igitur perfectam & absolutissimam regenerationem, certa fide iuxta promissionem nostri Saluatoris Matth. 19. expectamus. Interea autem fruamur gratis animis, presentibus beneficijs Dei amplissimis, quibus incipimus tamè in hac misera uita, in Regno Dei uiuere, Deum cognoscere, eum celebrare, Deo placere, & uerè distinguimur à Diabolis & impijs omnibus, Deum contemnentibus & blasphemia afficientibus.

Agnoscamus utrunq;. Primum ingentem uim peccati originalis, quod elui in hac uita non potest. Deinde etiam ingentem Dei misericordiam, qui per regenerationem suam, aliquam tamen expurgationem & renouationem in quibusdam inchoat.

Tota igitur hac doctrina ex causa finali seu effectibus regenerationis petenda est.

II.

DE RESTAURATIONE
imaginis diuinæ in
hac uita.

Effectus regenerationis non postremus est, uti diximus, restauratio aliqua Imaginis diuinæ in natura hominis, etiam in hac temporali uita.

Qualls

Qualis autem ea sit, ex hac ipsa parte de effectibus regenerationis, & ex eo composito, de quo modo differuimus, facile est iudicare. Verum sicuti ista dona Dei & opera Spiritus sancti, extenuanda non sunt nimium, ita rursus uindendum est, ne illi restitutioni nimium uendicemus.

Primum, iusticia integra nobis, ut diximus, per Christum imputatur, Rom. 4. Hac imputata iusticia, quã fides amplectitur, uerè persona est coram Deo iusta, reconciliata, recepta. Non igitur peccatum est penitus ex anima & corpore exemptum. Manet enim morbus, tenacissimè eis inherens, quæ res plenam restitutionem uirium, & perfectionem actionum uehementer impedit. Facit etiam, ut propter istas sordes Diabolus non cesset renatos quoq; uarijs modis, spiritualiter & corporaliter affligere.

Deinde quedam uires amisse per peccatum, incipiunt in natura hominis restitui. Non tamen sunt illæ uires tam illustres, tam potentes tamq; perfectæ, ut fuerunt in hominibus ante lapsum, quia peccatum adhuc manet. Nam donatur quidem per Spiritum sanctum menti iterum aliqua uis seu facultas (quam peccato perdidit) res diuinas intelligendi ac discendi. Sed ut diximus, non est absoluta. Nam ex parte tantum cognos-

cinus inquit Paulus 1. Corinth. 13. & eterna uita perfectam rursus sapientiam & lucem in tantis rebus nobis adferet. Manent igitur in mente renatorum adhuc multe tristes caligines & dubitationes, quibus tamen resistunt, & Spiritus sanctus subinde uim mentis magis illustrat. Nihilominus saepe naturalis imbecillitas & Diabolus etiam, renatis lucem hanc diuinitus accensam, uel horribiliter rursus obscurat, uel etiam penitus extinguit. Salomon, cuius sapientia tanta fuit, ut post lapsum hominis, uix alius quisquam in sacris literis tanta Encomia meruerit, tandem in idolatriam suarum muliercularum sese turpiter trahi patitur. Aaron comes Moysi, & inspektor Maiestatis diuinae in uicino monte sese manifestantis, tamen populo furioso uitulum erigit, Sic nimirum in praestantissimis illis hominibus, Diabolus lucem de Deo obscurare, deformare, & serè penitus adimere potuit.

Adfert autem ista lux in spiritualibus, simul etiam quandam maiorem ac certiozem lucem in rebus carnalibus, mundanis, seu externis, praesertim quatenus Deum & honestatem respiciunt aut concernunt. Nam lux de Deo, norma est actionum corporalium, id quod extra controversam est. Sed tamen etiam hac in parte imbecillitate

becillitate naturæ, quæ adhuc peccato est infecta ac uiciata, & Diaboli astutia ac potentia, homo renatus non raro aberrat, hæsitat, mala discernit, aut arripit, præsertim Deo non gubernante indefinenter omnes renatorum cogitationes. Petit igitur David ardentè, ut Deus sese illuminet.

Voluntas præterquam quòd aliquam uim seu facultatem aliquomodo saltem assentiendi rebus spiritualibus ac diuinis adipiscatur, ut est dictum, etiam Spiritum sanctum Ducem et Rectorem accipit, qui uoluntatis impetus malos frangit, & bonos accendit ac dirigit, sicut oramus, *Adueniat regnum tuum.* Cùm autem residuum adhuc sit peccatū, uoluntas etiam inde suas imbecillitates non exiguas retinet, neq; recipit uoluntatem suam illam primam, quæ in Adam nondum lapsò egregiè fulgebat, integritatem. Et Diabolus ob peccatum, etiam renatorum uoluntates perpetuò impetit & impedit, & nò raro quoq; in diuersum abripit, ut nimirum cognoscant omnes mortales, nisi Deus uoluntates humanas perpetuò gubernet, nos neq; initium, neq; incrementa, neq; finè bonitatis istius ex nobismet ipsis habere aut retinere posse. Hanc etiam ob causam tam sollicitè David precatur, ne Deus Spiritum sanctum à se auferat, Psalmo 51.

In rebus præterea carnalibus, uoluntas renata fit aliquanto promptior, ualidior & felicior, donec nimirum $\chi\epsilon\sigma\alpha\gamma\omega\gamma\omicron\varsigma$ ille & $\omega\alpha\rho\alpha\varsigma\acute{\alpha}$ *Spiritus sanctus* adest. Sed naturæ prauitas & Diaboli mirabilis & horrenda potentia, sæpe etiam renatorum uoluntates in res illicitas abripiunt, deserente nimirum Spiritu sancto hominem. Sic David renatus, *Vriæ* coniugem rapit, & eum iubet interfici.

In corde incipiuntur quidem per Spiritum sanctum motus puriores & ordinatiores, aliquo modo congruentes cum uoluntate Dei, in prima & secunda Decalogi tabula præcepti. Sed non sunt usq; quaq; perfecti, quia peccati uenenum non prorsus ex corde excinditur. Ideo sæpe in renatis etiam aberrant motus, & pessimi quiq; exurgunt. Iob diei natiuitatis suæ tandem, impatientia fractus, maledicit. Præponit Salomon amorem mulierum, amori diuino.

Tertiò, Hinc igitur de actionibus, & noua obedientia renatorum statui potest. Quales enim sunt uires, tales sunt etiam actiones. Vires sunt inchoatæ tantum, & nocet eis peccatum, remanēs in natura post regenerationē, & Diaboli summa malicia ac potentia, propter peccatum horribiliter furentis aduersus homines. Est igitur illa obedientia tantum inchoata, scaturit

ex deprauata natura, impeditur à maligno spiritu persepe. Sed tamen Spiritus sanctus in hac infirmitate renatorum efficax est, manu tanquam infantulos nos ducit, regit, prouehit, & facit ut aliqua tamen fiant iuxta legem Dei, quæ reuera magna sunt & grata Deo, custodit pios, subinde gementes & orantes illud: dimitte, dimitte peccata nostra, & petentes gubernationem diuinam usq; ad finem uitæ, & placidum exitum uitæ in uera fide in Christum multis benignè largitur. Hæc profunt, ut nos commonefaciant de magna imbecillitate, quæ in renatis adhuc heret, ne superbiamus nostris uiribus, ac nimium renatis tribuamus. Grauißima Pauli admonitio est, qui stat, inquit, uideat ne cadat. Item Christi. Vigilate & orate, ne tentemini. Petamus igitur in timore Dei gubernationem Dei perpetuam.

Deinde potest hinc dijudicari superbum Antichristi dogma Romani, quòd homo renatus possit legem Dei implere. Nam uires integræ non restituantur homini renato in hac uita, quomodo ergo possunt actiones numeris suis omnibus, quod dicitur, esse absolutæ.

Tertiò profunt, ut agnoscamus beneficia Dei, & in timore Dei ijs utamur, deniq; ut desiderem

182 Dona regen. effundi posse.

mus illam plenam restitutionem, quam in Resur-
rectione ex morte à filio Dei propediem acci-
piemus.

III.

AN REGENERATIONIS
dona possint iterum
amitti.

Anabaptistæ quidam hac nostra ætate puta-
uerunt, ne sceleribus quidem contra conscien-
tiã, ista dona, quæ in regeneratione accipimus,
posse rursus amitti. Sed hunc furorem refutant
dicta & exempla scripturæ. Nam Christus in-
quit, Beati qui audiunt uerbum meum, & custo-
diunt illud. Item: Beatus, qui perseuerauerit
usq; ad finem. Sicut igitur perit semen in petra,
& inter spinas, ita etiam non dubium est, pec-
catis contra conscientiam & impœnitentia excuti
dona accepta, id quod in debitore effundente
sua dona crudelitate quadam erga conseruum
depingitur. Sic David renatus, adulterio ac cæ-
de dona regenerationis excutit, donec retrahi-
tur ad pœnitentiam. Iudas uerò sua apostasia &
impœnitentia in uniuersum excidit, nec recu-
perat illa dona, quæ per uerbum Messie & bap-
tismum acceperat. Certa igitur & immota est
hæc sententia, Qui facit peccatum, ex Diabolo
est

est, 1. Ioan. 3. Quia peccatum non Deo, sed homini & Diabolo tribuendum est.

Sed discernenda tamen sunt peccata reatorum regnantia & non regnantia. Nam sancti & reluctantur quotidianis imbecillitatibus suis per Spiritum sanctum, & iuxta Christi institutionem assidue precantur, Dimitte nobis debita nostra, nec dubium est, quin ex ingenti misericordia Deus istas infirmitates clementer tegat, sicut inquit Paulus, Nulla nunc est damnatio his, qui sunt in Christo Iesu, Rom. 8.

Deinde reuertentes uera ad Deum conuersione iterum recipi, & dona eis restitui, non est dubium, ut docet exemplum Dauidis, Manassis & aliorum. Neq; uero hic opus est noua per baptismum regeneratione, ut Anabaptistae somniant, sed conuersione ad Deum, sicut uerbum Dei docet.

Quantum uero donorum in renato, lapso in peccatum, & excusso Spiritu Sancto, adhuc remaneat, cum renati labentes non sint pares, indagare ut non necesse, ita etiam difficile est.

IIII.

QVOD DIFFERANT CONVER-
sio ad Deum, & Regeneratio,
& alia quædam.

Regenerationem complecti in se conuersio

nem ad Deum, non est dubium. Neesse enim est adultos agnoscere peccata sua, & credere in Christum, sicut Iohannes exigebat confessionem peccatorum ab ijs, quos baptisabat. Impenitentes enim nō admittebat promiscuē inexploratos, ne sanctum daret canibus, ut Christus loquitur. Et habet regeneratio non tantum uerbum, sed etiam Sacramentum externum, quod conuersio alioqui non habet. Item. Actus regenerationis per baptismum, tantum semel est preceptus. Conuersio saepe est iteranda, & quasi perpetuo in hac uita continuanda. Ita etiam regeneratio in se continet iustificationem hominis coram Deo, & habet uerbum & Sacramenta, cum aliàs iustificatio etiam extra baptismum suo quodam uerbo diuino constet.

Deniq; Regeneratio & renouatio differunt tanquam causa & effectus, & hac ratione renouatio per omnem uitam renati crescit, licet interdum & uocabulum renouationis, pro regeneratione generaliter uideatur usurpari.

DE HOMINE RENATO.

Qualis igitur nunc ex illa mirabili ac diuina regeneratione in Ecclesia Dei prodierit homo, explicandum nobis quantum quidem Deus dederit, uenit. Non enim immeritò Noua creatura

in sa

in sacris literis appellatur. Prodest autem hæc doctrina, ut miranda Dei opera in recipiendis & reparandis hominibus consideremus, ac pro tantis beneficijs gratias agamus, ut uideamus, quantum sit discrimen inter Ecclesiam Dei, & alias profanas gentes, ut intelligamus quanta adhuc in renatis seu sanctis sit fragilitas, quantisque periculis propter remanentem labem peccati, & Diaboli contra ipsos furorem, sint expositi, ut excitentur timor Dei, fides, dilectio Dei, inuocatio petens gubernationem & protectionem perpetuam, cura in regendis moribus, desiderium & expectatio uitæ æternæ. Non enim absre dixit Apostolus, nos tantarum rerum thesaurum in testaceis uasis gestare. 2. Corint. 4.

Sicuti autem in cæteris partibus, ita hic etiã monemus, hanc doctrinam tantum ex uerbo Dei reuelato, & exemplis eorum, qui fuerunt ueræ Ecclesie germana membra, petendam esse. Nam ethnici & alij profani homines, audientes hanc suauissimam doctrinam de regeneratione spiritali & homine renato, putant sibi mera paradoxa, imò inania somnia obtrudi, quæ omni iure repudiare liceat, imò debeant. Sequemur autem usitatum ordinem in explicatione huius quotque loci, ut omnia ueluti in tabula rectius & illustrius conspici, & facilius disci queant.

SERIES PARTIVM
in hoc loco

- 1 An sint homines renati in terris.
- 2 De uocabulis.
- 3 Quid sit homo renatus.
- 4 Quottuplex.
- 5 Vnde sit talis.
- 6 De præcipuis renati partibus, ex quibus constat.
- 7 Qualis sit homo renatus, seu de proprietatibus eius.
- 8 De fine & effectibus renati.
- 9 De compositis quibusdam.

I.

AN SINT RENATI HO-
mines in hoc mundo.

Esse aliquos renatos in hoc mundo, hæc testantur. Primum institutio Christi, qua iubet nõ tantum annunciari uerbum suum cunõtis gentibus, sed etiam conferri Sacramenta quedam, uerbo suo adiuncta, Matth. 8. Marci 16. Ioan. 3. Hæc institutio non est frustra facta. Sicuti enim Deus uerbum semper uult extare in mundo, & efficax est per illud, ita etiam uult regenerationem per ministerium uerbi & Sacramentorum fieri.

Secundo,

Secundò, sicut credimus Ecclesiam sanctam Catholicam, ita firmiter statuendum est, Ecclesiam absq; renatis esse non posse.

Tertio, perspicua testimonia passim de renatis extant, ut, Renati non ex semine corruptibili. 1. Petri. 1. In Christo sumus noua creatura 2. Corin. 5.

Quartò, semper Deus illustribus miraculis, & diuinis beneficijs declarauit, se habere aliquos in mundo, sibi placentes, quos iam renatos appellamus, quamuis interdum quidã deficiunt, ac præclare inquit Moses, Non est alia gens, quæ habeat Deum tam appropinquantem sibi, quàm Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, Deut. 4.

Quintò, opera excellentiã primæ et secundæ tabulæ, tum docentium in Ecclesia Dei, tum auditorum omnium conditionum testantur, esse aliquos renatos. Nam caro et sanguis talia opera non gignerent, Matth. 16. Gala. 5.

Sexto, idem docet promissiones uitæ æternæ, quæ omnibus baptisatis & credentibus in Christum, uerbo, Sacramentis, & in habitatione Spiritus sancti confirmantur. Marci. 16. Roma. 5.

CONTRARIA.

Ethnicismus, negans ullos homines denuò natos, in hoc mundo reperiri, id quod etiam Turci & Iudæi asseuerant.

II.

DE VOCABVLIS.

Renatus dicitur quadam similitudine carnalis natiuitatis. Sicuti enim, ut supra etiam diximus, ex patre & matre carnalibus nascimur peccatores damnati, ita ex matre spiritali & patre omnipotente, nascimur iusti & aeterna uita donamur, Ioan. 3. 1 Petri. 1. Item Ioan. 1. ex Deo nati, & ex Deo existentes. Ioan. 8. Qui ex Deo est, uerbum Dei audit.

Noua creatura 2. Cor. 5. In Christo Iesu noua creatura, Et Gal. 6. In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid ualet, neq; praeputium, sed noua creatura, idq; de formali & finali intelligendum. Sumus enim iusti per Christum, & noui fructus iam proferuntur.

Nouus homo Ephes. 4. Col. 3.

Populus Dei Deut. 7, Te elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris. Nam Deus istum ceterum sibi delegit & sanctificauit, licet multi subinde deficerent.

Spiritalis, Gala. 6. Vos qui spirituales estis, talem instaurate mansueto spiritu. Item, 1. Cor. 2. Spiritualis omnia diiudicat. Dicitur autem spiritalis propter inhabitantem Spiritum sanctum, & propter spirituales motus, accensos à Spiritu sancto, deniq; propter spiritualem regenerationem.

nerationem in regno spirituali, distincto à mundanis. Ita etiam simpliciter spiritus appellatur, ut Ioan. 3. Quod natum est de spiritu, spiritus est. Item Tempa spiritus sancti, 1 Corint. 3.

ὁ θεὸς ἰδὲ αὐτῷ Ioan. 16. 1. Theß. 4. Quia articuli fidei tantum ex uerbo Dei per spiritum sanctum discuntur.

Credentes seu fideles Mar. 9. omnia possibilia sunt credenti, 1. Timo. 4. exemplum esto fidelium.

Iusti psal. 92. Iustus ut palma florebit. Osee. 14. Recte uie Domini, & iusti ambulant in ea. Abacuc. 2. Iustus fide sua uiuet. 1. Timo 1. iusto non est lex posita. Omnes enim non renati & nõ accepti in gratiam, sunt iniusti.

Sancti psal. 68 Mirabilis Deus in sanctis suis. Dicuntur autem sancti tum propter imputationem iusticie, tum propter inchoatam obedientiam.

Filij Dei Ioan. 1. Gala 4. Filij regni, Matth. 13 Filij lucis, Lucae 16. Filij promissionis Rom. 9.

Liberi, Ioan. 8. Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis, scilicet ab execratione legis, & irae Dei, & à morte & damnatione eterna, Non à nouitate uitae, omnino non præstanda, ut furiosi quidam Anabaptistae docuerunt.

Discipuli Christi Ioan 8. Si manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei estis.

Oues Christi Ioan. 10: Oues meæ uocem meam audiunt.

Electi Matth. 22. 24. quos Paulus Roma. 8. & alijs uocatos appellat. Signati serui Dei, Apoca. 17. Vasa misericordie Roma. 9.

Membra Christi, 1. Corin. 6. quia Christus est caput nostrum, & inde habemus gubernationem & omnia bona.

Amici, fratres Christi Ioan. 15. 20.

Ciues sanctorum & domestici Dei. Ephes. 2. Coheredes Christi Rom. 8. Nam in hac etiã uita regnum spirituale habet Christus in mundo, sequetur autem æternum.

Arbor bona. Matth 7. Sal terra, Lucerna in candelabro lucens Matth. 5.

Benedicti patris cœlestis Matth 25. impij uero & hypocrite, maledicti ibidem uocantur.

Coniungit Petrus aliquot appellationes 1. Petri. 2. Vos estis inquit genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris, ut uirtutes annuncietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum.

CONTRARIA

Hæc uocabula gentibus nõ conuersis, Iudæis, aut alijs tribuere.

III.

QVID SIT.

Homo renatus est homo, ab ipso Deo per Verbum & Sacramenta sua mediate regeneratus, habens remissionem peccatorum per Christum, & imputatiuam iusticiam, qua coram Deo acceptus est, & in quo cepit instaurari per Spiritum sanctum imago Dei, & per eundem aliquae vires restitui incipiunt, ad inchoandam aliquam saltem obediētiam, fide in Christum placentem, estq; renatus heres uitae aeternae. Fons huius definitionis sunt uerba Christi Ioan. 3. Renatus ex aqua & Spiritu introibit in regnum caelorum. Loquitur autem de perseuerantibus, & non iterum excutientibus Dei dona. Item. 1. Ioan. 5. Qui natus est ex Deo, non peccat, sed genitus ex Deo custodit se, & malignus non tangit eum. Docet enim renatos habere iusticiam per Christum, & non indulgere peccatis, sed agere poenitentiam, & orare, Dimitte nobis debita nostra.

CONTRARIA.

Falsae descriptiones, plus uel minus iusto, homini renato uendicantes.

III.

QVOTVPLEX.

Renati duplices sunt, alij infirmi, alij perfectiores. 1. Corin. 2, ait Paulus, Sapientiam loqui-

mur inter perfectos. Roma. 14. Infirmum in fide suscipite, & additur ratio grauisima. Deus enim eum suscepit, Rom. 15. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. Etsi autem omnes sunt pares in iusticia, quæ eis imputatur gratis à Christo, tamen in reliquis donis nouitatis est discrimen, alius alio habet maiora nouitatis dona, idq; pro Dei misericordia & iustissimo eius iudicio, 1 Corint. 12.

Item alij renati sunt perseuerantes, Qui potentia Dei per fidem custodiuntur ad salutem, ut inquit Petrus 1. epistola. 1. cap. idq; ex ingenti Dei misericordia, & hi appellantur sancti proprie, quia & imputatione iusti sunt fide in Christum, & Spiritus sanctus dona auget, & exercitia nouæ uitæ retinet. Alij uero sunt deficientes & excutientes dona Dei in regeneratione accepta, peccatis contra conscientiam & impenitentia. Nam immota est sententia, Qui facit peccatum ex Diabolo est, 1. Ioan. 3. Christus in typo uocat eos semen flaccescens in petris, aut suffocatum in spinis huius mundi, Matth. 13. Petrus uero canes reuertentes ad uomitum, & sues redeuntes ad uolutabrum cæni 2 Petri 2. In scriptis Prophetarum uocantur fornicatores. Ierem. 3. Reuertere auersatrix Israel. Horum autem aliqui uera conuersione redeunt ad Deum, & prioribus

ribus bonis rursus potiuntur, alij uero perdurant in pertinacia & impœnitentia, cumulantés sibi iram in die iræ, Roma. 2.

C O N T R A R I A.

Gnosticorum error de perfectione tali, quæ excluduntur infirmi ex Ecclesia.

Anabaptistarum furor, Renatos non posse labi, & effundere dona accepta, contra testimonia & exempla scripturæ sanctæ.

V.

V N D E S I T H O M O

renatus

Non habet regenerationem suam homo renatus ex parentibus suis naturaliter, neq; ex sua industria, disciplina seu proprijs uiribus, Sed ex Deo omnipotenti & misericorde, sicut Ioan. 1. scriptum est, Qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, Sed ex Deo nati sunt. Ex hoc autem loco luce meridiana clarius est, Quicquid homo renatus habet, id nequaquam ex ueteri Adamo accipi, sed ex Dei dono, & gratuita collatiõe.

Media uero sunt, uerbũ & baptismus, Ioan. 3. Matth. 18.

Et sicut initio Deus hominem regenerat, ita quoq; necesse est eum nos perpetuo gubernare, fouere, conseruare, perinde ut mater infantulum editum subinde lauare, gestare, lactare & enu-

trire cogitur, sicut dulcissime promissiones testantur, id facere Deum, ut Esa. 46. Portami-
ni in meo utero usq; ad senectam, & usq; ad canos
ego portabo, ego feci, ego feram, ego portabo
& saluabo. Ioan. 10. Nemo rapiet oves de manu
mea, 1. Corinth. 1. Confirmabit uos usq; ad finem,
2. Corinth. 1. Qui confirmat nos uobiscum in
Christum, & qui unxit nos, Deus est, qui signa-
uit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus
nostris.

Spiritus sanctus autem peculiaris est rector
Ecclesie Dei, & hospes in cordibus fidelium,
Ioan. 16. 20. Non tamen excluduntur relique
diuinitatis persone, ut docet Christus, Ioan. 14.

Sed ista supra in loco de regeneratione tra-
ctauimus, quæ hic in memoriam reuocanda &
attentè consideranda sunt.

CONTRARIA

Papistica doctrina de merito congrui, cum
tamen certum sit, arborem malam non nisi ma-
los fructus gignere posse, Matth. 7.

sacramentariorū opinio, de quo nunc aliquo-
ties diximus, q. liberi Christianorū, etiā ante rege-
nerationem seu baptismum, ita pertineant ad
Ecclesiam Dei, ut habeant eius gratiam, contra
Paulum Ephes. 2. Eramus natura filij iræ.

Stenckfeldismus, tollens media, quibus homo
ista

ista amplissima dona accipit. Contra Paulum, Rom. 10. Quomodo credent, quem non audierunt? quomodo uero audient sine predicante?

VI.

DE PRÆCIPUIS RENATI

partibus, ex quibus constat.

Duas præcipuas partes sacra scriptura tribuit homini renato. Primum carnem Synecdochicè, nimirum ut complectatur etiam animam. Nam caro sæpe pro integro homine accipitur, ut Caro concupiscit aduersus Spiritum, Gala. 5. Hic enim anima uel potissimum cõprehenditur, quæ contra Spiritum luctatur. Deinde uero etiam Spiritum, quo uocabulo renouatas uires per spiritum sanctum plerumq; intelligit scriptura, licet interdum hæc uox pro ipso quoq; spiritu sancto, duce & rectore renatorum accipiatur, uerùm ea testimonia iam non cõmemorabimus. Sic Paulus inquit Gala. 5. Spiritus aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, ut non quæcunq; uultis, faciatis. item, 1. Thessa. 5. Ipse Deus pacis sanctificet uos per omnia, ut integer uester spiritus & anima et corpus, irreprehensibiliter in aduentu Domini nostri Iesu Christi cõseruentur. Hic primum nominantur anima & corpus, quæ aliàs carnẽ appellat Paulus, Deinde spiritus, tanquam altera pars constituens hominem renatum.

Ac necesse est istas nouas ac spirituales uires, quæ donantur in regeneratione ac restauratione quadam imaginis diuinæ, à Spiritu sancti essentia discernere, quæ nequaquam est pars substantiæ hominis, sed est hospes, sua quædam donat hominibus inspirans aut tribuens, & non essentiam suam communicans. Talis enim communicatio essentialis, tantum est in personis diuinitatis, ut alio loco diximus. Sic Maria inquit, Exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Spiritum autem uocat spirituales uires, à Spiritu sancto accensas & donatas, fulgentes in mente, uoluntate, & corde. Et pulchrè discernit Christus Spiritum sanctum, à spiritu renati hominis, per Spiritum tamen sanctum donato, Ioan. 3. Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est, Ergo ipsemet Christus testatur, illud quod in regeneratione per Spiritum sanctum accepimus, esse Spiritum, id est, spirituales in homine uires & facultates, ad res spirituales & diuinas aliquomodo cognoscendas & expediendas. Et Paulus ait Rom. 8. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis uestræ. Hic quasi sedem spiritualium illarum uirium, quæ in regeneratione Deus clementer impertit, Apostolus mōstrat. Hinc etiam renatus spiritualis dicitur, 1. Cor. 2. 3. Galat. 6.

tum à causa efficienti, tum etiam ab hac parte, quòd spirituales vires in eo accensæ sunt, quas prius ex ueteri natiuitate non habebat.

Eodem spectat, quòd renatus, quasi ex duobus hominibus adhuc in hac uita constat, nempe ex ueteri & nouo, Ephes. 4. Colos. 3. Sen ex interiori & exteriori Roma. 7. idq; propter reliquias peccatorum in natura sua, & propter regenerationem ac inuouationem per Spiritum sanctum. Vetus aliàs caro, Spiritus uero nouus homo appellatur. Et si enim cæpit exui uetus homo in regeneratione, et mutari non nihil, tamen nondum penitus est sublatus, idq; propter peccatum inherens in eo, usq; ad mortem, ut dixi, Paulus inquit, Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non ex nobis, 2. Corinth. 4.

CONTRARIA.

Aseuerare, prorsus excindi peccatum ex natura hominis, & ita nihil de ueteri homine in renatis esse residuum.

Dicere, & essentiam diuinam hominibus communicari, unde necesse esset ipsos essentialiter Deos fieri, id quod est impossibile.

QUALIS SIT HOMO RENATUS, & de proprietatibus eius.

Que in effectibus regenerationis dicta sunt, huc iam transeunt. Qualis enim homo ex matre illa spiritali, & patre cœlesti prodijt, talis nunc hic consistit, & dignitate sua excellit, nisi quod renouatio subinde maiora augmenta accipit, uel etiam interdum dona in regeneratione accepta rursum amittuntur. Sed ista paulo planius & simplicius, ut intelligi etiam à rudioribus possint, nostro more exponemus.

Summa rei est, corpus & anima manent quidem in homine renato, sed tamen aliquas uires restitutas aliquo modo et renouatas habent. Aliqua enim ex parte imago Dei in renato restauatur. Id uero quomodo se habeat, quantum uerbum Dei nobis suppeditat, uidendum est. Nam philosophorum doctrina de tantis rebus nihil prorsus suggerere potest. Igitur non licet hic sapientiam rationis humanæ sequi.

DE IUSTICIA RENATORVM,
qua coram Deo iusti & accepti sunt.

Primum, loco istius pulcherrimæ & absolutissimæ

tissima iusticie, quã in tota sua substantia, uiribus
 & actionibus omnibus habere debebant hoïes, si
 mansissent in integritate, qua conditi sunt Adam
 & Eua, Deus ex ingenti misericordia propter
 Christi meritum, donat iusticiam imputatiuam,
 hoc est transferibit in nos integram legis persolu-
 tionem & obedientiam, quam Christus pro ge-
 nere humano, ex mirabili & clementissimo Dei
 decreto, peperit, sicut inquit Paulus, Roma. 4.
 Hec est hominis beatitudo, quod Deus ei impu-
 tat iusticiam sine operibus. Beati quorum re-
 missæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt pec-
 cata. Beatus uir, cui non imputauit Dominus
 peccatum. Item traditus est propter delicta no-
 stra, & resurrexit propter iustificationem no-
 stri. Idem Roma. 8. 10. & alibi explicat. Hac
 iusticia tota persona hominis coram Deo iusta
 reputatur ac pronunciat, nõ aliter, ac si ipsa
 met prorsus esset pura, & omnia quæ lege exi-
 guntur, exactè persoluisset. Tali iusticia fulget
 publicanus iustificatus, ut testatur filius Dei, do-
 num ex templo reuertens, Luce. 18.

Ad hunc summum & excellentissimum orna-
 tum hominis renati, pertinet libertas à legis ma-
 ledictione. Nam integra legis obedientia homo
 renatus uestitus est à Christo. Ideo tantopere
 Paulus triumphat, & insultat legi, Roma. 5. 6.

1. Corin. 15. & passim alibi, & disertè pronun-
ciat, tali ratione iustos, non esse sub lege, sed sub
gratia.

Quæ autem fuerit necessitas, quòd tali iusti-
cia imputatiua ac mutuatiua, à solo tamen Chri-
sto in nos translata, fuerimus ornandi, aliàs dici-
tur, nempe quòd nostræ carni impossibile erat
eam assequi, & Deus sponte decreuerit eiusmodi
iusticiam nobis, non per angelum, non per ex-
cellentem uirum in mundo, sed per filium suum
factū hominem, parare, ut præclare docet Pau-
lus, Rom. 8. Quod impossibile erat legi (eò quod
infirmabatur per carnem) Deus filium suum mi-
sit in similitudinem carnis peccati, & de peccato
damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis
impleretur in nobis.

Sicuti igitur Adam integer ante lapsum ha-
bebat iusticiam simul in sua substantia creatam,
& actiones eius omnes fuissent impletio legis,
qua Deus fuisset paternè delectatus: ita nunc
renati habent iusticiam imputatiuam seu legis
obedientiam integram, sibi donatam à Christo.
Hanc misericordiam Dei, hæc ἐπιείκεια nulla
mens humana satis laudibus dignis in æternum
uehere & extollere potest. Hic est ille uberrim-
us fons nostræ consolationis, nostræ gloriatio-
nis, & æternæ salutis.

DE RESTAURATIONE ET
renouatione quarundam uiri-
um in homine

Non solum autem iusticia illa, per sanguinem Christi parata, in nos transfertur, mirabili & perpetuo celebranda Dei misericordia, sed simul etiam in Regeneratione fit quedam restauratio & innouatio uirium in homine, ex quibus actiones postea emanant. Hac autem renouatio, nequaquam est iusticia illa, qua uel legem Dei implere, uel coram Deo iusti pronuncari, ac remissionem peccatorum consequi possemus, sed est fructus iusticie imputatiue, licet etiam suo quodam modo dicatur iusticia. Sicut Paulus Philip. 3. inquit, Ut inueniar in illo, non habens meam iusticiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi, quae ex Deo est iusticia per fidem. Sed primū de ipsis uiribus, postea de fructibus, siue de actionibus & operibus renatorum.

DE MENTE RE-
NATA

In mente hominis renati, uires quasdam per Spiritum sanctum restitui, seu lucem quandam accēdi in rebus spiritualibus ac diuinis, ex uerbo Dei manifestum est. Nam Ephe. 4. inquit Paulus, Renouari Spiritū mentis nostrae. Et Colof. 3. Renouari nouum hominem in agnitione Dei. Et 2.

Corin. 3. Nos omnes reuelata facie gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatē, tanquam à Domini Spiritu. Redditur igitur in mente aliqua facultas, res istas sublimes Dei aliquo modo intelligendi. Sic Christus ait: Spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatē Ioan. 16. Item Ephes. 1. inquit Apostolus, Memoriam uestri facio in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Iesu Christi, pater glorię, det uobis Spiritum sapientię & reuelationis ad agnitionem eius, & illuminatos oculos mentis uestre, ut sciatis, quę sit spes uocationis eius, & quę diuitię glorię hereditatis eius in sanctos.

Ad hanc restitutionem pertinet, lux discernendi ueram doctrinam Dei, iuxta normam sacrarum literarum, à prestigijs Diaboli & impostorum. Nam uarijs fucis in religione errores omnibus atatibus pinguntur, quibus plurimi fascinantur & decipiuntur.

Sed cæcitas & caligo naturaliter hominibus inherens, nō penitus tamē ex mente Renati tollitur. Causa est, quia nō fit in hac regeneratione, integrā hominis restauratio in anima & corpore, sed inchoata tantum in hac uita. Manet igitur morbus peccati originalis etiam post acceptam hanc spiritualem regenerationem. Ma-
net uetus

net uetus natura seu homo, etiamsi aliqua ex parte exui & mortificari cœpit. sic Paulus ait 1. Corin. 13. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autē uenerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Item, uideamus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

Inde fit, quòd caligines de Deo & rebus spiritualibus seu diuinis, nō notis natura, subinde adhuc plurimū negocij faciant homini renato, ita ut tenebræ & lux in mente, in hac uita semper bellum inter se gerant, ut Paulus grauissimè docet Gala. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum. Spiritus autem aduersus carnem. Hæc sibi inuicem aduersantur. Imò interdum tenebræ mentis, si non cōseruet & adsit spiritus sanctus perpetuus rector & gubernator, obruunt & opprimunt lucē accensam, uel crassa quadā securitate, uel nimia philosophiæ & rationis humanæ admiratione & ueneratione, ut Aaron, Salomon, Ieroboam, stupenda quadam securitate, lucem de Deo amittentes, colunt idola. Arius, Papiæ, Sacramentarij, nimio amore philosophiæ, ueritate cœlesti relictâ, gignunt noua dogmata. Nam principia philosophica, hoc est, rationi humanæ nota, intempestiuè ad articulos

fidei, & res diuinitus reuelatas accommodant. Papistæ habent hoc principium, ex media philosophia depromptum, sine uirtutibus aut bonis actionibus hominis, non potest existere iusticia, quia iusticia est obedientia erga leges. Ergo decernunt, bona opera nostra esse ad salutem necessaria. Sic dementantur Sacramentarij hoc philosophico Principio, Corpus finitum non potest in pluribus locis simul existere. Hoc principium in philosophia immotum est. Sed in rebus diuinis, & à Deo reuelatis, alia res est. In cæna sacra filius Dei inquit, Hoc est corpus meum, & quidem illud ipsum est, quod pro uobis traditur. Quis hæc pronunciat? Deus omnipotens, Deus ueracissimus, & mentiri nesciens, Ergo ualeat rationis principium, & stet principium ex cælis allatum, Quidquid Deus loquitur, hoc potest etiam præstare & præstat.

Non igitur miremur primum, quòd in Renatis tanta sit mentis imbecillitas, Deinde quòd etiam præstâtissimi uiri in Ecclesia Dei interdum tam crasse impingant & hallucinentur. Causa est, primum morbus peccati originis, qui in renatis adhuc est residuus, licet remissus & condonatus sit per Christum, & incipiat emendari. Deinde insidiæ, furor, potentia Diaboli aduersus miseros homines, qui nondum est in infernum penitus

penitus detrusus, & propter remanēs peccatum plurimū erga hoīes potest, nisi ei Deus resistat.

Porro lux in spiritualibus, fulgens in Renato, etiam carnalium rerum iudicium gubernat. Rectius enim mens externa omnia discernit, & ad bonum finem dirigit, quā si ea luce diuina careret.

DE VOLVNTATE RENATA

Sicuti mens primitias quasdam restitutionis & renouationis suae in hac uita à Deo in Regeneratione accipit, ita etiam Voluntas recipit eiusdem Dei gratuito beneficio, aliquam facultatem aliquo modo res diuinas & spirituales apprehendendi, eis assentiendi, et eas expediendi, quā quidem promptitudinē & facultatem ante regenerationem non habebat, Sicut luculenter exponit Paulus Philip. 2. DEVS est, qui operatur in Vobis, & VELLE & PERFICERE pro beneplacito. Et Roma. 7. clarè inquit, VELLE in rebus diuinis se habere, tanquam hominē spiritualem, & delectari lege diuina. Sic ipse Deus uoluntatē Saulis inmutat, ut assentiretur uocanti Christo, & sequeretur eum, quem paulò ante abhorrebat & persequebatur.

Sed non fit in hac uita totalis restitutio uoluntatis humanae. Manent enim sordes peccati origi-

nis, remi si quidem per Christum, uerum non
 extirpati funditus ex natura hominis. Deinde
 nondū precipitatus est Satan in infernum. Itaq;
 primū maxima est imbecillitas uoluntatis, etiam
 in renatis, nisi Deus peculiariter subinde erigat,
 corroboret, conseruet, sicut in confessionibus,
 afflictionibus & morte piorum cernitur. Præ-
 terea sepe & propria malicia, quæ in uoluntate
 non raro in hac uita ebullire conatur, & Dia-
 boli mirabili astucia & potētia contra homines,
 uoluntas impeditur, deformatur, euertitur.
 Hanc imbecillitatem, hanc maliciam uoluntatis
 suæ, tenacissimè adherescentem, & hæc ingena-
 tia pericula, Renati in sese, dum hunc præsen-
 tem mundum incolunt, deprehendunt, deplo-
 rant, & uota ad Deum non modo de propicia
 gubernatione fidei ac perpetua conseruatione
 faciunt, uerum etiam ardentibus gemitibus orād,
 ut tandem ab hac mala carne liberati, in æter-
 nam uitam iuxta promissiones traducantur. Sic
 Paulus Roma. 7. inquit, Velle adiacet mihi, per-
 ficere autem bonum non inuenio. Non enim
 quod uolo bonum hoc facio, sed quod nolo
 malum, hoc ago. Si autem quod nolo, hoc
 facio, non iam ego operor illud, sed quod habitat
 in me peccatum. Inuenio igitur legem, uolenti
 mihi facere bonum, quod mihi malum adsit. Con-
 delector

delector enim legi Dei secundum interiorē hominem. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, quae est in membris meis. Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius? Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruis legi Dei, carne autem legi peccati. Ista narratiōe Paulus primum docet, sese habere quidem aliquod bonū uelle à spiritu sancto excitatum, sed ueterem suum Adamum nondum penitus sublatum, semper recalcitrare, & malis fructibus crumpere. Ostendit deinde, quis nouitatem huius uitae, & liberationē uniuersam in altera largiatur, nempe Iesus Christus.

Mirum tamen robur in quibusdam fulsit, qui in medijs tormentis & supplicijs eandē excellentiam & fortitudinē fidei & confessionis retinuerunt, id quod est peculiare opus spiritus sancti, qui ab hoc officio paracletus uocatur, & dulcissima uox in .i. Corin. 10. extat. Fidelis est Deus, qui non patietur uos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione euentum, ut possitis sustinere. Omnibus autem p̄s adest in eiusmodi agonibus, & robur fidei benignè suppeditat, etiamsi alius alio maiora dona habeat.

Ad externas porrò res quatenus quidem cum Deo & honestate coniunctæ sunt non est dubiũ, uoluntatẽ in renatis multo promptiorem esse & instructiorẽ, quàm in non renatis. Habet enim renatus lucem uerbi diuini in mente prælucentẽ, et uoluntas res diuinas incipiens amplecti & prosequi, in externis quoq; rectius assentitur & eas expedit. Magnum decus in Scipione est, quòd abstinet à sponsa alterius, sed tamen est sine luce ueri Dei, uoluntas etiã ad res diuinas est inepta, imò ad idolatrias fertur, ac tantum spectat externam honestatem, ne facta turpitudine sese polluat. At in Iosepho, detrectante illicitum concubitus cum uxore Domini sui, longè excellentior uirtus emicat. Habet enim ueri Dei cognitionem, & uoluntatem renatam, qua etiam hæc externa melius exequitur, habet rectorem Spiritum sanctum, & metuit Deum, cuius gloriam ueretur dedecorare, & statuit sese etiam in periculo conseruatum iri à Deo.

Est tamen etiam in renatis maxima differentia in rebus externis, alius alio uirtutibus, disciplina, exercitijs præstat.

Præterea magna multorum est imbecillitas. Sepe etiam externis uicijs p̃j horribiliter deformantur, causa est, quia peccatum in natura renatorum, quod nequaquam leue aut ociosum
malum

malum est, manet. Deinde Diabolus pios maxime infestat, neq; ab ipsius conspurcationibus quisquam immunis est, quantacumq; sapientia & pietate excellat. Inde sunt tot horribiles lapsus, etiam optimorum & prestantissimorum hominum in Ecclesia Dei, in externa uita. Loth ebrietate & in castu se polluit, David adulterium committit, Heli indulgentia liberorum peccat, &c. Alij spinis huius mundi omnino suffocantur, alij uix eluctantur.

Hanc igitur infirmitatem pios decet agnoscere, & quotidie precari, ut Deus nostros pedes in hac lubrica mundi uia clementer gubernet, ne in tetra peccata incidamus, uel etiam in ijs pereamus.

DE CORDE RENATO.

Novitas cordis talis est, ut incipiant in eo aliqui motus aliquo modo cum Decalogo congruentes flagrare, atq; inchoatur non tantum harmonia quaedam affectuum in corde, uerum etiam aliquis consensus mentis, uoluntatis & cordis. Et concipit ex Spiritu sancto, non ex sese cor aliquem igniculum timoris Dei filialis, dilectionis Dei & rerum diuinarum, odij aduersus peccatum, patientie in afflictionibus, &c. Incipit renatus aliquo modo frenare impetus suos, inci-

pit aliqua ordinata dilectio proximi, uxoris, liberorum, diuitiarum, honorum, &c.

Sed nondum hoc fit, quod in lege dicitur, Diligas Dominum Deum tuum ex TOTO corde tuo, & proximum sicut teipsum Nam ista legis integra observatio, integre nature, seu glorificationi in eterna uita conuenit.

Manet igitur in corde renatorum non modo infirmitas magna, ut, quod omnes sancti in sese non leue frigus, non exiguam tarditatem in bonis motibus experiuntur, sed sepe etiam uelut turbine quodam motus cordis confunduntur, & pessimi quique predominantur, ac cum dedecore crumpunt, ut sunt flamma libidinis, cupiditas uindictæ, odia, nimius uel præposterus metus uel amor rerum externarum, & temporalium. Multi hisce tempestatibus prorsus excutiuntur ex nauicula Christi, alij agrè ad portum in lacera cymba appellant, id quod experientia omnibus ætatebus declarat. Est igitur cor mirabile pelagus affectuum, uarijs procellis & æstibus obnoxium, quod nisi spiritus sanctus sedet & mitiget, perpetua & longè perniciosiora naufragia, quam in Scylla & Charybdi, quotidie in eo metuenda sunt. Fontes sunt, ut sepe diximus, peccatum originis, altè adhuc insidens cordi, & Diaboli insidiæ, furor, potentia aduersus miseros homines,

in hoc mundo existentes. Ideo Dauid renatus orat, Cor mundum crea in me deus, & spiritum firmum innova in visceribus meis. Sentiebat enim istos insanos cordis fluctus in sese, quibus uariè & cum periculo maximo iactabatur, & concutiebatur, nec poterat eis sine spiritus sancti præsidio resistere.

DE BONIS ACTIONIBVS
seu operibus renatorum.

Renatos inchoare per Spiritum sanctum non uam obedientiam interiorem & exteriorem, Deo per Christum placentem, ex contione Christi manifestum est, qui inquit, facite prius arborem bonam, & fructus eius erit bonus, Matth. 12. Item arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor, malos fructus facit, Matth. 7. Efficimur autem boni regeneratione. Et Ioan. 15. inquit Christus, Ego sum uitis, uos palmites, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. Ergo tantum per regenerationem inserti Christo, & boni effecti, bona opera præstare possunt. Et Paulus idem dilucidè exponit, Ephes. 2. ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum in operibus bonis, que preparauit Deus, ut in eis ambulemus,

Causæ igitur bonorum operū in Renatis sunt, Spiritus sanctus, uerbum Dei, uires in homine regeneratæ, ut in Ioseph uitante contaminationem thori alieni, spiritus sanctus accendit metum Dei, ne offendat eum à quo summa beneficia acceperat. Deinde habet in conspectu uerbum reuelatum, tertio quia renatus est, uerbo & spiritui sancto mouenti obtemperat.

Sed hæc opera renatorum, in hac uita nequam sunt integra legis impletio, iuxta illam legis declarationem, Diligas Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, tota anima tua, & totis uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum, sed sunt tantum quedam eius obedientiæ initia, etiamsi longè excellentiora sint quàm pharisæorum. Causa est, quia peccati originalis morbus in natura renatorum adhuc superest, licet per Christum reatus cōdonatus sit. Itaq; renati iusticia operum suorum tanquam imperfecta, nequam coram Deo habent remissionem peccatorum & ius uitæ æternæ, sed tantum iusticia imputatiua, à Christo in nos deriuata.

Deinde hoc solatiū habent renati, quòd inchoata obedientia Deo placeat, quia persona fide in Christum reconciliata est, atq; ex fide hi fructus proueniunt. Præterea uult Deus hæc imperfecta opera etiam compensare in hac & altera uita

ex ingenti misericordia, ut 1. Tim. 4. scriptū est, id quod alio loco copiosius declaratur.

Adijciendum insuper & hoc est, Diabolum acerrimum Dei & omnium hominum, maxime uerò piorum hostem, tum impedire uarijs modis sanctorum opera, tum deformare, tum etiam impellere eos non raro ad tetra scelera, qua de re supra quaedam monuimus, & quotidiana exempla in conspectu uersantur.

Est igitur proprietas hominis renati non postrema, in perpetuo timore Dei uiuere, sicut scriptura hanc regulam saepe repetit, initium sapientiae timor Domini, hoc est, suas infirmitates & pericula agnoscere. Si quis accidat lapsus, nō extenuare, sed cuestigio poenitentiam agere, proficere in pietate, & delectari lege seu uerbo Dei Psal. 1. Orare ut Deus nos custodiat, gubernet & conseruet usq; ad finem. Summa cura & diligentia peccatorū occasiones uitare, & cum carne propria, Diabolo, & mundo pugnare, & fugere malorū consortia, consilia, & machinationes contra ueritatem, &c. Psal. 1. Idem Christus monet, uigilate inquit & orate, ne intretis in temptationē. Et Petrus ait: Sobrii estote & uigilate, quia aduersarius uester Diabolus, tanquā leo rugiēs circumit, querens quē deuoret. Sciētes easdē afflictiones in mundo accidere fratribus uestris, 1. Petri. 5.

DE VITA RENATORVM.

Non mox à regeneratione omnes in uitam æternam transferuntur, sed peculiari Dei iudicio pleriq; ad tempus in hoc mundo relinquuntur, ubi sicuti ex carne & spiritu consistat Renati, ac retinent labem originalem, ita etiam duplici quasi uita uiuunt, nempe Spirituali siue noua, quæ reuera est inchoatio uitæ æternæ, sicut primitiæ restitutionis quarundam uirium, sunt initium integræ restitutionis, quæ in altera uita subsequetur, Deinde etiam ueteri, animali, seu naturali.

Secundo, hac de causa Renati peregrinantes sunt in hoc mundo, ac πολίτευμα suū in cælis habent, neq; apparuit in eis, quales futuri sint, 1. Ioan. 3. Et obnoxij sunt uarijs ærumnis & miserijs, deniq; etiam morti. Nam si peccatum ex natura hominis penitus abesset, mors in renatos nihil prorsus iuris haberet. Tantum enim peccati stipendium mors est, Rom. 6.

Tertio, sicuti ius habent æternæ hereditatis, ita etiam certò ex promissionibus Dei, & sigillis gratiæ norunt & statuunt, sese latissimam accepturos esse ex mortuis resuscitationem & æternam uitam.

Causa igitur cur Renati tam sint expositi tyranniæ mortis, quàm non renati, sunt hæ.

1. Quia

1. Quia morbus seu uenenum peccati originis in ipsis manet.
2. Quia Deus uult atrocitatem peccatorum, & iudicium Dei aduersus ea, in conspectu uersari.
3. Quia Deus uult pios agnoscere Diaboli sui hostis potentiam & rabiem, ut auxilium à Deo ardentius petant.
4. Quia Deus uult exaggerare beneficium filij sui, & suam ipsius in nobis liberandis misericordiam & potentiam.
5. Quia Deus non uult quenquam suis operibus gloriari, quasi ipse posset obedientia legis integra, uitam mereri in hoc mundo.
6. Quia Deus uult excitare & augere in renatis desiderium uitae aeternae.
7. Quia Deus uult renatos conformes fieri imagini filij eius, & ut in huius uitae ærumnis cōfessio extet, & crescant dona Dei.

Differentia autem Renatorum & impiorum est, quòd aut non acceperunt impij regenerationem, aut descenderunt. Deinde quòd uiuunt tantum secundum carnem, uita animali. De spiritali autem nihil habent.

Tertiò, quòd in ærumnis nihil habent solatiij.

Quartò, quòd sine cognitione Dei, & sine

fide, ac sine spe letæ resurrectionis uitam finiunt. Ideo dicit scriptura, mors peccatorum pessima, sed Renati norunt Deum, possunt orare, & flagrat eis in corde spes indubitata de iucunda resurrectione & uita beata, & reuera non tam moriuntur quàm obdormiunt, ut inquit Christus Ioan. 11. Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit uiuet, & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum, sed hac de re paulò post plura.

DE DOMINIO SVPER
animalia & de fertilitate
terræ.

Durat ista pœna in hac mortali uita, usq; ad interitum mundi, quòd nò recuperatur ea dignitas, autoritas et dominatio super animalia bruta, quæ ante lapsum primis nostris parentibus fuit attributa. Vult enim Deus aliqua reatus signa nobis in conspectu uersari, ut magis Deum timeamus. Benedicit tamen Deus domesticis animalibus propter Renatos sine dubio, ut magis fœliciter sanctis seruiant, quàm alijs, quamuis ob suas quasdam causas etiam impios interdum finit rebus corporalibus abundare.

Sic etiam terra fœcunditas non restituitur in hac uita renatis, sed tamen benedictione Domini
abunde

abundè pascuntur omnes, sicut 34. psal. inquit,
Non est inopia timentibus eum.

DE CONIVGIO RE-
NATORVM.

Manet etiam in Renatorum coniugijs signū
illud reatus, quòd in dolore aduntur liberi in
hanc lucē, & omnes sunt natura filij iræ, Ephes. 2
Sed adest tamen Deus pijs, & multas ærumnas
coniugij mitigat. Conseruat etiā pacem & Hal-
cyonia quadam, & sæpe propter unum piūm
totis regnis benefacit, ut exempla Iosephi, Da-
nielis, & aliorum testantur.

Habent & hanc prærogatiuam sancti, quòd
cum sint uera & uiua membra Ecclesiæ Dei, li-
beros mox ad lauacrum regenerationis adferre
possint, ac certò scire, quòd apud sese plantas
cæli foueant.

DE TYRANNID E
DIABOLI.

Non cessat Diaboli tyrannis ac furor contrā
Renatos in hac uita, quia peccatum in natura
reliquum est, & uult Deus hostem generis hu-
mani agnosci, ut gratius & maius sit beneficium
Christi, & sint plura exercitia fidei & confesio-
nis. Etsi enim princeps mundi iudicatus est, &
frangitur eius potentia per Christum, tamen
non dum penitus ex hoc mundo amotus, & à san-

Etis separatus est, id quod fiet in nouissimò die. Cæterum de machinationibus, potentia & malicia Diaboli contra genus humanū, in doctrina de angelis copiosius exponi solet.

DE EXILIO.

Postremò est Christus nos reconciliat patri cælesti, ornat iusticia imputatiua, & inchoat in nobis quãdam nouitatem, tamen in exilio huius mundi necesse est nos manere, propter inherens peccatum, donec resuscitati, in cælestem æternæ uitæ paradysum traducamur. Eam quoq; ob causam terrestris paradysus post lapsum deleta est, ut sciamus illã alterã longè elegantiorẽ futuram.

CONTRARIA.

Nihil aut nimis parum tribuere homini Renato. Sicut omnes gentes, Turci & Iudei irrident Christianos, affirmantes in regeneratione aliquam imaginis diuinæ restaurationem inchoari. Sed quòd inchoetur & quatenus, ex uerbo Dei hæctenus utcunq; conati sumus indicare.

Nimis multum Renatis tribuere, ut quòd renatus possit Deo præstare, quod requirit, hoc est legem Dei implere, ut Papistæ cum Nouatianis somniant, etiamsi alius alio magis eam sententiã mitigare studet. Sed primitiæ spiritus & primitiæ uirium, nequaquam adserunt integram hominis restitutionẽ, eamq; ob causam nec actio-

nes possunt esse integra, hoc est, legi diuina per omnia satisficientes.

VII.

DE FINE ET EFFECTIBVS
renatorum.

Primò ut in hac uita Renati sciant, se habere Deum reconciliatū ex ingenti misericordia per meritum Christi, sicuti promissiones diuinae & sigilla fidei confirmant, Roma. 4. 8.

Secundo, ut in hac uita etiam sint templa Dei, membra Christi, et ciues regni sui spiritualis, hoc est uera Ecclesie in terris, in quibus Deus subinde dona sua adaugeat & cumulet, Ioā. 14. 1. Cor. 3 & ut spiritus aduersus carnem luctetur Gala. 5. Vult enim Deus habere quendam cætum etiā in hoc mūdo, à quo colatur, inuocetur, celebretur, & nomen eius propagetur ad posteritatem.

Tertiò, ut sint qui certò sciant, sese habituros esse perpetuam beatam uitam, post hanc mortalem & ærurnosam.

Quartò, ut in resurrectione audiant latam sententiam, & translati à Christo in cœlestem uitam, in æternum Deo cum sanctis angelis seruiant.

Effectus renatorum sunt, inchoata obedientia interior & exterior, secundum normam Decalogi, quæ quidem fit fide in Christum, Sic inquit

Christus, Arbor bona, fert bonos fructus Matth. 7. Et bonus homo de thesauro cordis sui profert bonum, Luca. 6. Item, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Ioan. 15. Paulus ita explicat, Liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum uestrum in sanctificationem, Finem uero uitæ eternæ, Roma. 6. Pulchrè autem fontem bonorum operum ostendit, nimirum regenerationem acceptam in baptismo, & clarè inquit sanctificationem esse fructum. Vocat autem hic sanctificationem non tantum renouationem, sed etiam nouam obedientiam inde scaturientem. Deniq; ait uitam eternam esse metam illam extremam, quam renati consequentur. Item Roma. 8. uocat secundum Spiritum ambulare. Gala. 5. inquit, Fructus Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Item qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum affectibus & concupiscentijs.

In hac autem inchoatione nouæ obedientiæ etiam ista requiruntur, nempe fugere & uitare falsos doctores, conuersationem aut collusionem eum falsa & hypocritica Ecclesia, Exire ab Antichristo, eiusq; notas nõ recipere, sicuti ea opera in uerbo Dei, non tanquam Adiaphorica, sed necessaria & pertinentia ad primam Decalogi tabulam

tabulam declarantur. Sed enumerationem bonorum operum, in doctrina de lege audimus.

Ad effectus renatorum pertinet, quod oratione sua impetrant plurima Dei beneficia, spiritalia & corporalia, sibi & alijs, item confessionibus mandatis à Deo, turbant & destruunt regnum Diaboli, id quod exempla historie sacre luculenter exponunt.

Deniq; sciendum est, etsi noua obedientia renatorum sit preclara, & habeat sua premia in hac & aeterna perfecta uita iuxta promissionem diuinam, tamen perfecta non est in hac uita, ut saepe diximus, idq; propter peccatum originis, quod in natura humana manet, donec hac aures fruimur.

CONTRARIA.

Dubitatio papistica, an simus in gratia apud Deum, quae quidem est fons desperationis.

Sadducæorum error, quod nulla sit alia uita post hanc.

Libertinorum furor, quod Renato libertas sit liberè patrandi omnia scelera, contra grauißimam Pauli sententiam Gala. 5. Vos in libertatem uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carni. Item Roma. 8. Si secundum carnem uixerit is, moriemini. Huc pertinent & alijs, qui a seuerant esse Adiapho-

IX.

DE COMPOSITIS
quibusdam.

I.

AN RENATI POSSINT LABI
iterum in peccata, & effundere
dona Dei.

*Suprà eandem quæstionē attigimus. Respon-
sio plana & uera est, posse renatos labi, & pec-
catis effundere dona accepta. Nam ipse Christus
inquit, uigilate & orate, ne intretis in tentatio-
nem. Et Matth. 12. dicit Satanam reuerti. Et
Paulus ait: Qui stat, uideat ne cadat.*

*Deinde, cū fons peccatorum nempe labes
originalis in renatis adhuc maneat, subinde
ebulliant peccata, de quibus necesse est indefi-
nenter precari omnes pios, Dimitte nobis de-
bita nostra.*

*Tertiò, idem declarant exempla præstantissi-
morum uirorum, Saulis, Salomonis, Hymenæi,
Phileti, & aliorum. Sic 2. Petri 2. scriptum est,
postquam effugerant coiminationes mundi,
cognito Domino & saluatore Iesu Christo, hi
rursus implicati superantur, & facta sunt eis po-
steriora deteriora prioribus. Non dubium igitur
est.*

est, peccatis contra conscientiam & impœnitentia, ut diximus, effundi dona accepta. Locus tamen est rursus uenie petentibus, iuxta dicta, Viso ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur ac uiuat. Item, gaudium est angelis in cœlo super peccatore pœnitentiam agente.

Porro, manere in Renatis peccata quedam, extra omnem cõtrouersiam est, nisi quis sacram scripturam & experientiam pertinaciter uelit negare. Sed quenam ea peccata sint ambigitur. Summa rei est, Manet morbus peccati originalis, licet is per Christum sit condonatus, & per spiritum sanctum incipiat aliquo modo expurgari. Deinde sunt in sanctis multi fructus istius morbi, Sed quibus ipsi resistunt per spiritum sanctum, & petunt ueniam per Christum, ac sciunt, nihil nũc damnationis esse in his, qui sunt in Christo Iesu. Sed ista & supra strinximus, & in loco de peccato explicantur.

II.

AN POSSIT RENATVS IN
hac uita perfectus fieri

Duo hic consideranda sunt. Iusticia imputatiua, & actiones, ex regeneratione ac iustificatiõne profluentes, quæ uocantur noua obedientia, seu iusticia operum.

Primam autē perfectio Christianorum consistit uerè in imputatione, plena & absoluta iusticiæ Christi, quam patiendo & obediendo nobis in cruce peperit. Hac iusticia coram Deo reuera & integrè iusti coram Deo pronunciamur, iuxta dictum, Christus est legis perfectio ad iustificationem omni credenti. Hac igitur perfectione Renati seu sancti gloriantur, sicut Ieremi. 9. dicitur. Qui gloriatur in Domino gloriatur, hoc est, sciunt se coram Deo esse acceptos, & heredes uitæ æternæ.

Deinde uerò quod ad actiones, nouam obedientiam, seu iusticiam operum attinet, sciendum est, quòd nequaquam simus perfecti in hac uita. Nam opera sanctorum sunt imperfecta, mutilata, sordida, quia ex lutulento fonte, nimirum ueteri Adamo peccato originis adhuc infecto & distento, promanant. Itaq; hac iusticia operum, quæ est effectus iusticiæ Christi seu fidei, nequaquam est perfecta, nequaquam est iusticia, qua coram Deo iusti reputemur, ac habeamus uitam æternam. sic Esaias inquit, Vniuersæ iusticiæ NOSTRÆ, pannus menstruatus. Quid uerò sædius dici potest. Sed placet tamen inchoata opera fide in Christum, & fiunt sacrificia Deo grata, ut aliàs exponitur. Repudientur igitur phariseorum, Gnosticorum, & Papi-
starum

starum errores, de perfectione operum humanorum in hac uita.

III.

ETHNICI SAPIENTES, ET
uirtute præstantes, quid à re-
natis seu sanctis
differant.

Philosophorum doctrina imbuti, & ea etiam male utentes, ethnicis uiris sapientia & uirtute excellentibus, plus iusto interdum, nimio ipsorum fauore & admiratione adscribunt. Prodest igitur quasdam antitheses eorum & sanctorum in conspectu habere, ut manifestum fiat, quid Alexander Macedo & Dauid, Plato & Paulus, & similes præstantes uiri inter se differant.

Ethnici tantum habent carnalem natiuitatem.

Renati à Deo spiritualiter renati sunt.

Ethnici retinent laruam Diaboli, infusam per peccatum originis.

Renati habent aliquam restitutionem imaginis Dei.

Ethnici carent uera Dei noticia, ambigunt de essentia & uoluntate Dei, quantumcunque sapientia, doctrina, uirtute, meritis præstant.

Renati uel sancti uerò, habent certam & illustrem de Deo noticiam.

226 Ethni, & renat. collatio.

Ethnici omni iusticia imputatiua destituuntur, quia ignorant & abhorrent Christum.

Renati iusticia Christi ornati sunt, quam sanguine suo acquiserunt.

Ethnici nullas habent vires renouatas, sed tantum ueteres retinent, etiamsi carnali quodam modo excoluntur institutione & usu.

Renati uerò in mente habent aliquam nouam lucem, et facultatem in rebus diuinis, In uoluntate habent aliquam nouam inclinationem & potentiam ad easdem res cœlestes. In corde acceperunt aliquam nouitatem in affectibus erga Deum.

Ethnici tantum externam disciplinam secundæ tabulæ Decalogi, eamq; non integram præstant, id est, sunt aliquo modo casti, ueraces in contractibus, modesti, abstinentes ab aliorum bonis, &c.

Renati non tantum opera disciplinæ externæ, sed etiam opera interiora, & quidem primæ tabulæ Decalogi, incipiunt præstare.

Ethnici omnes sunt tetri, turpes, horribiles idolatræ. Excellentissimi heroes in omnibus gentibus, profecturi ad bella, uel mactarunt hostias humanas, uel sacra fecerunt Ioui, Marti, Dianæ aut similibus falsis numinibus. Reuersi quoq; ex præ

prælijs, ad eadem recurrerunt, summa cum contumelia & blasphemia ueri Dei.

Renati uerò sunt cultores ueri Dei, iuxta uerbum ab ipso Deo patefactum, & illustribus testimonijs confirmatum.

Ethnici sine fide in Christum opera præstantes, non possunt statuere, suam disciplinam Deo placere. Imò Paulus inquit, Quicquid non fit ex fide, peccatum est, Rom. 14. Sed ethnicorū opera non sunt ex fide. Ergo.

Renati uerò fide in Christum bona opera faciunt, & sciunt ea, licet imperfecta & imbecillia sint in hac uita, tamen placere Deo, & remunerari propter Christum.

Ethnici tantum sequuntur rationis suæ ductum, & habent solummodo particulam legis naturæ, eam excolunt quantum possunt, Res uerò spiritus Dei ignorant in uniuersum.

Renati uerò habent uerbum Dei, ex ore Dei patefactum & traditum, multisq; miraculis ornatum & comprobatum, habent articulos fidei, quos nulla creatura citra reuelationem Dei potuisset inuestigare, quorumq; noticia nobis adeò est necessaria, ut absq; ijs immeris tenebris & eterno exitio uerserur, habent integram legis diuinæ enarrationem.

Ethnici reguntur à Diabolo, cuius sunt uasa & organa. Etiam si autem Deus furorem Diaboli nonnihil cohercet, ut non omnem disciplinam in eis impediatur, non omnes in tragica mala precipitet, omnes tamen cum sint idolatræ, necesse est etiam omnes esse Diaboli mancipia.

Renati uerò sunt templa Dei Patris, filij & Spiritus sancti, uasa & organa misericordiæ diuinæ, uincentes Diabolum per Christum.

Ethnici licet opibus, potentia & alijs rebus ad tempus florent, tamen nō sunt populus Dei, placens Deo.

Renati uero sunt electus populus, & sancta Dei Ecclesia, cui se Deus manifestat, cui Deus per uerbum & Sacramenta, æterna bona communicat & distribuit.

Ethnici non possunt Deum uerè inuocare, neq; in ærumnis & miserijs ueram Deoq; placentem patientiam exhibere, ratio, quia ignorant Mediatorem Christum, sicut idolatræ, & carent Spiritu sancto, ambigunt, desperant, confugiunt ad media illicita.

Renati uerò, uerè possunt inuocare Deum, quia sciunt quid sit Deus, & quòd propter Christum sibi propitius sit, & quomodo spiritualia, quomodo corporalia bona sit largiturus. In afflictionibus norunt fontem, norunt remedium aduersus

aduersus peccatum, norunt promissiones Dei, tenent certam spem de bono & utili euentu. Ideo se Dei uoluntati subiiciunt, non fremunt, perdurant.

Ethnici non possunt habere firmam & stabilem pacem in conscientijs, in summis angoribus, et agonibus, quia Deum, Mediatorem, uerbum promissionis ignorant, Ideo omnes in Syrtes desperationum deseruntur.

Renati uero habent in maximis agonibus, ubi lex, Diabolus, conscientia eos affligunt, firmissimam et solidissimam pacem, quia Christus est ipsorum Mediator, Propiciator, Saluator, habent uerbum Dei, habent sigilla uerbi, habent arrhabonem Spiritum sanctum.

Ethnici non possunt esse certi de beata uita apud Deum consequenda, ideo Elysios campos et alia fingunt.

Renati uero habent spem certissimam de leta resurrectione, & uita beata.

Ethnici post resurrectionem erunt omnes, quotquot non crediderunt in Christum, in inferno cum diuite epulone, quia Christus inquit, Ioan. 3. Qui non credunt, non habebunt uitam eternam, sed ira Dei manet super eos.

Renati uero seu sancti, perseuerantes in uera fide in Christum, erunt apud Deum in aeterna

leticia & dignitate, fruente conspectu Dei benigno, & dulci consuetudine angelorum, sicut uerbum Dei promittit.

In summis igitur rebus Ethnici non modo plebei, sed etiam heroes à Renatis uel sanctis differunt. Sed cur inquis eorum uirtutes, inuentiones, & explicationes artium, eloquentiam, & alia huiusmodi tantopere miramur? Respondeo, fit hoc in suo gradu & modo. Nam cum hæc opera omnium præstantissima sint, quæ ratio humana potest efficere, eatenus sanè probamus, quantum cum lege naturæ, aut ueris principijs, naturaliter insitis, consentiant.

Deinde multa ipsæ gentes etiam à patribus seu Ecclesia acceperunt, quæ tamen uariè corrumperunt.

Tertiò, artes, orationem & similia ut in hac uita carnali tantum sunt necessaria, ita ad eam etiam tantum accommodamus, Theologiam uerò hoc est res sacras, & pleniorum explicationem uirtutum seu bonorum operum, ut in Ecclesia loquimur, & exempla præcipuarum uirtutum, quæ in gentibus non extiterunt, ex sacris literis petimus.

Vfus huius commemorationis est, primum, Ne nimium Ethnicis tribuamus.

Deinde ut dignitas renatorum magis appareat.

Tertio,

Tertio, ut agamus Deo gratias, & oremus, ut is qui capit in nobis opus bonum, etiam perficiat, & usq; ad exitum vite nostre clementer nos custodiat.

DE GLORIFICATIONE
ET RESTITVTIONE HO-
MINIS RENATI POST
HANC VI-
TAM.

De quarto nunc hominum statu, uti proposuimus initio, quedam adijcienda sunt, ut magnitudinem & amplitudinem beneficiorum Christi expendamus, quae sese usq; in alteram uitam extendunt, eamq; gloriam, dignitatē, felicitatem, quotidianis suspirijs à Deo petamus, quam per Christum, in resurrectione ex mortuis, consequemur. Et haec lux, & infallibilis spes in omnibus huius vite erumnis & miserijs, praecipue uerò, quae propter confessionem ueritatis & studium pietatis obueniunt, praeuiceat, ne frangamur, ne flaccescamus, ne amulemur aut imitemur impios, ne momentaneae deliciae nos prorsus capiant, fascinent, dementent. Propè enim adest tempus, quo haec mundana omnia, quantumq; ea sunt, finem suum sortientur, & renatis perseverantibus in fide, aeterna gloria, aeterna bona, cumulatim donabuntur. Impij

uerò, apostatae, claudicantes, filij huius seculi, in eterna mala, in aeternos cruciatus & dolores precipitabuntur, id quod tam certum tamq; uerum est, quàm Deum existere, uiuere, ueracem esse, regnare.

Fontes autem huius doctrinae sunt, loci de Euangelio, de iustificatione, de promissionibus nouae obedientiae, de resurrectione, de uita aeterna, &c.

SERIES PARTIUM.

1. An sit aliqua glorificatio hominum unquam futura.
2. De uocabulis.
3. Quid sit.
4. Quoituplex.
5. Vnde haec glorificatio.
6. In quibus hominibus, & in quibus eorum partibus sit futura.
7. Quomodo haec glorificatio sit futura.
8. De fine istius glorificationis.
9. De compositis.

I.

AN SIT VNQVAM GLORIFICATIO hominis integra futura.

Si fanctus

Si tantum in hac uita in Christum sperare-
mus, miserabiliores essemus omnibus hominibus,
rectè inquit Paulus 1. Cor. 15. Firmo igitur pe-
ctore statuendum est, quòd sit aliquando inte-
gra hominis renati & credentis in Christum
glorificatio, quæ quidem in hac uita tantum in-
choatur, subsequutura. Rationes in conspectu
sint istæ.

1. Verbum Dei perspicuè & expressè istam
glorificationem in æterna uita promittens, de-
clarans & confirmans, ut Roma. 8. Compati-
mur, ut & glorificemur. Christus inquit Ioan. 5.
Qui credit in me, habebit uitam æternam, &
ego resuscitabo eum in nouissimo die, & capite
17. Vbi Christus de suo beneficio luculenter do-
cet, Ego inquit claritatem, quam dedisti mihi,
dedi eis. Item: uolo ut ubi sum ego, & illi sint
mecum, ut uideant claritatem meam, 1 Cor. 13.
Cum uenerit perfectum, euacuabitur quod ex
parte est. Item Colos. 3. Cum apparuerit Chri-
stus uita uestra, tunc & uos apparebitis cum
ipso in GLORIA. Hec & similia multa testi-
monia hanc doctrinam perspicuè proponunt.

2. Exempla. Christus enim ipse, caput nostrū,
resuscitatus ex mortuis, cum gloria ascendit in
cælum. Ergo & nos per ipsum glorificabimur.
Multi Christo in cruce moricente, resurrexerunt

ex monumentis, ac postea cum sanctis istos quadraginta dies, quibus Christus uoluit se manifestare, & cōfirmare articulum de sua resurrectione familiariter conuersati sunt, ut hac ratione oculi humani exempla glorificatorum conspexerint. Elias in curru igneo, Enoch quoque, uiui in gloriā illam cœlestem traducti sunt. Hęc exempla quò ad doctrinam sunt uniuersalia, hoc est, certam faciunt hanc doctrinam, quòd secutura sit glorificatio fidelium, qualis est in sacris literis promissa.

3. Impossibile est credentes in Christū, in hac uita pessimè tractatos, & cum summa ignominia & immanitate trucidatos, nō rursus glorificari, præsertim cum promissiones Dei amplissimæ & luculentissimæ ea de re extent. Item erit discrimen æternum inter pios, qui in uera fide usq; ad finem sue uitæ perstiterunt, & inter impios, apostatas, persecutores. Ergo restat quedam piorum glorificatio.

4. Articuli fidei sunt, uerbo Dei & perpetuo Ecclesiæ consensu comprobati, credo resurrectionem carnis, & uitam æternam. Ergo sine omni dubio glorificatio sanctorum ibi sequetur longè perfectior, quàm hic est.

CONTRARIA.

Sadduceismus & Epicureismus, quibus pror
sus

sus negatur omnis resurrectio ex mortuis. Huc pertinet furor eorum, qui licet in Ecclesia Dei, secundum externam speciem, uersantur, tamen nō curant ista aeterna magnopere, atq; uanem huius uitae gloriolā ac felicitatem, aeternae gloriae & beatitudini longē praeserunt.

II.

DE VOCABVLIS.

Integra & gloriosa hominis restauratio, quae fiet in altera uita dicitur gloria & glorificatio, Colof. 3. Rom. 8. 1. Theß. 2. itē gloriosa acquisitio 2. Theßal. 2. Quia nulla erit maior dignitas, quā restitutio hominis in statū integrum, Tali enim gloria oēs hic propter peccatū carebamus, Roma. 3. Etsi autē quadam rursus per regenerationem inchoatur, tamen perfectio & absolutio, in uitam aeternam usq; à Deo reiecta est.

Dicitur & regeneratio Matth. 19. Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, quia ibi fiet resurrectio ex mortuis, unio corporis & animae, & funditus deletio peccato, iusticia atq; integritate Deo placente homines fulgebunt.

Redemptio corporis nostri Roma. 8.

Ire in uitam aeternam Matth. 25.

Esse coheredes Christi, Roman. 8. Uita

236 Quid sit glorificatio.

æterna heredes effici .1. Petri. 3. Corona in cæ-
lis 2. Timo. 4. Hæ phrasæ & similes, glorifica-
tionem hominis in altera uita describunt.

III.

QVID SIT

Est autem glorificatio hominis in altera uita,
actio Dei, qua Deus credentibus in Christum,
ex mortuis resuscitatis, imaginem suam plenè
restituere, hoc est, peccato ex natura hominis in
uniuersum deletò, corporis & animæ integri-
tate, sapientia & iusticia homines ornabit, ac
translatos in suum cæleste regnum, in perpe-
tuum conseruabit, ut ei obedientiam iuncta legem
sicut angeli, præstent, & beneficia Dei in æter-
num celebrent. Hæc descriptio ex certis testi-
monijs scripturæ colligitur, quæ in huius methodi
explicatione passim citantur.

III.

QVO TTVPLEX.

Omnes quidem, qui in Iesum Christum fidu-
ciam suam posuerunt, fruuntur restitutione ima-
ginis Dei, regno, & conspectu Dei benigno,
læticia & uita perpetua. Sed tamen quedam
dona in quibusdam fulgebunt, non communia
omnibus, ut qui effuderunt sanguinem pro ue-
ritate,

Quottuplex glorificatio. 237

ritate, habebunt quandam gloriam, quam alij, qui nihil aut parum pertulerunt, non habebunt, Sicut in Apocalypsi dicitur capite .7. Hi sunt, qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et Paulus ait, Stella à stella differt claritate, sic & resurrectio mortuorum. 1. Corin. 15. Eam uero peculiarem gloriam, non comitabitur superbia, non inuidia aut æmulatio ulla, sed potius communis & æqua gratiarum actio & congratulatio, acquiescens in Dei bonitate.

Glorificatio piorum in hac uita, est inchoata, Glorificatio uero eorum in altera uita, est perfecta, qualem nimirum ipse Deus, pro suo iudicio, hominibus uult tribuere, Nam gloria ipsius Dei & sanctorum differunt, sicut finitum ab infinito.

CONTRARIA

Ista omnia confundere.

V.

VNDE SIT HÆC GLORIFICATIO.

Sicut resuscitatio ex mortuis non est humanum seu angelicum opus, uerum solius Dei, ita etiam quæcunq; ad glorificationem hominis æternam pertinent, tantum sunt ex bonitate & omnipotentia Dei, Matth. 25. Venite benedicti pa-

tris mei, possidete paratū uobis regnum. Apo 7.
Absterget Deus omnē lachrymā ab oculis eorū.

Promeruit autē hanc restitutionē seu glorificationem hominibus ipse filius Dei, factus homo, passione & obediētia sua Roma 5. Reconciliati sumus Deo per moriē filij eius. Item: Abundantiā gratiæ & donationis, & iusticiæ accipientes, in uita regnabunt per unum Iesum Christum. Item Rom 4. Resurrexit propter iusticiam nostram:

Hinc impulsivæ notæ sunt nimirum ingens & immerita dilectio Dei erga homines, quos noluit omnes in perpetuū exitium abijci. Deinde meritū ipsius filij Dei, qui nequaquam nos tantum propter hanc momentaneam uitam redemit, nec propter eam saltem nos regeneravit, Sed ut resuscitatos in eternam gloriā ac beatitudinem traduceret. Sicut inquit Christus, Pater uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, Ioan. 17. Hæ impulsivæ sunt etiam causæ nostræ iustificationis coram Deo & eternæ felicitatis, quibus in omnibus tentationibus firmiter debemus inniti, ac cogitationibus de propria indignitate aut imbecillitate opponere.

CONTRARIA.

Papisticus & omnium operistarum error, quod satis uirtutibus, siue mandatis à Deo, siue ab

ab hominibus tantum traditis ac præscriptis, arrogant meritum istius æternæ et gloriose uitæ, contra meritum Christi, contra sententiam legis, quæ omnes execratur, non adferentes interiorem & exteriorem perfectissimam obedientiam, deniq; etiam contra propriæ conscientie iudicium, quæ subinde infirmitatis & indignitatis stimulos sentit. Immota est Pauli sententia, Quicumq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Gala. 3.

Neceffe igitur est, nos tantû iusticia per Christum parta, frui, quod quidem ad salutem æternam accipiendam attinet.

VI.

IN QVIBVS HOMINIBVS, ET
in quibus eorum partibus sit hæc
glorificatio futura.

Non autem uniuersum genus humanum pariter, ista tanta glorificatione post hanc uitam fruatur, sed credentes in Christum duntaxat. Non credentes uerò, æterna ignominia & deformatione punientur. sicut disertè Christus docet Ioan. 3. Qui credit in filium habet uitam æternam. qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manet super eum. Item Matth. 25. ait, ouiculas tantum in regnum cælesti transferendas, hædos uerò in supplicium.

eternum conijciendos esse. item Marci. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Qui uerò non crediderit, condemnabitur. Hæc sententia à filio Dei patrefacta & promulgata est, ideo nequaquam fallit. Est enim Deus uerax.

Hinc porrò manifestum est, tantum in Ecclesia Dei eos homines existere, qui tantam consequentur dignitatem & fœlicitatem, hoc est, ij, qui regenerati per uerbum & baptismum, perseverant in uera fide usq; ad finem. iuxta dictum, Beatus qui perseverauerit usq; ad finem: Apostata uerò & impœnientes, cum profanis gentibus, aternas pœnas subibunt.

Fiet præterea hæc restauratio & glorificatio in tota hominis substantia, hoc est in corpore & anima, & omnibus facultatibus harum partium, Nam resurget hoc ipsum corpus uirtute Dei, quod terra mandatum est, & illa ipsa anima, quæ prius in eo uasculo habitauit, restituetur ei. Ioan. 6. Iob. 19. 1. Corin. 15.

CONTRARIA.

Affirmare, quòd omnes homines pariter in nouissimo die sint glorificandi, cõtra sententiam diuinitus reuelatam Matth. 25. & passim alibi in Prophetiis & Apostolicis scriptis.

Ethnicos, qui sine cognitione ueri Dei ac sine fide in Christũ uixerunt, facere participes istius glorificationis

glorificationis & uitæ æternæ, contra luculentâ Christi sententiâ, qui non credit, cõdemnabitur.

VII.

QVOMODO HÆC GLORIFICA-
TIO IN ALTERA VITA
SIT FVTVRA.

Est in nemo hominum in hac uita, ullis uerbis dignitatem & maiestatem illius gloriæ, quam Christus Iesus in nouissimo die omnibus creden-
tibus benignè largiturus est, exponere potest, tamen de ijs, quæ in sacris literis ingēti Dei misericordia his de rebus reuelata sunt, utcunq; balbutire debemus, ut beneficia Dei immensa, quæ in hac uita accipimus, quæq; in altera magis expectamus, in hisce turbulentiſſimis mūdi tem-
pestatibus ac naufragijs agnoscamus, & totis pectoribus exoptemus.

Primum igitur is, qui nos creauit & regenerauit, etiam resuscitabit corpora nostra in nouissimo die, animasq; eis rursus inseret, & totam hominis substantiâ pristino decori ac splendori restituet. Corpus enim in uniuersum sua pollutione, quam peccato accersuerat, exuet ac liberabit, atq; integritatē excellentissimâ in omnibus mēbris reddet. Animam quoq; suis formidibus liberatam, ornabit uiribus longè præstantissimis, purissimis & ualidissimis, quales in Adæ anima ante lapsum extiterūt, hoc est, mens

recuperata sua integritate, sapiētia in rebus diuinis, & externis, si quæ erunt, flagrabit. Voluntas restituta sua integritate, summa inclinatio-
ne & alacritate res diuinas omnes, & quidquid Deo placuerit, amplectetur, prosequetur & expediet. Cor restituta sua integritate, ardebit suauissima Dei dilectione, & alijs motibus, cum uolūtate Dei cōgruentibus. Hunc pulcherrimū uirium in homine cōsensum, membra corporis etiā suo uigore et promptitudine subsequenter. Hec Paulus in 1. Cor. 15. præclare tradit. Ait. n. corpus surrecturū in gloria, futurā immutationē nostrī, & Ioannes inquit, Christum ideo apparuisse, ut destruat opera Diaboli, id uero in ea glorificatione hominū uel potissimū apparebit. Est autem peccatū & destructio hominum, opus Diaboli sceleratissimum, cui iusticia & integritas hominum opponitur.

Hac immutatione & ornatu hominis absoluto, hoc est, reddita imagine Dei, fiet etiā trāslatio in regnū cæleste, quod in hac uita tantū si de ac spe tenemus. Sicut Christus inquit, sese laturū esse sententiā hisce uerbis, Venite benedicti patris mei, possidete regnū quod uobis paratū est a cōstitutione mūdi. Ergo hic mortales rursus nō in terrestrem, sed cælestem paradysum transferentur, sicut ait Christus ad latronē, Hodie mecum eris in paradiso LUC. 23. Itē ubi sum ego, &c.

In regno autem hoc cœlesti, fructio summorū bonorum sequetur. Gloriam enim magnam accipient ibi sancti, hoc est, præmijs afficientur summis pro suis miserijs, ærūnis, ignominia, supplicijs propter cōfessionē ueritatis perpeſſis. Ro. 8. Existimo quòd non sunt cōdignæ passionēs huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Petrus coronam gloriæ immarcessibile uocat, quam ibi sumus percepturi, 1. Pet. 5. Paulus 2. Tim. 4. appellat coronam iustitiæ.

Videbunt sancti Deum in illa regni cœlestis consuetudine, & in eiuſ cognitione proficient. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculū in enigmate, tūc autem facie ad faciem Quid uerò dulcius erit, quàm cum nostro redemptore coràm colloqui, & eum audire de rebus summis nos iustificentem. Hæc tandem erit omnium illustrissima Academia, & omnis sapientiæ officina.

Cum angelis, sanctis Patriarchis, maioribus & posteris nostris, cōiunctus & familiaritas erit iucundissima. Sicut enim damnati omnes, cum Diabolis & ijs qui flagiciosissime in hoc mundo uixerunt, in æterno luctu & cruciatibus erunt, ita saluati, cum bonis angelis & iustis, quasi in una & florentissima Republica dulcem societatem colent.

Hanc gloriam et consuetudinem, cum optimis & iustissimis creaturis, comitabitur obedientia

glorificatorum iuxta uoluntatem Dei excellentissima, ex toto corde, tota mente, tota uoluntate, & omnibus uiribus. Hac seruitute erga Deū creatorem, Redemptorem, & saluatorem nostrum, nihil erit pulchrius, sicut in Apocalypsi aliquot typi depinguntur. Non enim ad uoluptates corporis, ad propagationes liberorum, quæ ibi nullæ erunt, ad imperia, & economias & similia, ea dignitas nobis contingit, sed ad res longè sublimiores, sicut magis experiendo in altera uita cognoscemus, quàm hic in tantis huius uitæ tenebris explicare ualemus.

Deniq; ista omnia sequetur uita perpetuo beata, nulli morti, nullis doloribus amplius obnoxia, sicut promittit Christus, Qui credit in me, habebit uitam æternam, Ioan. 3.

Ex hisce patet, quòd mortis, Diaboli, afflictionum, uexationum & omnium miseriarum imperia cessabunt, & acquiescent glorificati tantum in Dei uoluntate.

Quòd porrò Daniel inquit in hac æternauita, doctos præ alijs ut astra cæli radiaturos esse, & Paulus, Sicut stella à stella differt claritate, sic & resurrectio, explicare in hac tanta mentium nostrarum hebetudine non possumus, sed in illa die, qua promissiones Dei complebuntur, coràm te debimus.

CONTRARIA.

Ethnici

Ethnici, Sadducæi, Epicurei hæc omnia fortiter negant, quia uerbum Dei aut non habent, aut non capiunt.

VIII.

DE FINE ISTIVS GLORIFICATIONIS.

Primus finis istius glorificationis est, ut Deus philanthropiã suam erga homines declaret, ac re ipsa testatũ faciat, quòd uelit quendam ipsorũ cœtum, perpetuò secum degentem, habere.

2. Ut effectus promissionis diuine & meriti Christi, re ipsa à credentibus cognoscatur & in eis declaretur.

3. Ut in æterna uita homo, ista ingentia Dei beneficia ardenti pectore celebret, & cum sanctis angelis creatori suo, iuxta eius uoluntatem, coram seruiat.

4. Ut sancti in ea uita recipiãt præmia quædam pro suis afflictionibus & laboribus in hac uita exantlatis, & in æternũ eis bene sit. Matth. 25. 1. Timo. 4. Rom. 2:

CONTRARIA

Chiliasitarum error, qui post resurrectionem corporale & uoluptuosum regnum somniant.

IX.

DE COMPOSITIS.

AN HOMINES RENATI ET glorificati in Angelicam naturam transituri sint.

Opinio est, quòd in hac uita cœlesti eò usq; homines sint profecturi, ut in angelorũ naturam & fastigiũ euehantur. Sed hæc non sunt in sacris literis reuelata, ideo assensus rectè suspenditur. Verisimile autè est mansuram esse distinctionẽ specierũ, nempe angelorũ & hominũ, etiam si quædã dona crescant. Sed hæc in Academia cœlesti discemus. Utinam uerò patefacta studiosè disceremus, & rectè ipsi in hac uita frucremur.

II.

QVÆ SINT OMNIBVS GLORIFICATIS COMMUNIA FUTURA,
quæ non.

Omnino communia omnibus saluatis erunt, quæ in causa formali recitauimus, nempe,

1. Immutatio substantiæ seu restitutio imaginis Diuinæ.
2. Translatio in regnum cœlestè.
3. Aspectus Dei, familiaritas cum Angelis & omnibus electis, læticia summa &c.
4. Obedientia erga creatorem, qualem ipsemet requirit.
5. Vita perpetua, immunis ab omnibus malis.

Non cõmunia oĩbus erunt, quòd aliqui propter labores, cõfessiones, supplicia, quæ propter Deũ in hac uita pertulerũt, peculiaria quædam præmia habebũt, quæ qualia sint, coràm uidebimus cum uoluptate & congratulatione, sine omni inuidiã.

III.

QVID DIFFERANT GLORIFI-
catio credentium in hac, &
altera uita.

Respondo. Glorificatio renatorum in hac uita, tantum est præcipue res spiritualis, & in primis consistit in imputatione.

Et glorificatio in aeterna uita, etiam fiet in corpore nostro, & re ipsa in se tota nostra substantia efficiemur.

Huius uite glorificatio est tantum inchoatio quædam: altera uero erit perfectio & absolutio.

Hæc impeditur, & deformatur sæpe à peccatrice natura & Diabolo, imo etiam non raro iterum effunditur. Altera semper retinebitur & erit sine tentationibus, sine insidijs Diaboli.

Hæc nos relinquit in terris, altera nos transferet in regnum cælestæ.

Hæc durat exiguo tempore. Altera durabit in æternum.

DEO SIT LAUS
& gloria.

**

✽

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text visible along the right edge of the page, possibly from an adjacent page]

